

რელიგიის საკითხთა
სახელმწიფო სააგენტო

STATE AGENCY FOR
RELIGIOUS ISSUES

„ინტერრელიგიური დიალოგი
მშვიდობისათვის“
II კონფერენცია
„რელიგიური ტოლერანტობა
საქართველოში“

INTER-RELIGIOUS DIALOGUE
FOR PEACE II
“RELIGIOUS TOLERANCE IN GEORGIA”

15 ნოემბერი, 2017 წელი

რელიგიის საკითხთა
სახელმწიფო სააგენტო

**„ინტერრელიგიური დიალოგი
მშვიდობისათვის“
II კონფერენცია
„რელიგიური ტოლერანტობა
საქართველოში“**

თბილისი, 2017

მთავარი რედაქტორი: ზაზა ვაშაყმაძე

რედაქტორი: ნატო ონიანი

სარჩევი

შესავალი	5
ზაზა ვაშაყმაძე - შემწყნარებლობა ჩვენი ტრადიციაა	7
მიქაელ ბოტკოველი - რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში.....	12
რახამინ მურდუხაშვილი - ვეძიოთ და ვიპოვოთ ერთმანეთში მხოლოდ სიკეთე.....	16
დიმიტრი ფირბარი - ურთიერთგაგება, მეგობრობა, მშვიდობიანი თანაცხოვრება	20
რევან მიქელაძე - შემწყნარებლობა-ტოლერანტობა.....	23
ვაზგენ მირზახანიანი - განსხვავებულობა ერთმანეთს არ გვაშორებს	27
ჯუბუპე პაზოტო - ტოლერანტობა ერთმანეთის გამდიდრების კულტურაა.....	32
ჩარლზ ჰობლიცი - ტოლერანტობა სიკეთის კეთებაა	35
შმაგი ჭანკვეტაძე - რელიგიური მრავალფეროვნება გამდიდრებს	39
მერაბ გაფრინდაშვილი - რელიგიური ტოლერანტობა და მისი გამონწვევები	43
გია კანდელაკი - ერთმანეთის რწმენის პატივისცემას ალტერნატივა არ გააჩნია.....	47
იოსებ კაპანაძე - ტოლერანტობა - დიალოგისთვის მზადყოფნაა	51
სეიდ ჯავად ყავამშაჰადისი ფასეულობები აერთიანებთ ადამიანებს	54
ქეთევან ხუციშვილი - რელიგიური შემწყნარებლობა -საქართველოს მაგალითი	56
გოდერძი თევდორაძე - რელიგიური შემწყნარებლობისა და თანაარსებობის ასპექტები საქართველოში.....	63
შოთა ჯიჯიეშვილი - მშვიდობიანი რელიგიური თანაცხოვრებისათვის აჭარაში.....	67
დავით ჩოჩიშვილი - ქართული სახელმწიფოებრიობის ტოლერანტული პოლიტიკა ებრაული დიასპორის მაგალითზე	72
გიორგი ხუროშვილი - ტოლერანტობა, ინტერკულტურალობა, სამოქალაქო ცნობიერება - ტოლერანტობის ბედი საქართველოში	78
ალექსანდრე რუსეცი - სიმ-მეთოდის შესაძლებლობები რელიგიური შეწყნარებლობის (აგრესიის) პრევენციის საქმეში	82

Table of contents

Introduction	6
Zaza Vashakmadze - Religious tolerance is our tradition	7
Michael Botkovei - Religious tolerance in Georgia	12
Rakhamin Murdokhashvili - To seek and find only kindness in each other	16
Dimitry Phirbar - Mutual understanding, friendship and peaceful coexistence	20
Revaz Migeladze - Mercy - Tolerance	23
Vazgen Mirzakhianian - Differences do not separate us.....	27
Giuseppe Pasotto - Tolerance is a culture of enrichment each other	32
Charles Hoblits - Tolerance means making goodness.....	35
Shmagi Chankvetadze - Religious diversity enriches us.....	39
Merab Gaprindashvili - Religious tolerance and its challenges	43
Gia Kandelaki - Respecting each other’s faith has no alternative.....	47
Josef Kapanadze - Tolerance is willingness for dialogue	51
Seyed javad Ghavamshahidi - Values unites people	54
Ketevan Khutishvili - Religious tolerance - Georgian example.....	56
Goderdzi Tevdoradze - Religious tolerance and coexistence in Georgia	63
Shota Jijeishvili - For the peaceful Religious coexistence in Adjara	67
Davit Chochishvili - Georgian statehood tolerance policy, considering example of Jewish diaspora	72
Giorgi Khuroshvili - Tolerance, inter-culture, civil consciousness - the fate of tolerance in Georgia	78
Alexander Rusetski - possibilities of Sim-Method for prevention of religious intolerance (aggression)	82

შესავალი

კონფერენცია

ინტერრელიგიური დიალოგი მშვიდობისათვის II „რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში“

XXI საუკუნის მსოფლიო ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა - პოლიტიკურ თუ ეთნიკურ კონფლიქტებს რელიგიური ნიშნით გამართული ომები და ტერორისტული აქტები მიემატა. ცივილიზებული მსოფლიოს თვალწინ, ლამის, პირდაპირი ეთერის რეჟიმში, განადგურდა მსოფლიოს ისტორიის კიდევ ერთი ფურცელი.

ამ ვითარებაში, განსაკუთრებულად მოიმატა რელიგიური ლიდერების პასუხისმგებლობამ. სწორედ რელიგიის მსახურთა ძლიერი ხმა უნდა შეუერთდეს პოლიტიკოსთა ძალისხმევას, რათა შეწყდეს ღვთის სახელით ჩადენილი ბოროტება და სისასტიკე.

საქართველო, უძველესი ქრისტიანული ტრადიციების მქონე ქვეყანა, რომლის წიაღშიც მრავალი რელიგია და ეთნოსი ცხოვრობს და მოღვაწეობს ჩვენი საერთო სამშობლოს საკეთილდღეოდ, კვლავაც შემწყნარებლობით იბრძვის მშვიდობიანი თანაცხოვრებისთვის.

სწორედ, ეს საერთო ძალისხმევა გახდა ბიძგი იმისათვის, რომ 2016 წელს, რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ინიციატივით, გამართულიყო კონფერენცია დევიზით - „ინტერრელიგიური დიალოგი მშვიდობისათვის“, რომლის მიზანია საქართველოში მოქმედ რელიგიათა წარმომადგენლების პოზიციების დაფიქსირება ჩვენი საზოგადოების აქტუალურ საკითხებზე და მოსაზრებათა შეჭერება განსხვავებულ კონფესიათა მშვიდობიანი თანაარსებობისა და თანამშრომლობის განმტკიცებისათვის. პირველად - ამგვარ ფორმატში, შეიკრიბნენ სახელმწიფოს, რელიგიური ორგანიზაციების, მეცნიერებისა და დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლები და ერთად იმსჯელეს რელიგიისა და რწმენის თავისუფლების, ადამიანის უფლებების დაცვის, ინტერრელიგიური დიალოგის აუცილებლობისა და მნიშვნელობის, ამ მხრივ საქართველოში არსებული ვითარების თაობაზე. კონფერენციამ მიიღო ერთობლივი დეკლარაცია, რომლითაც საქართველოში არსებულმა რელიგიურმა ორგანიზაციებმა მხარი დაუჭირეს მშვიდობის, მეგობრობისა და ურთიერთპატივისცემის მარადიულ ფასეულობებს.

2017 წლის 15 ნოემბერს, საქართველოში არსებული რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები, საქართველოს პარლამენტის, საქართველოს მთავრობის წევრები, დიპლომატიური კორპუსის, რელიგიის სააგენტოს პარტნიორი უმაღლესი სასწავლებლების წარმომადგენლები, კვლავ შეიკრიბნენ „ინტერრელიგიური დიალოგი მშვიდობისათვის“ - II კონფერენციის ფორმატში, სახელწოდებით - „რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში“. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ინტერრელიგიური კონფერენცია უკვე ტრადიციად ყალიბდება. პირველად საჯარო სივრცეში, ღია მსჯელობა იმართება ისეთ მნიშვნელოვან და აქტუალურ თემებზე, როგორცაა რელიგიური ტოლერანტობა და მისი ტრადიციები საქართველოში, რელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობის ახალი გამოწვევები, ურთიერთობა რელიგიურ თემებს შორის, ტოლერანტობა და ქართული შემწყნარებლობის ტრადიცია და სხვა.

მოცემულ კრებულში **„ინტერრელიგიური დიალოგი მშვიდობისათვის“ II კონფერენციის - რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში** - მასალებია წარმოდგენილი. თითოეული მოხსენება შეიცავს რეკომენდაციებსა და რჩევებს, როგორ გავხადოთ ჩვენი გარემო კიდევ უფრო ტოლერანტული და კეთილგანწყობილი სხვა რელიგიებისა და ეთნოსების მიმართ. ვფიქრობთ, კრებული კარგი საჩუქარი იქნება როგორც სპეციალისტთათვის, ისე რელიგიის საკითხებით დაინტერესებული მკითხველისთვის.

CONFERENCE
Inter-religious dialogue for peace II
“Religious tolerance in Georgia”

XXI Century world has turned into new challenges – political or ethnic conflicts added Religious wars and acts of terrorism. In the face of the civilized world, almost in live broadcasting mode, another historical sheet destroyed.

In this occasion, Religious leader’s responsibility has exceedingly raised. That is why their mighty voice should unite with politician’s efforts, to end cruelty and evil, committed in the name of God.

Georgia is an ancient, Christian traditional country, where lives and works many Religions and ethnic groups, for the welfare of our common homeland, again with tolerance strives for peaceful coexistence.

This common effort has become an impulse, in initiative of State Agency for Religious issues, to held conference in 2016, with motto “Inter-religious dialogue for peace”, which goal is to state acting Religious organizations positions about our society’s actual issues, and to unite their consideration to reach peaceful coexistence and strengthen collaboration between different confessions in Georgia.

For the first time, in this format at conference has been gathered representatives of State, Religious organizations, scientists and diplomatic corps. they discussed about, Religious and belief freedom, protection of human rights, necessity and importance of inter-religious dialogue and therein existing situation in Georgia. Conference has obtained joint Declaration about eternal values of friendship and mutual respect and it supported by all Religious organizations in Georgia.

In 2017, 15 of November, representatives of Georgia’s existing Religious organizations, members of Georgian parliament and Government, diplomatic corps, representatives of partner universities of State Agency of Religious issues has gathered again in format of conference – “inter-religious dialogue for peace”. This means that inter-religious conference is a tradition now. For the first time in public space the open discussion held on important and actual subjects, such as Religious tolerance and its traditions in Georgia, new challenges in Religious organization’s activities, collaboration between different Religious communities, tolerance and Georgian tolerance’s traditions and more.

In this collection is presenting materials of second conference - “inter-religious dialogue for peace” – Religious tolerance in Georgia. Each report contains recommendations and advices on how to make our environment more tolerant and favorable to other religions and ethnic groups. In our opinion, the collection will be a good gift for both the specialist and the readers interested in Religious subjects.

შემწყნარებლობა ჩვენი ტრადიციაა

მოგესალმებით, პატივცემულო რელიგიური ლიდერებო, საქართველოს პარლამენტისა და მთავრობის წევრებო, დიპლომატიური კორპუსის, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და აკადემიური წრეების წარმომადგენლებო!

მე იმ ქვეყნის შვილი ვარ, რომლისთვისაც რელიგიური შემწყნარებლობა ბუნებრივი მდგომარეობაა; და ამას მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის წარსულზე დაყრდნობით არ ვაცხადებ: დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ, ჩვენი ქვეყნის ერთიანობის წინააღმდეგ განხორციელებული, მიზანმიმართული პროვოკაციებისა და ახალგაზრდა, დემოკრატიული ქვეყნის გამოუცდელი გამო დროებით შეფერხდა ქართული სახელმწიფოს განვითარება, მაგრამ, ღვთის წყალობით, ერმაც და ბერმაც, ერთად შევძელით შეგვენარჩუნებინა რელიგიებს შორის კეთილგონიერი დამოკიდებულება. თუნდაც, იმ კომუნისტურ წარსულს თუ გავიხსენებთ, როცა სალოცავებს თავად სახელმწიფო ებრძოდა, მრავალ მაგალითს ვიპოვით იმისათვის, რომ კიდევ ერთხელ დავრწმუნდეთ ჩვენი თანამემამულეების ურთიერთ კეთილგანწყობაში.

ქართულმა სახელმწიფომ ებრაულ თემს უკლებლივ ყველა სალოცავი დაუბრუნა, აღნიშნა ონის სინაგოგის 120 და ახალციხის სინაგოგის 275 წლისთავი. ეს ვერ გახდებოდა შესაძლებელი, საქართველოში ანტისემიტის ნიშნით სინაგოგები რომ ენგრიათ. პირიქით: ჩვენი ურთიერთობის 26 საუკუნე ჩვენი ორი ერის საერთო მონაპოვარი და სიამაყეა, რასაც ტოლერანტობაზე მოსმენილი ლექციებით ვერ ისწავლი, - ეს შენი შინაგანი, სულიერი მდგომარეობა უნდა იყოს.

როცა მუსლიმი თემისთვის გადაცემულ ათეულობით მეჩეთზე ვსაუბრობთ, მებრძოლი ათეიზმის ეპოქაში არც ეს მეჩეთები იარსებებდა, ისევე, როგორც არ იარსებებდა ქრისტიანული ეკლესიები მუსლიმებით მჭიდროდ დასახლებულ ადგილებში, რადგან სწორედ ქართველი მუსლიმების დამსახურებაა, რომ ეს ტაძრები ხელუხლებლად შემოინახეს. მუსლიმ თემზე საუბრისას ხშირად ვიმეორებ და ახლაც მინდა აღვნიშნო ქართული ისლამის უნიკალურობა, რომელიც ეთნიკურადაც მრავალფეროვანია და რელიგიურადაც - სუნიტები და შიიტები, ქართველები. აზერბაიჯანელები, ქისტები, ჩეჩნები, ერთ მეჩეთში ლოცულობენ. და ეს მაშინ, როცა სუნიტები და შიიტები, მუსლიმები და ქრისტიანები ახლო აღმოსავლეთსა და ევროპაში, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში, ერთმანეთს უპირისპირდებიან და სერიოზულ პრობლემებს ქმნიან თავისთვისაც და მსოფლიოსთვისაც.

საქართველოში დიდი ხნის წინ გამოჩნდნენ კათოლიკე მისიონერები, შემდეგ გაჩნდნენ ქართველი კათოლიკეებიც. მათ ღირსეულ წარმომადგენლებს - ზუბალაშვილებს, სარაჯიშვილებსა და სხვებს არასდროს გაურჩევიათ ღარიბი

სტუდენტები სარწმუნოების ნიშნით. აღარაფერს ვამბობთ იმაზე, რა წვლილი მიუძღვით მათ მართლმადიდებელი დედოფლის, ქეთევანის წმინდა ნაწილების მოვლა-პატრონობაში.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია რეგიონის ორი ქრისტიანული ერის, ქართველებისა და სომხების ისტორიული ურთიერთობა, რომლის შედეგია ის, რომ გასაჭირის ჟამს, დევნილი სომხები სწორედ საქართველომ შეიფარა და საქართველოში შეინარჩუნეს საკუთარი თვითმყოფადობა.

საქართველო მეორე სამშობლო გახდა ემიგრანტებისთვის. დღეს კი საქართველო არის ერთადერთი ქვეყანა პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სადაც ემიგრანტებს საკუთარი სალოცავი და კულტურული ცენტრი აქვს.

ტოლერანტობას მეცნიერები განმარტავენ, როგორც ცნებას, რომელიც აღნიშნავს განსხვავებული მსოფლანგების, ცხოვრების წესის, ქცევისა და ჩვეულებებისადმი შემწყნარებლობას. ტოლერანტობა არ ნიშნავს გულგრილობას ან განურჩევლობას, არც განსხვავებული მსოფლმხედველობის ან ცხოვრების წესის მიღებას; ის ნიშნავს სხვებისთვის უფლების მიცემას, იცხოვრონ თავიანთი ინდივიდუალური მსოფლმხედველობის შესაბამისად. ტოლერანტობა მოიცავს ადამიანის თავისუფალი არჩევნის **ზოგადი უფლების** პატივისცემას.

ამ ზოგად უფლებებში რელიგიურ უფლებას ერთერთი ცენტრალური ადგილი უკავია, მითუმეტეს, რომ რელიგიური გრძნობა ყოველი ადამიანის, ყველა მსოფლმხედველობრივი, იდეოლოგიური თუ მორალურ-ზნეობრივი პრინციპების საფუძველია.

რელიგიური გრძნობა არის ადამიანის ბუნებრივი მისწრაფება ღვთისკენ, როგორც სამყაროს და საკუთარი შემოქმედისკენ, გრძნობა, რომელიც ფორმირდება ადამიანისთვის ბოძებული სამი უმთავრესი განძის გაცნობიერებისას, ესენია - გული, აზროვნება და სინდისი. ეს სამი უმთავრესი ღირებულება აკავშირებს ერთმანეთთან ჩვენს ზნეობრივ და რელიგიურ ცხოვრებას და წარმოადგენს ყველა რელიგიის საფუძველს. ამიტომ რელიგიურმა ადამიანებმა იციან, რას ნიშნავს მეორე ადამიანის რელიგიური გრძნობა, რომ ის ისეთივე ნამდვილია, როგორც საკუთარი - ეს გახლავთ რელიგიური ტოლერანტობის საფუძველი. ამიტომ გამორიცხავს ტოლერანტობა სიძულვილს და ყოველთვის კეთილგანწყობით ხასიათდება, საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში არ ლახავს სხვა რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენელთა უფლებებსა და თავისუფლებებს.

ტოლერანტობა ეს არის როგორც საკუთარი, ასევე სხვათა ღირსებების დანახვა და პატივისცემა. ყველა ტოლერანტ ადამიანს აქვს გააზრებული სიტყვები - მოექცევი სხვას ისე, როგორც გინდა, რომ მოგექცნენ შენ.

თანამედროვეობის დიდი მკვლევარი, კარლ პოპერი ამბობს, რომ ტოლერანტობის გააზრებული გამოვლინება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც განსხვავებულის დაშვების ნებართვის ნაცვლად, მავანს მისი აკრძალვაც შეუძლია. ისტორიულად, ტოლერანტობა ძირითადად, გამოიყენებოდა სახელმწიფო

რელიგიასთან დაპირისპირებული შეხედულებების კონტექსტში და „აღნიშნავდა დომინანტი რელიგიის წარმომადგენელთა მხრიდან სხვა რელიგიათა არსებობის დაშვებას, თმენას, გაძლებას, მიუხედავად იმისა, რომ ამ უკანასკნელთ უყურებდნენ უარყოფითად, როგორც დაბალი რანგისას, შემცდარს, ან საზიანოს“. მეოცე საუკუნიდან ტოლერანტობის ცნება გაფართოვდა, მასში ჩაერთო პოლიტიკური და ეთნიკური ჯგუფები და სხვა უმცირესობები.

ტოლერანტობას, როგორც დემოკრატიულ ღირებულებას, საქართველოში დიდი ისტორიული ტრადიცია - შემწყნარებლობა დახვდა. ამიტომ ტოლერანტობა ქართველისთვის ძველი შინაარსით სავსე სიტყვაა, რომელიც თანამედროვე დემოკრატიულ ღირებულებებსაც გულისხმობს. ამიტომ ჩვენ მხოლოდ დეკლარირებად კი არ ვიღებთ ტოლერანტობას, არამედ იგი ჩვენი ცხოვრების წესი გახლავთ.

ყველა ერსა და ქვეყანას ცხოვრების საკუთარი წესი აქვს, რომელიც ეფუძნება მის კულტურასა და მარადიული ღირებულებების შესატყვის ეთიკურ-ზნეობრივ ნორმებს. ტოლერანტობა, ანუ ქართული ტერმინოლოგიით - შემწყნარებლობა, საქართველოსათვის სწორედ ის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ფასეულობაა, რომელმაც, ერთი მხრივ, საშუალება მისცა ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა ეთნიკურ და რელიგიურ მოსახლეობას სამშობლოდ აღექვა საქართველო და მეორე მხრივ, უზრუნველყო **სწორედ ამ ქვეყანაში მათი დამოუკიდებელი განვითარება და უნიკალური იდენტობის შენარჩუნება ქართველ ერთან ასიმილაციის გარეშე.**

დიახ, ქართველებისთვის ცხადზე ცხადი გახლავთ ის კონტექსტი, რომელზედაც ვსაუბრობთ. სწორედ ეს გვაძლევს საფუძველს ვთქვათ, რომ შემწყნარებლობა საქართველოსთვის არამატერიალური ღირებულებაა და მას საქართველოში დიდი ხანია აღიქვამენ ჩვენი კულტურის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საფუძვლად. ამ არამატერიალურმა ღირებულებამ საუკუნეების სიღრმეში გამოატარა და მოიტანა არა მხოლოდ დეკლარირებული განაცხადი, რომელიც კონსტიტუციურადაა გაფორმებული, არამედ ცხოვრების წესი, როგორც ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრები ყველა ადამიანის გამაერთიანებელი.

საქართველოსთვის შემწყნარებლობა გახლავთ დომინანტი ღირებულება. სწორედ ამ ღირებულებას ეფუძნება ის, რაც ქმნის სოციო-კულტურულ მიმართებას. საგულისხმოა, რომ ღირებულებები ხშირად იცვლება, ტრანსფორმირდება, დამოკიდებული ხდება სოციალურ-ეკონომიკურ ვითარებაზე. ამიტომაც, საზოგადოებასა და მის ღირებულებებს შორის არსებობს ურთიერთ-კავშირი. ღირებულებები, როგორც კულტურის მამოძრავებელი ძალა, გვაძლევს ერის ეკონომიკური თუ პოლიტიკური განვითარების შემდგომი გაცნობიერების შესაძლებლობას. ეს ეხება დემოკრატიზაციის პროცესსაც, რომელიც ქართული სახელმწიფოს დეკლარირებულ მიზანთა შორის დღეს ყველაზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევა.

შემწყნარებლობა ის ღირებულებაა, რომელსაც ტრანსფორმაცია არ შეეხო. საქართველოს არ შეეხებია არც მსოფლიოს ისტორიასა თუ თანამედროვეობაში რელიგიის სახელით წარმოებული ომები თუ ომების გამოძახილები. ჩვენთან არც

თანამედროვე დემოკრატიული პრინციპის - ტოლერანტობის ხელახალი გააზრება გამხდარა საჭირო. ეს ჩვენი კულტურის ფუნდამენტური ღირებულებაა.

ტოლერანტობის ხელშეწყობა ეს არის ბრძოლა ტერორიზმის წინააღმდეგ, - ამის შესახებ საქართველოში ამერიკის შეერთებული შტატების ელჩმა იან კელიმ ტოლერანტობის საერთაშორისო დღესთან დაკავშირებით გამართულ ღონისძიებაზე განაცხადა: „მცირე ხანია საქართველოში ვარ, მაგრამ ძალზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე იმან, რომ მრავალფეროვანი ჯგუფები... მშვიდობიანად ცხოვრობენ გვერდი-გვერდ, პატივს სცემენ ერთმანეთის რელიგიას, ენას, მრავალფეროვნებას. მგონი, ქართველები მართლაც ძალიან უნდა ამაყობდნენ იმით, რომ ამ ქვეყანაში სოციალური სიჭრელეა, რომ ტოლერანტობა, ურთიერთპატივისცემა და დაფასება მნიშვნელოვანია. საქართველო ამას აჩვენებს საუკუნეების განმავლობაში. ეს არის მაგალითი, რომელსაც უნდა გავყვეთ რეგიონში და მსოფლიოში. საქართველოს ძალა სწორედ მისი მრავალფეროვნებიდან გამომდინარეობს“.

ყველასთვის ცნობილია, რომ შემწყნარებლობას, რომელსაც ჩვენში ღრმა, ისტორიული ფესვები აქვს, თანამედროვე საერთაშორისო ცნება - ტოლერანტობა აღწერს. ეს ყოველივე კი გვიღრმავებს რწმენას, რომ ჰუმანიზმის პრინციპები ჩვენი ცხოვრების, ჩვენი ურთიერთობების საფუძველთა საფუძველია. ამიტომაც გამოვდივარ ინიციატივით, საზოგადოების, მთავრობის, რელიგიების წინაშე, **ქართულ შემწყნარებლობას (ტოლერანტობას), როგორც ფასეულობას, როგორც ფენომენს, საქართველოში მიენიჭოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი.** იმედს გამოვთქვამ, რომ საქართველოში არსებული რელიგიური თემები ამ ჰუმანურ საქმეში მხარს დაგვიჭერთ და საქართველო გახდება მსოფლიოსთვის თვალსაჩინო მაგალითი იმისა, თუ როგორ არის შესაძლებელი რელიგიათა შორის არათუ ურთიერთ შემწყნარებლობა, არამედ სიყვარულითა და მშვიდობით თანაცხოვრება.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე ბრძანებს, „ტოლერანტობა ჩვენ წიგნებიდან არ გვისწავლია, ეს ჩვენი თვისებაა. ამის ნათელი გამოხატულებაა ის, რომ საუკუნეთა მანძილზე ამ მიწაზე უპრობლემოდ ცხოვრობდნენ და ცხოვრობენ სხვადასხვა ეროვნებისა და რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენლები, რომლებიც მეგობრობითა და მოყვრობით არიან ქართველ ხალხთან დაკავშირებულნი“. დემოკრატიის პირობებში პატრიარქის მიერ წარმოთქმული ეს სიტყვები ახალი შინაარსით ივსება, ახალი დროის შესაბამისად ავლენს თავს, როგორც ჩვენი დიდი კულტურული მემკვიდრეობის, ჩვენი კულტურული ფასეულობის მსოფლიო ღირებულების ხელახალი გაცნობიერება.

დღეს რელიგიური შემწყნარებლობის მთავარ გარანტორად ქართული სახელმწიფო გვევლინება, რის დასტურიც გახლავთ რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს დევიზი: **„რწმენა თავისუფლების აქტია“.**

RELIGIOUS TOLERANCE IS OUR TRADITION

Scientists explain concept of tolerance as a mercy to different worldview, lifestyle, behavior and habit. Tolerance does not mean indifference, neither accept a different worldview or lifestyle; It signifies giving other the right to live by their individual worldview. Tolerance involves respect for human's fundamental right of free choice.

In Georgia, tolerance, as democratic value, met Georgian great historical tradition – “mercy”. Therefore, tolerance for Georgian's is full with old content, which also implies modern democratic values. That is why we are not just declaring it, but it is our mode of life.

Every nation and country has its own code of living based on the culture and eternal values, matching of its ethnic and moral standards. Tolerance, or in Georgian terms – “mercy” is Georgia's one of the most fundamental value, which on the one hand allowed our country's various ethnic and religious residents to perceive Georgia as homeland, and on the other hand provided their independent development and to keep unique identity together with Georgian without assimilation.

„Mercy” – is a value, not touched by transformation. In world's history or modern times Georgian has never faced war in the name of Religion or its reverberation. Neither, re-evaluation of modern democratic value – tolerance needed within us. This is our culture's fundamental value.

Everyone knows that “mercy”, which has deep historical roots within us, is describing by the modern international concept – tolerance. All this deepens our belief that principles of humanism are the basis of our lives and relationships. That is why I am starting initiative, before the public, Government and Religions, **to grant Georgian - “mercy” (tolerance) intangible cultural heritage status, as value and phenomenon**. I hope that Georgian Religious themes will support us in this humane activity, and Georgia will become visible example of how the relations between religions is not only tolerant, but how to coexistence in peace and love.

Today the Georgian state is main guarantor of Religious tolerance; proof of this is motto of State Agency for Religious issues: **“Faith is a freedom of Act”**.

დეკანოზი მიქაელ ბოტკოველი

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მდივანი

რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში

მოგესალმებით საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სახელით და მისი უწმინდესობის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის ლოცვა-კურთხევით.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოში მოქმედ რელიგიურ გაერთიანებებთან დიალოგს და საერთო ინტერესების ქვეშ მყოფ საკითხებზე თანამშრომლობას.

უკვე მრავალი წელია, ჩვენი ეკლესიის წიაღში ფუნქციონირებს ინტერრელიგიური დიალოგის ფორმატი, რომელსაც კორდინირებას უწევს მუდმივი წარმომადგენელი ფსიქოლოგიის დოქტორი, პროფესორი თეა გოგოტიშვილი.

ჩვენ გავიზიარეთ კავშირი „21-ე საუკუნის“ ინიციატივები და მათთან თანამშრომლობით კიდევ უფრო განვავითარეთ და გავაღრმავეთ ინტერრელიგიური დიალოგის თემატიკა. სამუშაო პროცესებში მუდმივად მონაწილეობენ საქართველოს საპატრიარქოს მაღალი იერარქები და უფრო მეტიც, ჩვენ, როგორც საპატრიარქოში, ასევე - ჩვენს სხვადასხვა დაწესებულებებში, ხშირად ვმასპინძლობთ ამ ჯგუფებთან შეხვედრებს. დღეისათვის ჯგუფი წარმოადგენს ქვეყანაში ერთადერთი სრულფასოვანი ინტერრელიგიური დიალოგის ფორმატს, რომლის მუშაობაშიც მონაწილეობას იღებს 11 უმთავრესი რელიგიური ორგანიზაცია. ინტერრელიგიურ ჯგუფებში შედიან შემდეგი რელიგიური ორგანიზაციები:

1. საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია
2. ებრაული თემი
3. სომეხთა წმ. სამოციქულო ეკლესია
4. სრულიად საქართველოს მუსლიმთა სამმართველო
5. ამიერკავკასიის კათოლიკეთა სამოციქულო ადმინისტრაცია
6. ეზიდთა თემი
7. ევანგელურ-ლუთერული ეკლესია
8. ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესია
9. ორმოცდაათიანელთა ეკლესია
10. მე-7 დღის ადვენტისტთა ეკლესია
11. ხსნის არმია

ჯგუფი მონოდებულია გადაწყვიტოს შემდეგი ამოცანები:

1. რელიგიურ გაერთიანებათა საერთო ინტერესების ქვეშ მყოფი საკითხების განხილვა და ერთობლივი ღონისძიებების დაგეგმვა-განხორციელება;
2. ორი ან რამდენიმე რელიგიური გაერთიანების ინტერესის ქვეშ მყოფი ან სადაო საკითხების განხილვა/მსჯელობა მისი გადაწყვეტის გზების მოსაძიებლად;
3. რელიგიურ გაერთიანებებსა და შესაბამის სახელმწიფო სტრუქტურებს შორის კომუნიკაციის უზრუნველყოფა და თანამშრომლობის გაძლიერება;

ჩვენ მონაწილე ვიყავით ინტერრელიგიური ეგიდით გამართული შეხვედრებისა. აღვნიშნავ რამდენიმე მათგანს:

შედგა რამდენიმე შეხვედრა მედიის საშუალებებებისა და რელიგიური გაერთიანებების წარმომადგენლებს შორის. 2013 წლის 8 აპრილს, ქართულ უნივერსიტეტში, ჩატარდა კონფერენცია - „რელიგია და მედია“. ამ აქტივობათა მიზანი იყო ამ ორ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუციას შორის კომუნიკაციის ხარისხის გაზრდა, ერთობლივი ინტერესების საკითხების განსაზღვრა და სტიმულის მიცემა დიალოგისათვის ამ საკითხებზე სამსჯელოდ. მიღებული იქნა გადაწყვეტილება- გაგრძელდეს შეხვედრები რელიგიისა და გამოხატვის თავისუფლების, რელიგიისა და მედიის საკანონმდებლო რეგულირების განხილვისა და ამ სფეროში საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარების მიზნით. იმავე წლის 31 ოქტომბერს, ინტერრელიგიური ჯგუფის სხდომაზე, მიღებული იქნა გადაწყვეტილება- რელიგიურმა გაერთიანებებმა განახორციელონ აქტივობები ნარკოტიკების მოხმარების წინააღმდეგ. შედგა რამდენიმე შეხვედრა სახელმწიფო სტრუქტურების მონაწილეობით. ჯანდაცვის სამინისტროდან გამოიყო 2000-2000 ლარი რელიგიური ორგანიზაციებისათვის მრევლში ნარკომანიის პრევენციის მხარდასაჭერად.

2014 წლის 17 ნოემბერს, ინტერრელიგიურმა ჯგუფმა მიიღო გადაწყვეტილება, მხარი დაეჭირა შინაგან საქმეთა სამინისტროს კამპანიისათვის ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ - „არა ძალადობას!“. 4 დეკემბერს კი, ქართულ უნივერსიტეტში, მოეწყო კონფერენცია - „რელიგიები ძალადობის წინააღმდეგ“, მომზადდა ვიდეო რგოლი რელიგიური გაერთიანების ლიდერების მონაწილეობით.

ჩამოყალიბდა საქართველოს საპარტრიარქოსა და საქართველოში ევანგელურ-ლუთერული ეკლესიის ერთობლივი კომისია, რომელიც განიხილავს თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტის სოფელ ასურეთში, მე-19 საუკუნის ეკლესიის საკითხს და მისი მიმდებარე შენობის ერთობლივად გამოყენების პერსპექტივას, ასევე, ნალკის მუნიციპალიტეტის სოფელ თრიალეთში მდებარე ტაძრის საკითხს. კომისიასში შედიან ქორეპისკოპოსი თეოდორე, კათოლიკოს-პატრიარქის მდივანი, მამა მიქაელ ბოტკოველი, მიტროპოლიტი ანანია, ეპისკოპოსი იოაჰიმ კინდერლენი. უკვე შედგა გასვლითი შეხვედრა სოფელ ასურეთში შედგა შეხვედრა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან, რომელსაც საქართველოში გერმანიის ელჩი, ბატონი ორთვინ ჰენიგი დაესწრო;

ჩვენ, სხვა რელიგიურ გაერთიანებებთან ერთად, აქტიურად ვმონაწილეობთ ღონისძიებებში, რომელიც საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესს ეხება.

მაგალითისათვის: 2015 წლის 23 ივნისს, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში, ჩატარდა სამუშაო შეხვედრა თემაზე - „საქართველოს ინტეგრაცია ევროკავშირში, არსებული მდგომარეობა და გამოწვევები“. შეხვედრის მიზანი იყო ინტერრელიგიურ საბჭოში შემავალი, საქართველოში მოღვაწე რელიგიური გაერთიანებების წარმომადგენლებთან ერთად განხილულიყო საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის მიმდინარე პროცესი, დღეისათვის არსებული მდგომარეობა და რეკომენდაციები საქართველოს მიმართ. შეხვედრაზე მონაწილე იყვნენ საქართველოს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და დიპლომატიური კორპუსის, მედიის წარმომადგენლები.

საპატრიარქოს ეპარქიებში ხორციელდება საინფორმაციო შეხვედრები სასულერო პირთა ინფორმირებულობის ხარისხის გაზრდისათვის ევროკავშირისა და მის წევრ ქვეყნებში სახელმწიფო-საეკლესიო ურთიერთობების შესახებ.

სხვა რელიგიურ გაერთიანებებთან ერთად, ჩვენ ჩართულნი ვართ ისეთი მნიშვნელოვანი თემებისა და პრობლემების განხილვაში, როგორცაა: რელიგიური გაერთიანებებისა და სახელმწიფოს შორის ფინანსური ურთიერთობა და ქონებრივი საკითხები, კულტურული მემკვიდრეობის საკითხები, გამოხატვისა და რელიგიის თავისუფლების ურთიერთმიმართება, რელიგიის სწავლება საჯარო სკოლებში, რელიგია და ადრეული ქორწინების პრობლემა და სხვა. სწორედ ამ ჯგუფის ფარგლებში ხდება საზოგადოების წინაშე არსებულ საჭირობოტო საკითხებზე უმრავლესობისა და უმცირესობის რელიგიების ერთობლივი პოზიციებისა და შესაბამისი განცხადებების მიღება.

საქართველოს საპატრიარქო განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს რამდენიმე წლის წინ შექმნილ, საქართველოს პრემიერ-მინისტრს დაქვემდებარებულ, რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს. გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას - რომ არა სააგენტოს მიერ განეული კომპლექსური ღონისძიებები, ძნელად პროგნოზირებადი გახდებოდა, რა სიტუაცია იქნებოდა დღეს რელიგიებთან მიმართებით. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სახელით, მადლობა მინდა ვუთხრა სააგენტოს და მის თავმჯდომარეს, ბატონ ბაბა ვაშაყმაძეს. თუ რა პოზიტიური როლი შეასრულა რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტომ - თვალსაჩინოებისათვის ერთ მაგალითს მოვიყვან: ბოლო წლების მთავარ გამოწვევად იქცა ე.წ. მოხეს ინციდენტი - რელიგიური დანიშნულების დაუსრულებელი შენობა-ნაგებობა, რომელზედაც პრეტენზიას აცხადებდნენ როგორც ქრისტიანები, ისე მუსლიმები. წელიწადნახევრიანმა ძალისხმევამ, რომლის სულისჩამდგმელიც სახელმწიფო სააგენტო იყო, შედეგი გამოიღო: ძნელად, მაგრამ შევთანხმდით, რომ ერთად თანაცხოვრებას ალტერნატივა არ გააჩნია. დამერწმუნეთ, ეს არ იყო იოლი გადაწყვეტილება. დიდი ძალისხმევა დასჭირდა ახალციხისა და ტაო-კლარჯეთის მიტროპოლიტს, მეუფე თეოდორეს, ისევე, როგორც დასავლეთ საქართველოს მუფტს, ბეგლარ ქამაშიძეს, რომ ადგილობრივი მრევლი ამ რეალობას შეგუებოდა. ვმადლობთ ღმერთს, რომ საღმა აზრმა გაიმარჯვა, სადაო ნაგებობას კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს ბალანსზე გადავიდა. ორიოდ დღის წინ სოფ. მოხეში ქრისტიანული ტაძარი ეკურთხა და უახლოეს მომავალში, მოხეში მშენებარე მეჩეთი დაიწყებს ფუნქციონირებას.

2015 წელს, ღვინის აღმართისა და ევროპის მოედნის მიმდებარე ტერიტორიასთან არსებულ „ტოლერანტობის სკვერში“ შედგა საქართველოს რელიგიურ გაერთიანებათა და რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ერთობლივი დეკლარაციის, „ქალი-მშვიდობის დესპანი“ ხელმოწერა. რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ინიციატივით, სახელმწიფო კანცელარიაში შედგა რამდენიმე შეხვედრა საქართველოში არსებული რელიგიური გაერთიანებების წარმომადგენლებთან. შეხვედრის მიზანი იყო სხვადასხვა კონფესიების წარმომადგენელთა ერთობლივი ძალისხმევით გააქტიურება ქალთა მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ. საგნობრივი მსჯელობისა და აზრთა ურთიერთგაზიარების შემდგომ, შეკრებილებმა შეიმუშავეს დეკლარაციის ტექსტი, რომლის ხელმოწერაც შედგა 2015 წლის 8 მარტს.

შარშან, 25 ივლისს, რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ინიციატივით, გაიმართა კონფერენცია თემაზე: „ინტერრელიგიური დიალოგი მშვიდობისათვის“, რომელშიც, სხვა რელიგიურ ორგანიზაციებთან ერთად, ჩვენც მივიღეთ მონაწილეობა და ხელი მოვაწერეთ კონფერენციის ერთობლივი დეკლარაციას.

RESIUME

The patriarchate of Georgia attaches particular importance to the State agency for religious affairs created some years ago under the authority of prime-minister of Georgia. It would not be too much to say what hard - to predict a situation we would have today with regard to religions but for complex actions taken then by the agency. I would like to thank the agency and its chairman Zaza Vashakmadze very much on behalf of the Patriarchate of Georgia. I would also like to mention resolution of the main challenge of last years for Georgia-Mokhe incident as an example of positive role of the agency;

As is well known there was argument between Christian and muslim communities over incomplete building of religious designation in village of Mokhe. An effort of an year and a half inspirer of which was the agency eventually bore fruit. Although with trouble but still we came to agreement. We had no alternative but to live together. Believe me, that was not slick solution;

It took a lot of efforts for His grace Metropolitan of Tao-Klarjeti Theodore as well as Mufti of Western Georgia Beglar Kamashidze to convince local residents to put up with reality. Thank God reason triumphed; the disputable building was given a statute of monument of cultural heritage and was included in the asset list of the ministry for protection of historical monuments. it was not two days ago that a new christian church was inaugurated and a mosk under construction will also be inaugurated in near future.

რახამინ მურდუხაშვილი

თბილისის დიდი სინაგოგის რაბინი

ვეძიოთ და ვიპოვოთ ერთმანეთში მხოლოდ სიკეთე

ხვალ აღინიშნება ტოლერანტობის საერთაშორისო დღე. 1995 წელს, პარიზში, ხელმოწერილ იქნა ტოლერანტობის პრინციპების დეკლარაცია, რომლის თანახმადაც ტოლერანტობა - „მსოფლიოს კულტურათა მდიდარი მრავალფეროვნების, თვითგამოხატვის ფორმებისა და ადამიანის ინდივიდუალობის გამოვლინების შესაძლებლობათა პატივისცემა, მიღება და მართებული გაგებაა. მას ხელს უწყობს ცოდნა, გახსნილობა, ურთიერთობა და აზრის, სინდისისა და შეხედულებათა თავისუფლება. ტოლერანტობა - ესაა თავისუფლება მრავალფეროვნებაში. ეს არის არამარტო მორალური ვალი, არამედ პოლიტიკური და სამართლებრივი მოთხოვნილებაც. ტოლერანტობა - სათნოებაა, რომელიც შესაძლებელს ხდის მშვიდობას და ომის კულტურის მშვიდობის კულტურით შეცვლას ეხმარება.“

სამწუხარო დამთხვევაა, რომ 2 წლის წინ, სწორედ პარიზში და საფრანგეთის სხვა ქალაქებში მოხდა ვანდალური ტერორისტული აქტები, რომლებმაც შეძრა მსოფლიო. ასევე, შემადრწმუნებელია ისრაელში, ახლო აღმოსავლეთისა და მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში გახშირებული ტერორისტული აქტები. ჩემი აზრით, ეს არის ტოლერანტობისა და დემოკრატიული აზროვნების არასწორი გაგების შედეგი.

ბოლო წლებში, როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოშიც, გააქტიურდა რელიგიასა თუ ტოლერანტობას ამოფარებული ჯგუფები, რომლებიც ასრულებენ რა შემკვეთების დავალებებს, ცდილობენ სხვადასხვა ხერხებით და მედიასაშუალებების გამოყენებით, საზოგადოებას თავს მოახვიონ და დააკანონონ სამყაროსა და თვითონ ადამიანის არსის წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები, რაც მიუღებელია მრავალეთნიკური საქართველოს მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობისათვის.

ტოლერანტობა - ეს ადამიანის აქტიური პოზიციია, რომელსაც იგი ავლენს თავის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. შესაძლებელია, ბავშვს მიმბაძველობით და სწავლის შედეგად, განუვითარდეს ე.წ. ტოლერანტული ქცევისათვის დამახასიათებელი ჩვევები, რაც ამ ჩვევების ჩამოყალიბებისას ბავშვის მიერ არ იყოს გააზრებული (შინაარსის, მიზეზებისა თუ მიზნების თვალსაზრისით) ინტელექტუალურად, მაგრამ ამისათვის აუცილებელია, რომ ასეთი ქცევა დამახასიათებელი იყოს იმ გარემოსთვის, რომელშიც იზრდება ბავშვი. ამ გარემოს შექმნაზე კი, პირველ რიგში, უნდა ზრუნავდნენ სახელმწიფო და სასულიერო პირები. განუზომლად დიდია სკოლისა და ოჯახის როლი, აუცილებელია, რომ ყველა ოჯახი უზრუნველყოფილი იყოს ფინანსურად, რადგან ოჯახის ეკონომიურ მდგომარეობას დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ხასიათის, დადებითი უნარჩვევების ჩამოყალიბებაში. ძნელია, ადამიანს, რომლის ბავშვებს შიათ და სცივათ, მოსთხოვო, რომ არ გაბოროტდეს. სამწუხაროდ, საქართველოში დღეს არსებული ვითარებით, მხოლოდ მცირე ნაწილს არ აქვს ეკონომიური და საყოფაცხოვრებო პრობლემები, იზრდება იმ ოჯახების რაოდენობა რომლებიც რჩებიან უსახლკაროდ ბანკებისა თუ

სხვადასხვა ფინანსური ორგანიზაციების წყალობით, მოსახლეობის უმრავლესობა, რბილად რომ ვთქვათ, არასახარბიელო მდგომარეობაშია, რაც დასტურდება იმითაც, რომ ქვეყნის მოსახლეობის თითქმის, მესამედი სოციალურად დაუცველია, ელოდება დახმარებას, დახმარება კი, პირველ რიგში, სახელმწიფოსა და მისი სტრუქტურების ვალია. სწორედ სახელმწიფოს მიერ მიღებული კანონები და გატარებული სოციალური პოლიტიკა უნდა განსაზღვრავდეს ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევის გზებს, უნდა შეიქმნას სამუშაო ადგილები, სადაც დასაქმებული ადამიანები მიიღებენ ღირსეულ ანაზღაურებას, სადაც დაცული იქნება მათი შრომითი და უსაფრთხოების პირობები.

ამასთანავე, მათაც, ვისაც უჭირთ, უნდა გაითვალისწინონ, რომ გაჭირვება არ იძლევა გაბოროტების უფლებას, პირიქით - სიკეთით და სიყვარულით უნდა ეცადნონ გაიკვალონ გზა ცხოვრებაში, რომ მეტი ადამიანი ამოუდგეთ გვერდში, რათა თავი დააღწიონ გაჭირვებას და ამის შემდეგ თვითონაც დაეხმარონ სხვას.

მოსეს რჯული იუდეველთაგან არამართო ქვრივ-ობლების, არამედ უცხო ტომელების დაცვასაც მოითხოვდა – „მდგმურს ნუ შეავიწროვებთ, თავად იცით მდგმურის ყოფა, რადგან მდგმური იყავი ეგვიპტელთა ქვეყანაში. როგორც მკვიდრი, ერთი თქვენთაგანი ისე იყოს თქვენთვის თქვენს შორის მდგმურად დამდგარი კაცი, გიყვარდეთ იგი, როგორც თქვენი თავი, რადგანაც თქვენც მდგმურები იყავით ეგვიპტელთა ქვეყანაში“. ამასთან, ჩვენი აზრით, მდგმურიც უნდა იცავდეს ღმერთისგან დადგენილ სტუმარ - მასპინძლობის წესებს და ძალით თუ მოსყიდვით არ უნდა ცდილობდეს თავს მოახვიოს მასპინძელს თავისი წესები და დოგმები. ამისათვის არ არის აუცილებელი კოდექსებისა და სხვა და სხვა დეკლარაციების მიღება და შემდეგ მათი დაბეპირება, ეს უნდა იყოს თვითოეული ადამიანის მორალური ამოსავალი.

რელიგიებს შორის, რა თქმა უნდა, არსებობს განსხვავება და წინააღმდეგობა, თუმცა, ეს განსხვავება და წინააღმდეგობა არა მტრობის, არამედ მეგობრობის და ურთიერთ პატივისცემის მიზეზი უნდა გახდეს. სწორედ ეს არის ის დიდი მისია რომელიც გვაკისრია ჩვენ, სასულიერო პირებს. ბევრი რამ არის დამოკიდებული ჩვენს ქცევაზე და მოწოდებებზე, ჩვენი რწმენისა თუ სხვა სარწმუნოების ადამიანებთან, ჩვენ ვალდებულნი ვართ, სწორი მიმართულება მივცეთ ადამიანებს, რათა მათი გონება და ძალ-ღონე მიმართული იყოს მხოლოდ სიკეთის საკეთებლად. მითუმეტეს, ვიცით, ვისგან უნდა ავიღოთ მაგალითი: საქართველოში ტრადიციულად დამკვიდრებული ყველა რელიგიის სასულიერო პირების ურთიერთობა, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ყოველთვის იყო სამაგალითო.

ჩვენთვის, ქართველი ებრაელებისათვის, დიდი პატივია, რომ ვცხოვრობთ საქართველოში, ქვეყანაში, სადაც ტოლერანტობის დღე აღინიშნება ყოველდღე, ქართველი ხალხისა და ქვეყანაში მცხოვრები ყველა ეროვნების ადამიანების ცხოვრების წესით. ამის დასტურია ის, რომ საქართველოში, მრავალი საუკუნის მანძილზე, ერთმანეთის გვერდით ცხოვრობენ და ლოცულობენ მრავალი ეროვნებისა და რწმენის ადამიანები, ამის დასტურია პატარა იერუსალიმად წოდებული ძველი თბილისის პატარა მონაკვეთი, სადაც ერთმანეთის გვერდით განთავსებულია ყველა სარწმუნოების სალოცავები.

მადლიერებით გვინდა ავლნიშნოთ, რომ შარშან, ტოლერანტობის დღესთან დაკავშირებით საქართველოს, პატრიარქთან გაიმართულ შეხვედრაზე რელიგიური კონფესიების წარმომადგენლებთან, დადებითად იქნა მიღებული ჩვენი წინადადება, რომ ასეთი შეხვედრები რიგრიგობით ჩატარდეს სხვა და სხვა კონფესიების ორგანიზებით, ჩვენთვის დიდი პატივია, რომ პირველი შეხვედრის გამართვის უფლება მოგვეცა ჩვენ, ამიტომ გინვეთ საქართველოს ებრაელთა დავით ბააზოვის სახელობის მუზეუმში ხვალ, 16 ნოემბერს - ტოლერანტობის საერთაშორისო დღე, 15 საათზე, სადაც კიდევ ერთხელ დავადასტურებთ ყველა ჩვენთაგანის აზრს, თუ რამდენად ღირებულია ჩვენთვის ურთიერთსიყვარული და პატივისცემა, რამაც კიდევ ერთი დადებითი მუხტი უნდა შეიტანოს ჩვენი ქვეყნის წინსვლისა და განვითარების გზაზე.

მოგიწოდებთ და გთხოვთ ყველას, გვიყვარდეს ადამიანი, რადგან ყველაზე საუკეთესო, რაც შექმნა გამჩენმა, არის ადამიანი და სიყვარული, ხოლო ტოლერანტობა არის გააზრება იმისა, რომ ადამიანი ადამიანია და ის წარმოადგენს ვაცობრიობას.

ვეძებოთ და ვიპოვოთ ერთმანეთში მხოლოდ სიკეთე, რაც ყველას ერთად გაგვაძლიერებს.

RESIUME

The Declaration for Principles of Tolerance was established in Paris in 1995, being based on knowledge, openness, cooperation and freedom of thoughts, conscience and opinions - stating the freedom through diversity. For the grievous coincidence, two years ago acts of terrorism took place in Paris exactly, horrifying the entire globe. Also, same outrageous events take place in Israel, Middle East and many other cities worldwide.

Would like to stress, that recent attempts for actions against the society and individuals carried out by certain groups (utilizing mass media means inclusive) are unacceptable to the vast majority of Georgia's multi-ethnic population.

According to the famous Austrian philosopher Carl Popper's conclusions, the tolerance unlimited leads to the entire destruction of the tolerance itself, therefore, the society ought to undertake and carry out every measure necessary to counteract enemies for the tolerance: with rational arguments, and creating social grounds - having the right to use the force in cases of the utmost necessity as well.

The tolerance is the active daily attitude of an individual. It also depends on the environment existing, forming of such is the responsibility of government and priesthood. Moreover, school and family play the immense role in creating and maintaining positive qualities, with the topmost requirement of financial prosperity.

Regretfully, only the minor part of Georgia's population has no economic problems, with almost one third being socially unprotected; mostly people are in unfavorable conditions.

Laws established and social politics carried out by the government should aim to boost employment rates along with decent remuneration and workplace safety secured.

Definitely, there are differences and confrontation among various religions, however, these factors should serve the goals of friendship and respect, and not those of enmity. These exact goals are our - the priesthood's - responsibility, and traditions of Georgia have proved the remarkable cooperation of many religions' priesthoods.

We, Georgian Jews, are greatly honored to live in Georgia, where the Day for Tolerance is celebrated on a daily basis with lifestyles and relationships of people of different ethnic and religious origins, who pray side by side in a district called The Little Jerusalem within the Old Tbilisi.

We appeal to love the human, because the human and love are the best of the Creator, with the tolerance itself stressing the human as grounds for the entire humankind, with mutual kindness to make us all even stronger.

დიმიტრი ფირბარი

საქართველოში ეზიდთა სასულიერო საბჭოს წინამძღვარი

ურთიერთგაგება, მეგობრობა, მშვიდობიანი თანაცხოვრება

დღევანდელი დღე მნიშვნელოვან საკითს ეძღვნება: განსხვავებული ადამიანების მიმართ შემწყნარებლობას, სხვადასხვა ეთნოსისა და რელიგიური კონფესიის მშვიდობიან თანაცხოვრებას. ურთიერთგაგება, მეგობრობა და ინტელექტუალური დიალოგი უნდა იყოს ჩვენი ქვეყნისა და მსოფლიოს კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და დაცვის გარანტი.

ჩვენ, ყველანი, ერთი ღმერთის შექმნილები ვართ. ამ ღმერთის შექმნილია ის მრავალფეროვანი სამყარო, რომელშიც ყველა ჩვენგანი ცხოვრობს. ეზიდებს გვნამს, რომ ღმერთთან მისასვლელი გზა მრავალია და რომ სხვადასხვა რელიგიაც ამიტომ არსებობს. ჩვენი რწმენის თანახმად, ღმერთი დროდადრო ყველა ხალხსა და ყველა ტომს უგზავნიდა თავის წინასწარმეტყველთ.

აქედან გამომდინარე, ლოგიკურია, რომ ჩვენ, ეზიდები, პატივისცემით ვართ გამსჭვალული ყველა ხალხისა და ყველა სარწმუნოების მიმართ. ეზიდი ყოველდღიურად ევედრება უფალს, რომ მან მოწყალების თვალთ გადმოხედოს ყველა ადამიანს, განურჩევლად მისი წარმომავლობისა.

ჩვენი სარწმუნოებრივი ტრადიცია გვმოდღვრავს:

„ვინმეს რომ ნახავ
და მის მიმართ შენ სიკეთეს მოიმოქმედებ,
ნურაფერს ჰკითხავ მას თავისი რწმენის შესახებ.“

ჩვენს წინაპრებს ამ უმაღლესი პრინციპისთვის არასდროს უღალატიათ, მაგრამ ისინი დღესაც ისე იდევნებიან, როგორც საუკუნეების განმავლობაში იდევნებოდნენ. ასეთი დევნის მორიგ დადასტურებად იქცა 2014 წლის 3 აგვისტოს ერაყში, ეზიდხანის მიწაზე, სინჯარის მთებში დატრიალებული ტრაგედია, ეზიდების გენოციდი. ეს მოხდა ოცდამეერთე საუკუნეში, ზესახელმწიფოთა მიერ დემოკრატიული ღირებულებების უმაგალითო გავრცელებისა და დაცვის საუკუნეში. და მიუხედავად იმისა, რომ ეს საშინელება მშვიდობიან და ღმერთის ერთგულ ხალხს თავს დაატეხეს მთელი მსოფლიოს თვალწინ, არ აღმოჩნდა ძალა ცისქვეშეთში, რომელიც ენით აუწერელი ამ ბარბაროსობის აღკვეთას მოახერხებდა.

ჩვენ ვცხოვრობთ სამყაროში, რომელშიც რელიგიის სახელით ხდება ძალადობა და სისხლისღვრა; ღმერთის სახელით ხდება ღვთისგან გაჩენილი ადამიანების სიცოცხლის ხელყოფა. დღესავით ნათელია, რომ რელიგიისა და ღმერთის სახელით ხდება ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების გამართლება, დაუცველი ხალხის სამართლიანი უფლებების უგულებელყოფა და აბუჩად აგდება.

დადგა დრო, როცა ყველა რელიგია უნდა დაირაზმოს და თავისი წვლილი შეიტანოს მშვიდობის შენების საქმეში ყველგან, ჩვენს ქვეყანაშიც და მთელ მსოფლიოშიც. ჩვენთვის, იმ მცირერიცხოვანი ხალხისთვის, რომელიც დევნასა და შევიწროებას საკუთარი ძალებით წინ ვერ აღუდგება, ძალზედ მნიშვნელოვანია რელიგიებს შორის დიალოგი. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ სხვადასხვა რელიგიის ნაყოფიერი ურთიერთთანამშრომლობა, სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის ინტენსიური დიალოგი შესაძლებლობას მოგვცემს, ერთის მხრივ მშვიდობა და ურთიერთგაგება შევინარჩუნოთ ეთნოსებსა და კონფესიებს შორის, მეორეს მხრივ კი საბოლოოდ ამოვდოთ ლაგამი ძალადობას.

შემთხვევითი არ ყოფილა საქართველოში ებიდების გამოჩენა. ჩვენმა წინაპრებმა თავიდანვე იმედის თვალი მიაპყრეს ამ ქვეყანას და ირწმუნეს, რომ დედამიწის ეს ულამაზესი კუთხე ჩვენი რელიგიისა და, შესაბამისად, ჩვენი ხალხის გადარჩენის ადგილადაც შეიძლებოდა ქცეულიყო. ჯერ კიდევ 1777 წელს ქართლ-კახეთის მეფეს, ერეკლე მეორეს, მიმონერა ჰქონდა ებიდ ბელადთან, ჩობან-აღასთან, და მასთან ერთად აპირებდა ანტიოსმალური კოალიციის შექმნას. ებიდები ძველთაგანვე იმედით შეჰყურებდნენ ქრისტიანულ ქვეყნებს და მათში ხედავდნენ თავიანთ განმათავისუფლებლებს. ას წელზე მეტია, რაც ებიდური თემი საქართველოში სახლობს. ებიდებმა მე-19 საუკუნის დასაწყისში დაიწყეს სამხრეთ კავკასიაში, მათ შორის საქართველოში, გადმოსახლება. ბოლო მასობრივი გადმოსახლება 1918 წელს მოხდა, რას ისევ რელიგიური ნიშნით დევნით იყო გამოწვეული.

დამოუკიდებელი საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობამ მიიღო ებიდები. ისტორიული ფაქტია, რომ მსოფლიოში იურიდიულად რეგისტრირებული პირველი ებიდური ორგანიზაცია „თბილისის ებიდთა ეროვნული საბჭო“ გახლავთ. აღნიშნული ორგანიზაციის ტრადიციის გამგრძელებელია ებიდთა სასულიერო საბჭო. დღეს, ლალიშის (ერაყში მთავარი ტაძრის) მერე, თბილისის ებიდური ტაძარი მთელ ებიდურ სამყაროში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რელიგიური ცენტრია. თბილისის ებიდურ ტაძარში ჩამოდიან მომლოცველები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდან. ახლა, როცა თავის ისტორიულ სამშობლოში ებიდები ფიზიკური განადგურების წინაშე დგანან, აქ, საქართველოში, ებიდური რელიგია და კულტურა აღორძინებას განიცდის.

ცხადია: ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი იმისთვის, რომ ჩვენს ქვეყანაში უფრო ჰარმონიული გარემო შეიქმნას და ყველა პრობლემური საკითხი გადაიჭრას. ურთიერთგაგება, მეგობრობა, მშვიდობიანი თანაცხოვრება, - საქართველოსთვის ეს უბრალო სიტყვები როდია. სწორედ ეს გვაძლევს იმედს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მეტი ყურადღება დაეთმობა ჩვენს ქვეყანაში სხვადასხვა რელიგიური და ეთნიკური ჯგუფის მშვიდობიანი თანაცხოვრების საკითხებს. როგორც მოგეხსენებათ, თანამედროვე საზოგადოების სტრუქტურა ურთულესი ელემენტების მთლიანობაა. ჭეშმარიტი ოჯახური ფასეულობები კი - ბნეობა, სიყვარული და ვაცთმოყვარეობა - ჯანმრთელი საზოგადოების შენარჩუნების საწინდარია.

ჩვენი პოზიცია მკაფიო და ურყევია: რელიგია არ უნდა გახდეს საზოგადოების წევრთა შორის უთანხმოების მიზეზი.

უნდა მოვუწოდოთ ყველა ხალხს და ყველა ლიდერს, რათა ძალ-ღონე არ დაიშურონ

რელიგიურ ნიადაგზე აღმოცენებული ომებისა და კონფლიქტების შესაჩერებლად. რელიგია არ შეიძლება იყოს კონფლიქტების წყარო, ის უნდა იყოს მშვიდობის და სიყვარულის მომტანი. ჩვენ უნდა ვქადაგებდეთ განსხვავებული ტრადიციებისა და წეს-ჩვეულებების პატივისცემას.

ამ სამყაროს გამჩენმა ღმერთმა დაგვლოცოს ჩვენ, ყველანი, მოგვცეს უკეთესი მომავლის იმედი და ძალა - ვემსახუროთ მშვიდობას, მეგობრობასა და სამართლიანობას!

RESIUME

We live in a world in which violence and bloodshed are committed on behalf of religion. Under the name of God, the destruction of life granted by God occurs. Under the name of God, the destruction of life, which he bestowed upon us, occurs. It is obvious that the name of God and religion justifies economic and political interests, the rights of helpless people are violated. It is time for all religions to unite against this. For the Yezidis, as a small people, who have experienced many persecutions, dialogue between religions is very important.

Today, the themes of tolerance in relation to different peoples and peaceful coexistence of religious confessions are very actual. Mutual understanding, friendship and intellectual dialogue should be the guarantor of preserving the cultural diversity of the world. We are all created by one God. He created this diverse world in which we all live. We, Yezidis, believe that there are many ways to God and different religions exist at His will. Proceeding from this, it is logical that we, Yezidis, respect all peoples and religions. In the Yezidi sacred texts it is said: "If you see the needy, Help him, Without asking about his faith. "We live in a world in which violence and bloodshed are committed on behalf of religion. Under the name of God, the destruction of life granted by God occurs. Under the name of God, the destruction of life, which he bestowed upon us, occurs. It is obvious that the name of God and religion justifies economic and political interests, the rights of helpless people are violated.

The time has come for all religions to unite and contribute to building peace in the world. We must call upon all nations and all leaders to spare no effort to prevent war and conflict on religious grounds.. Religion can not be the source of conflict, it must be bringing love and peace. We must respect the carriers of a different tradition and customs.

შემწყნარებლობა - ტოლერანტობა

რწმენის ეპიცენტრში - ადამიანია. ისლამი ადამიანს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს და ასწავლის, რომ ადამიანი სრულქმნილი და აღმატებული არსებაა. (15/70)

ადამიანი ღმერთმა გააჩინა, რათა თაყვანი ეცა მისთვის; შესაბამისად, მას ვალდებულებებიც დააკისრა. ამ ვალდებულებების იდეალურად შესასრულებლად ადამიანს გარკვეული უფლებებით აღჭურვა სჭირდება. ადამიანისთვის მინიჭებულმა უფლებებმა, მისი სულიერად და ფიზიკურად ჯანსაღი, თავისუფალი ცხოვრების შესაძლებლობა უნდა უზრუნველყოს. თუ ადამიანი სულიერად და ფიზიკურად თავისუფალი და დაცული არ იქნება, მისგან ვალდებულებათა სრულყოფილად შესრულება შეუძლებელი იქნება. ამ უფლებებს დღეს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები ეწოდება.

ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებია: სიცოცხლის, თავისუფლების, საკუთრების დაცვის, განათლების, შრომის, გადაადგილების, ფსიქიკური და ფიზიკური უსაფრთხოებისა და სინდისის დაცვის უფლება, რელიგიისა და სინდისის, გამოხატვის თავისუფლება, საცხოვრებელი ადგილისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა, ა.შ.

ისლამის მიხედვით, ადამიანისთვის ყველა ეს უფლება საზოგადო და დაცულია. ამ უფლებების მოპოვებისთვის საკმარისია ადამიანად დაბადება. პიროვნების წარმომავლობას, ეთნიკურ კუთვნილებას, სქესს, წოდებასა და სხვადასხვა მდგომარეობას არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს. ამ უფლებების რეალიზებისთვის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა შემწყნარებლობაა (ტოლერანტობა), რომელიც მშვიდობიანი თანაცხოვრების საწინდარია. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ისლამის მიხედვით, უფლება არ გახლავთ თვითმიზანი, უფლება მიზნის განხორციელებისთვის დადგენილი ღვთიური წყალობაა.

მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადი უფლებების თვალსაზრისით, ყველა ადამიანი თანასწორია, მსოფლიო ისტორია სავსეა ამ უფლებების უხეში დარღვევის მაგალითებით და ეს რეალობა დღემდე აქტუალურია. უფრო მეტიც, დღეს ეს ტენდენციები უფრო განსხვავებულ მასშტაბებს მოიცავს. პოლიტიკური და ეკონომიკური მოტივებით არა თუ ადამიანთა და ცხოველთა უფლებებია უგულებელყოფილი, არამედ მომავალი თაობის უფლებებიც საფრთხის ქვეშ დგას. სწორედ ამიტომ, დღეს უფრო გვჭირდება ისეთი ღირებულებები, რომლებიც ამოსავალ წერტილად ადამიანს დაადგენს. ღირებულებები, რომლისთვისაც განსხვავებულობა არათუ მტრად, არამედ სიმდიდრედ აღიქმება. ადამიანთა ურთერთობები სანდოობასა და სამართლიანობაზე უნდა იყოს დამყარებული.

ყოვლად მნიშვნელოვანია ტოლერანტობისა და დიალოგის გარემოს შექმნა, რომელიც გულისხმობს მიმტევებლობას, ურთიერთგაგებას, თანადგომას და სხვა მსგავს

ფაქტორებს. ეს მოგვცემს საშუალებას, თავი დავიცვათ ადამიანის ღირსებისთვის შეუფერებელი, შეუწყნარებელი და ხიფათით აღსავსე ცხოვრებისგან.

ყოველი ადამიანი სულ მცირე, იმ დობით მაინც უნდა ფიქრობდეს სხვის უფლებებზე, როგორც საკუთარზე. ისლამის სწავლების თანახმად, „ვისაც მეზობელი მძიერი ჰყავს და თვითონ მაძლარი იძინებს, ჩვენიანი ვერ იქნება“; „რასაც საკუთარი თავისთვის ისურვებ, თუ იგივეს მორწმუნე ძმასაც არ უსურვებ, მორწმუნედ არ აღიქმები“; „ყველა ის საქმე, რომლის დროსაც მოუსვენრობა გიპყრობთ, ცოდვაა“ - ეს და სხვა მრავალი ჰადისი ნათლად მეტყველებს, თუ როგორ მნიშვნელობას ანიჭებს ისლამი ადამიანის სინდისის საზომებს და რაოდენ საჭიროა ადამიანის ქცევების განვრთნა. ჩვენ ღვთის მონა-მორჩილები ვართ. ამიტომ ეროვნების, რასის, აღმსარებლობის, სქესის, სოციალური მდგომარეობისა და სხვა ნებისმიერი განსხვავების მიუხედავად, თითოეული ადამიანის ძირითადი უფლებები უნდა დავიცვათ. ჩვენ უნდა ვთხოვოთ სამყაროს გამჩენს, შეგვაძლებინოს ამ უფლებების დაცვა და ადამიანის ღირსებისთვის შესაფერისი გარემოს შექმნა, სადაც ერთეულების სინდისის ხმა - ერთ, უნივერსალურად მგრძნობიარე სინდისად გადაიქცევა. შემწყნარებლობა საჭიროა ცხოვრების ყველა სფეროში და ყოველთვის, რადგან ის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საზოგადოებაში მშვიდობისა და სიყვარულის ატმოსფეროს დამყარებაში.

წმინდა ადამიდან მოყოლებული, ნებისმიერი რელიგიის სწავლებაში, ძირითადი ღირებულება სწორედ ეს უფლებებია. მათ წინააღმდეგ უსამართლოდ წარმოებული ბრძოლა ხშირად იცვლიდა სახეს და ფორმას; შესაბამისად, ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემა რეფორმებს განიცდიდა. თუმცა, თეორიულად ყველა ეს უფლება დაცულია, ყველას აქვს რწმენისა და აღმსარებლობის თავისუფლება, რომლის პრაქტიკაში განხორციელებაც ყოველივე ჩვენგანისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

ჰუმანურობისთვის მეზობელ ადამიანებს წინააღმდეგ აგრესია, გენოციდი, ქსენოფობია, ფანატიზმი და ექსტრემიზმი ხვდებათ. სწორედ შემწყნარებლობის იდეითაა შესაძლებელი ამგვარი ფობიების წინააღმდეგ გალაშქრება, შემწყნარებლობის საშუალებით შევძლებთ თანაარსებობის, ურთიერთდახმარების განწევას, სხვადასხვა რასების, ერების, რელიგიების თანაცხოვრებას და რაც ყველაზე მთავარია, ჩვენი სამშობლოს მშენებლობისთვის გაერთიანებას.

უაღრესად მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს როლი ქსენოფობიის წინააღმდეგ ბრძოლაში: ამ მხრივ სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს განათლების დონის ამაღლებას, სხვადასხვა რელიგიების, კულტურებისა და ტრადიციების გაცნობას, რათა ქვეყანაში ურთიერთსიყვარულისა და თანამშრომლობის ატმოსფერო დამკვიდრდეს.

არასდროს უნდა დავივიწყოთ, რომ ტოლერანტობასა და დისკრიმინაციას შორის ერთი ნაბიჯია. საზოგადოების გარკვეული ნაწილი უარყოფითად და აგრესიულად აგანწყობილი სხვა აღმსარებლების მიმართ, რის აღმოსაფხვრელადაც დიდი როლი სახელმწიფოს და რელიგიურ ლიდერებს აკისრიათ. ადამიანს ვერ აიძულებ სხვის პატივისცემას, ამიტომ აუცილებლად უნდა ვიმსჯელოთ, როგორ შევძლებთ მოქალაქეების ცნობიერების ამაღლებას. უნდა აღინიშნოს, რომ გლობალურ სამყაროში შემწყნარებლობის დანერგვის მიმართულებით მასმედიის როლი არსებითად მნიშვნელოვანია, თუმცა, სამწუხაროდ, მედია საშუალებები ვერ აცნობიერებენ თავიანთ პასუხისმგებლობას და

ხშირად არასწორ, ქსენოფობიურ ინფორმაციას ავრცელებენ, რომელიც თავისუფალი მედიის პრინციპებს ეწინააღმდეგება და შესაბამისად, საზოგადოებაში სიძულვილს თესავს.

ჩვენ ბუნებით ყველაზე ტოლერანტები ვართ: „ამასთან დაკავშირებით მინდა მორიელისა და კეთილი ადამიანის იგავი მოგიყვებ: მორიელი წყალში ჩავარდა და იხრჩობოდა, კეთილი ადამიანი მიეშველა და მის სამშვიდობოს გამოყვანას ეცადა. მორიელმა კაცს უკბინა და ხელი გააშვებინა. ამის მიუხედავად, კეთილმა კაცმა ხელმეორედ სცადა მორიელის გადარჩენა. ხალხი გაოცდა და ზნეკეთილ კაცს ჰკითხა: იმის მიუხედავად, რომ დაგკბინა, შენ მაინც გადაარჩინე. მიგეტოვებინა და დამხრჩვალყო. კეთილმა და ღვთისმოსავმა კაცმა უპასუხა: ღმერთმა ის ბუნებით ასეთად გააჩინა, მისი საქმიანობა დაკბენაა, ჩვენი კი - კეთილის ქმნა. თუ ის არ იცვლის საკუთარ ბუნებას, მე რატომღა უნდა შევიცვალო და სიკეთის ქმნა უარყო.“ ყოველთვის, სადღაც, აუცილებლად იქნებიან ისეთები, რომლებიც დაჟინებით შეეცდებიან ავის დათესვას, მაგრამ ჩვენც ვერ შევიცვლით ბუნებას და გავაგრძელებთ ჩვენს დანიშნულებას. ჩვენ არა მხოლოდ სიტყვით უნდა ვადასტურებდეთ, რომ შემწყნარებლები ვართ, არამედ პრაქტიკულადაც უნდა ვამტკიცებდეთ ამას. ტოლერანტობის ტრადიცია, რა თქმა უნდა, გვაქვს, ოღონდ ეს ტრადიცია არ უნდა გავყინოთ, იგი რეალურად უნდა განვახორციელოთ.

შემწყნარებლობის განსამტკიცებლად აუცილებელია რამდენიმე ძირითადი მოთხოვნა:

1. საკუთარი თავის განსჯა: **„მამ, ნუ ჩათვლით საკუთარ თავს განწმენდილად, რამეთუ იგი უკეთ უწყის, ვინცაა ღვთისმომშიში.“** 53/32
2. სხვისი ნაკლოვანებების დაფარვა: **„ვინც მონა-მსახურის შეცდომებს დაფარავს, ღმერთი დაუფარავს ცოდვებს ამქვეყნადაც და იმქვეყნიურ ცხოვრებაშიც. (მუსლიმი, ბირრი 12;)**
3. მრისხანების დაოკება: **„ესწრაფეთ მიტევებისკენ თქვენი ღმერთისგან და სამოთხეს, რომლის სივრცე ცანი და დედამიწაა, რომელიც გამზადებულია ღვთისმომშიშთათვის, რომლებიც გასცემენ ჭირშიც და ლხინშიც, იოკებენ მრისხანებას, პატიობენ ხალხს. (3/133-134) “ნამდვილი ვაჟკაცი ის კი არ არის, ვინც ორთაბრძოლაში მოწინააღმდეგეს დაამარცხებს, არამედ ის, ვინც სძლევს საკუთარ სულს, გაბრაზების ჟამს“.** (ბუხარი, ედები 102; მუსლიმი, ბირრი 106-108)
4. მიმტევებლობა - შემწყნარებლობა: **„დაიდგინე შენ, უბრძანე სიკეთე და უმეცართ განერიდე“.** 7/199
5. არ შეიძლება წყევლა-კრულვა: **„მე წყევლა-კრულვისთვის კი არა წყალობად წარმოვიგზავნე“.** (მუსლიმი, ბირრი 87;)
6. თავი ვანებოთ ერთურთის მიმართ ცუდ ვარაუდს - **სავსებით მოერიდეთ ვარაუდს, რამეთუ ზოგი ვარაუდი ცოდვაა.** 49/12
7. ქედმაღლობას და ამპარტავნობას უნდა მოვერიდოთ: **„არ იბრუნო პირი ადამიანებისგან ქედმაღლობის გამო და არ იარო ქვეყანაზე მედიდიურად. უეჭველად, ალლაჰს არ უყვარს თავმომწონე, ამაყები!“** 31/18 ადამიანისთვის

ცოდვად მონა-მსახურის აბუჩად აგდება, მისი არაფრად ჩათვლაც საკმარისია.
(მუსლიმი, ბირრი 32)

8. არ უნდა დავცინოთ: „**დაე, ერთმა ხალხმა არ დასცინოს მეორე ხალხს, იქნებ ისინი უკეთესნი არიან მათზე**“. 49/11
9. მოთმინება, ამტანობა: „**...იყავით მომთმენნი, უეჭველად, მომთმენთანაა ღმერთი!**“ 8/46

მიუხედავად უამრავი მცდელობისა, რომელიც მსოფლიოში რწმენის თავისუფლებას უნდა ანესრიგებდეს, ხშირად თავს იჩენს რელიგიური შეუწყნარებლობის ფაქტები. არსებობს ასეთი მოსაზრება, რომ რელიგიური განსხვავებულობა თითქოსდა საფრთხეს წარმოადგენს. ნებისმიერ შემთხვევაში ასეთი შეხედულება სხვა არაფერია, თუ არა ადამიანთა გაუცხოება და უფლებების დარღვევა.

ადამიანები თავისუფალნი არიან თავიანთი ნება-სურვილის შესაბამისად გააკეთონ არჩევანი, რათა თავიანთი ქმედების შესაბამისად შეფასდნენ ღვთის წინაშე. უზენაესი გამჩენი გვამცნობს: „**იძულება არაა სარწმუნოებაში. ჭეშმარიტი გზა ნათლად გამოირჩა ცდომილისგან...2/256 შენს ღმერთს რომ ენება, უთუოდ ყველა ერთბაშად ირწმუნებდა, ვინც კი დედამინაზება. მაშ, შენ აიძულებ ხალხს, რათა იქმნენ მორწმუნენი?**“ 10/99

ჩვენი, ქართველთა შემწყნარებლობის შესახებ ისტორიამ უამრავი ჩანაწერი შემოინახა, რომლის ერთ-ერთი დასტურია იაკობ გოგებაშვილის დედა ენა, სადაც ნებისმიერი აღმსარებლობის წარმომადგენელს არ ექმნება დისკომფორტი. სწორედ ამან განაპირობა, რომ დღეს ჩვენ, სხვადასხვა რელიგიის მიმდევარნი, აქ, ერთ სივრცეში ვცდილობთ ისეთი ჰარმონიული გარემოს შექმნას, რომელშიც ყველას შეეძლება თანაცხოვრება. იმედს ვიტოვებ, რომ თითოეული ჩვენგანი მუხლჩაუხრელად ვიზრუნებთ ქვეყანაში განმტკიცდეს შემწყნარებლობა და უფრო მაღალ საფეხურებს მიაღწიოს. მე მჯერა, რომ ჩვენი მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, გავხდებით მსოფლიოსთვის ერთ-ერთი სანიმუშო ქვეყანა.

RESIUME

We must always remember that tolerance and discrimination are close to each other. Most of the society members are being aggressive towards other religion representatives. The responsibility of this question is after us, leaders and government. You can't make people to appreciate others, and that's why we have to discuss the question how to increase society's understanding.

It is ought to be said how important is the way of media to show the tolerance job in the global world, although, unfortunately the media do not recognize its responsibility toward the tolerance and mostly they broadcast incorrect, xenophobia information which resists free media principles and according to this it spreads detestation through the society.

განსხვავებულობა ერთმანეთს არ გვაშორებს

პატივცემულო სახელმწიფო, პოლიტიკური და საზოგადო სფეროში მოღვაწენო, დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლებო, სულიერნო ძმანო, ძვირფასო დებო და ძმებო, საქართველოში სომეხთა ეპარქიის სასულიერო დასისა და მრევლის სახელით მოგესალმებით ყველას და ვლოცულობთ თითოეული თქვენგანის ღლეგრძელობისა, მშვიდობისა და სულის ხსნისათვის.

მთელი ისტორიის განმავლობაში, კაცობრიობას მრავალჯერ განუცდია მღელვარება ომების, გენოციდების, გადასახლებების გამო. მსოფლიო ღლეცაც აღელვებულია, ახლო აღმოსავლეთში მცხოვრები ხალხი ომის ცეცხლშია გახვეული, ადამიანების ერთი ჯგუფი მეორეს ვლავს და ანადგურებს ღვთისა და რელიგიის სახელით, ანადგურებს ტაძრებსა და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებისა და მნიშვნელობის მქონე კულტურულ ძეგლებს, მაგრამ ეს ბოროტმოქმედები უფლისგან შორს არიან. სამნუხაროდ, კაცობრიობამ ათასწლეულების მანძილზე ვერ ისწავლა ღვთისა და სარწმუნოების გულისთვის თავისი მსგავსის პატივისცემა, შემწყნარებლობა და სიყვარული.

ჩვენ, საქართველოში მცხოვრებმა სხვადასხვა ეროვნებისა და რელიგიის წარმომადგენლებმა, საქართველოში მშვიდობიანი, ტოლერანტული თანაცხოვრებითა და ერთმანეთის მიმართ პატივისცემითა და მოპყრობით, ჩვენი ცხოვრების წესი და ანდერძი უნდა დავეტოვოთ მსოფლიოს და მომავალ თაობას. ამგვარად ჩვენი შვილების აღზრდით უმცირესს გავაკეთებთ, რათა ისინი გულგრილნი არ იყვნენ სხვისი ტკივილისა და გაჭირვების მიმართ და გააცნობიერონ, რომ განსხვავებულობა წინააღმდეგობას ან მტრობას არ ნიშნავს.

ჩვენი განსხვავებულობა და არაერთგვაროვნება არ გვაშორებს, არამედ გვამშვენებს. წმიდა წიგნი გადმოგვცემს შემდეგს: „გიყვარდეთ ერთმანეთი“, ის არ გვასწავლის, რომ გვიყვარდეს კონკრეტულად იუდეველი, ქრისტიანი, მუსლიმი ან სხვა რელიგიის თუ ეროვნების წარმომადგენელი, არამედ ამბობს: გიყვარდეთ ერთმანეთი, ანუ ყველა. ჩვენი სილამაზე ჩვენს მრავალფეროვნებაშია. როგორი სამნუხარო იქნებოდა, რომ ყველა ერთნაირები ვყოფილიყავით, ერთნაირი აზროვნება და ვარცხნილობა გვქონოდა, ერთი და იგივე ტანისამოსი გვცმოდა. სხვადასხვა რელიგიისა და ეროვნების წარმომადგენლები საქართველოს სიმდიდრე არიან. ჩვენმა საზოგადოებამ მაქსიმალურად დადებითი უნდა აიღოს. ამ მრავალფეროვნებიდან საქართველოში სხვადასხვა ეროვნების ურთიერთპატივისცემით და მშვიდობიან თანაარსებობას ალტერნატივა არ გააჩნია.

ჩვენ, სომეხთა სამოციქულო მართლმადიდებელი წმიდა ეკლესია, პატივისცემითა

და სიყვარულით ვეპყრობით ქართულ მართლმადიდებელ წმიდა ეკლესიას და საქართველოში მოქმედ სხვა ეკლესიებს, მუსლიმურ, ებრაულ სათვისტომოებს და ყველა ეროვნულ თუ რელიგიურ უმცირესობას. და იმავეს ველოდებით მათგან, ხაზს ვუსვამთ რა, რომ ჩვენი განსხვავებულობა არ გულისხმობს იმას, რომ ჩვენ მოწინააღმდეგენი უნდა ვიყოთ. ჩვენი ეროვნული და რელიგიური თავისებურებები და ტრადიციები განსაკუთრებული ნიშანია, რომელსაც ყველანი ვატარებთ, როგორც მრავალეთნიკური საქართველოს მოქალაქეები.

2014 წელს რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს დაარსებამ დიდი როლი შეასრულა საქართველოს რელიგიურ თემებში არსებული და დაგროვილი საკითხების გადაწყვეტის მიმართულებით. ეს იყო ქვეყნის მხრიდან გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ევროპულ ოჯახში შესვლის თვალსაზრისით, რადგანაც საქართველოს ახალი ხელისუფლება რელიგიური თემების ინტერესებში არსებული პრობლემების მიმართ გამოხატავს ყურადღებას და აღიქვამს მათ. ეს გამოვლინდა ისლამური თემისათვის მეჩეთების, ებრაული თემისათვის სინაგოგების დაბრუნებით და ქრისტიანული თემებისათვის სამლოცველოების დაბრუნების მზადყოფნით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საბჭოთა პერიოდში რელიგიური თემებისადმი მიყენებული ზიანის ნაწილობრივი კონპენსაცია. საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის დროს მიყენებული ზიანის, ნაწილობრივი ანაზღაურების ფარგლებში სახელმწიფოს მიერ, გამოყოფილი სახსრებით საქართველოში სომეხთა ეპარქიას შესაძლებლობა მიეცა, გაეფართოებინა თავისი საქმიანობა სულიერ, კულტურულ და საგანმანათლებლო სფეროებში. დღითიდღე თავის საქმიანობას აფართოებს, აგრეთვე, რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო, რაც მეტ ნდობას აღუძრავს საქართველოში მოქმედ რელიგიურ თემებს.

აღნიშნულმა წინ გადადგმულმა ნაბიჯებმა გაზარდა სახელმწიფოსადმი ნდობა და თანამშრომლობის ახალი გზები გახსნა. ჩვენ დიდად ვაფასებთ საქართველოს ხელისუფლების მიდგომას, რელიგიური გაერთიანებების პრობლემებისადმი.

იმედი გვაქვს, რომ სომეხთა სამოციქულო მართლმადიდებელი წმიდა ეკლესიის საქართველოს ეპარქიისათვის კუთვნილი ტაძრების დაბრუნების საკითხი უახლოეს პერიოდში დადებითად იქნება გადაწყვეტილი. პროგრესი აღინიშნება, აგრეთვე სომხური ისტორიული ძეგლების მიმართ სახელმწიფოს მიერ გამოჩენილი ყურადღების კუთხით. მაგალითად, ჩატარებული გამაგრებით-სარეაბილიტაციო სამუშაოები ნორაშენ სურბ ასტვანანინის ეკლესიაში.

გვინდა კიდევ ერთხელ აღვნიშნოთ, რომ სხვადასხვა რელიგიურ თემების კუთვნილი ტაძრები მდებარეობს საქართველოს ტერიტორიაზე, არის ხუროთმოძღვრების ნიმუში და წარმოადგენს საქართველოს კულტურულ და სულიერ საგანძურს. აღსანიშნავია, რომ მათი დაცვა და მოვლა-პატრონობა სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანოების პირდაპირი ვალდებულებაა.

ამავდროულად, გვსურს საქართველოს ხელისუფლების მიერ ყურადღება მიექცეს რელიგიურ გაერთიანებებისათვის საგადასახადო შეღავათების მინიჭების საკითხს, რომელიც საშუალებას მოგვცემს დაზოგილი სახსრები ასევე გამოვიყენოთ ტაძრების რეაბილიტაციისა და მოვლა-პატრონობისათვის.

ჩვენი აზრით, სხვადასხვა რელიგიური სათვისტომოებისა და ეროვნული უმცირესობების ერთმანეთთან და უმრავლესობასთან გაცნობის საქმეში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა ტელევიზიას და მასმედის საშუალებებს შეუძლია. იმ შემთხვევაში, თუ საჯარო და კერძო ტელეარხები საკმაო ინტერესს გამოხატავენ და მრავალათასიან სატელევიზიო აუდიტორიას სათანადოდ წარუდგენენ სხვადასხვა რელიგიური სათვისტომოებისა და ეროვნული უმცირესობების სულიერ და ეროვნულ მნიშვნელოვან დღესასწაულებსა და ტრადიციებს, დარწმუნებული ვართ, რომ ეს ხელს შეუწყობს ერთმანეთის უკეთესად გაცნობაში და პატივისცემაში.

საქართველოს დღევანდელ რეალობაში დიდ ნაკლად მიგვაჩნია ის, რომ ტელეარხები ხშირად თავს არიდებენ უმცირესობათა მნიშვნელოვანი დღესასწაულებისა და ღონისძიებების გაშუქებას, რის გამოც ქართული საზოგადოება ხშირად ინფორმირებული არ არის მის გვერდით მცხოვრები უმცირესობების შესახებ. სხვა ქვეყნების მაგალითების გათვალისწინებით, გვწამს, რომ ტელეარხების მიერ უმცირესობებისთვის უფრო მეტი პლატფორმისა და დროის გამოყოფა ხელს შეუწყობს, რომ საქართველოს მცხოვრებლებმა ერთმანეთი უკეთესად გავიცნოთ, უფრო მეტად გავუგოთ ერთმანეთს და მივიღოთ ერთმანეთი.

ვლოცულობთ, რომ უფალმა მშვიდობით ამყოფოს საქართველო. დაე, კურთხეულ ქართულ მიწაზე მცხოვრებმა რელიგიურმა თემებმა და ეთნიკურმა სათვისტომოებმა მშვიდობიანი თანამშრომლობით გააგრძელონ ჩვენი წინაპრების მიერ დანატოვარი ქვეყნის შენება.

RESIUME

Honorable state officials, politicians, public figures, representatives of the diplomatic corps, spiritual brothers, beloved brothers and sisters,

We are pleased to greet you on behalf of the clergy and faithful of the Armenian Diocese in Georgia, and we ask God grant you long life, peace and lead you to salvation.

In the course of history, humankind has undergone many trials and tribulations, has been shaken by war, genocide and resettlement over and over again. The world is not at peace today, the Middle East is in flames, a group of people kills and annihilates others in the name of God and in the name of religion, destroys places of worship and historic-cultural monuments of outstanding universal significance. These villains have nothing to do with God. Unfortunately, humanity remains the same as it had been for thousands of years. It has not learned to respect, tolerate and love one another in the name of God and in the name of religion.

We, the representatives of different nations and religions living in Georgia, by being peaceful, respectful and tolerant of others, will pass on our walk of life and will to the world and future generations. The least we can do is to raise our children in such an

environment, that they will not remain indifferent to someone's pain or sufferings, they will learn that being different does not make someone an enemy or a rival.

Our differences and diversity do not divide us, but make us beautiful. The Scripture says: "Love one another" – it does not say love Jews, Christians, Muslims or representatives of other religions and nations, but says – love one another, to put it another way – everyone. Our diversity is our beauty. How sad it would be if all of us looked the same, had the same opinion, had the same haircut or dressed the same. Representatives of different nations and religions are the real wealth of Georgia. Our society should make the most of this diversity. People of different nations living in Georgia have no choice, but to live together in peace and to be respectful.

We, the Armenian Apostolic Orthodox Holy Church, treat the Georgian Orthodox Church, other Churches operating in Georgia, the Muslim and Jewish communities, other ethnic and religious minorities with love and respect. And we do expect the same in return, stressing once again that our differences do not imply that we should be enemies. Our national and religious peculiarities and traditions are a specific seal that we bear as citizens of multinational Georgia.

The establishment of the State Agency for Religious Issues in 2014 has played a big role in outlining ways to deal with the issues, which have accumulated in religious organizations in Georgia. Government has made a significant step in integration into the European family, as new Georgian authorities attend to the religious entities issues and devote particular attention to them. The Georgian state expressed its readiness to return mosques to Muslims, synagogues – to the Jewish community, houses of worship - to the Christian communities. Partial compensation of damages inflicted upon religious communities during the Soviet regime should be noted. Through the allocated government funds for compensation of damages inflicted by the Soviet Union, the Armenian Diocese in Georgia was granted the opportunity to expand the scope of its spiritual, cultural and educational activities. The Agency expands its activities every day, which inspires confidence in religious entities in Georgia. The aforementioned steps have contributed to an increase of political trust in the state and have opened new avenues for cooperation. We highly appreciate the respective approach of the Georgian state to the issues of religious organizations.

It is our hope that the issue, concerning the restitution of property that has been confiscated from the Diocese of the Armenian Apostolic Holy Church in Georgia during the Soviet period, will be successfully settled. The government has begun to pay more attention to the Armenian historical monuments. There has been some visible progress in this regard. This is strongly exemplified in restoration works of the St. Norashen Church.

We strongly believe that a fair solution can be found to the issue of Yerevantsots St. Minas Church, which acquired the status of a historical monument, while the building together with its territory was privatized. We strongly believe that progress will be made towards suspension of the construction project of the high residential building near the remains of the Shamkhoretsots or Karmir Avetaran Holy Mother of God church, which is also a historical monument, because the construction project has been approved in

violation of all norms, groundlessly and illegally. Our hope is that works being undertaken on restitution of Saint Gevorg of Mughni Church and Surb Nshan Church in Tbilisi, Surb Nshan Church in Akhaltsikhe will be taken into account.

We would like to emphasize once again that the houses of worship belonging to other religious communities are located on the territory of Georgia and are the spiritual and cultural monuments of Georgia, thus the state and the relevant authorities are obliged to ensure preservation of monuments of spiritual and national importance.

At the same time we would like the Georgian authorities to make reference to the issue of granting tax privileges, which will enable us to use savings for renovation and preservation of churches.

We believe that the television and media can significantly help familiarize different religious and ethnic minorities with each other and the majority. If public or private TV channels show more interest and properly introduce important religious and national holidays and traditions of different religious communities and ethnic minorities to the massive television audience, this will surely contribute to better mutual recognition, respect, and acceptance.

It is surely an oversight in today's reality of Georgia that TV channels are often reluctant to cover minority festivals and important events, thus Georgian public remains uninformed on minorities living next to them. Taking into consideration the example of other countries, we believe that TV channels should make more room for and give more time to minorities which will provide us, the residents of Georgia, with an opportunity to get to know each other, to better understand and accept each other.

We offer our prayers for a peaceful and secure life in Georgia. Let the religious entities and ethnic minorities living in Georgia in peaceful cooperation continue to create a safer and more prosperous future for the country inherited from our ancestors.

ჯუმბუკე პაპოტო

ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაციის ეპისკოპოსი

ტოლერანტობა ერთმანეთის გამდიდრების კულტურაა

რატომ არის დღეს ტოლერანტობაზე საუბარი მნიშვნელოვანი? ხშირად ფიქრობენ, რომ არატოლერანტულობა, შეუწყნარებლობა წარსულის საკუთრებაა... აქ, თბილისში ხშირად გაიგონეთ (თითქოს - საერთო რწმენასავით), რომ ეს ქალაქი და საქართველო მუდამ ტოლერანტული იყო... მეტიც, რომ ის ტოლერანტობის ნიმუშია. მაგრამ არსებობენ ისეთებიც, ვინც ეჭვის ქვეშ აყენებენ ამას... მაშ, რასთან გვაქვს საქმე?

საჭიროა ამოვიდეთ რწმენიდან, რომ გარკვეული ცნებები ან ფასეულობები მხოლოდ მაშინ ინარჩუნებენ აზრსა და ძალას, როდესაც ისინი მუდმივი კრიტიკული მსჯელობის საგანს წარმოადგენენ, ანუ, როდესაც მათ ისტორიული და კულტურული ცვლილებების მუქზე განიხილავენ. მაგალითად, დღეს დასმული შეკითხვა: „რა არის ტოლერანტობა?“ - მიიღებს უფრო ღია ან უფრო ფართო პასუხს, ვიდრე საუკუნეების წინ. 1764 წელს, ვოლტერი ამგვარად პასუხობდა ამ კითხვას: „ტოლერანტობა ადამიანობის განუყოფელი თვისებაა, რაკი ყველანი უძღურებებითა და შეცდომებითა ვართ სავსენი, ერთმანეთის უგუნურების მიტევებაა ბუნების პირველი კანონი“. მაგრამ ტოლერანტობა მხოლოდ ეს როდია. თუ სიტყვა ტოლერანტობის მნიშვნელობიდან ამოვალთ, ცნობილია, რომ ის მიღებულია ლათინური სიტყვიდან - „tolero“, რაც ნიშნავს - „ვიტან“, „ვუძლებ“. უნდა აიტანო ის, რის თავიდან არიდებაც, მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო, შეუძლებელია და არც საკუთარი სურვილისამებრ მისი შეცვლაა შესაძლებელი. თუმცა, დღეს ტოლერანტობის მნიშვნელობას ამ ფორმით აღარავინ აღიარებს, არამედ ამბობენ, რომ ესაა შეგნებული და ნებაყოფლობითი (ხაზი უნდა გაესვას ამ ორ სიტყვას) განწყობილება, აღიარონ სხვათა იდეებისა და ქცევების ლეგიტიმურობა. აქედან გამომდინარე, დღეს სიტყვა „ტოლერანტობა“ მორალურ ფასეულობას იძენს, ის, ნაწილობრივ, გაიგივებულია რელიგიური თავისუფლების პრინციპთან, თუმცა, მხოლოდ მისით არ შემოიფარგლება - ტოლერანტობა უკავშირდება ეთნიკურ, რელიგიურ, საზოგადოებრივ, ენობრივ უმცირესობებთან თანაცხოვრებას და გარკვეული სახის ფასეულობათა პლურალიზმთან იგივდება ქრისტიანობის ისტორიაში იყო მომენტი, როდესაც ეკლესიამ თავი ჭეშმარიტების მატარებლად იგრძნო, რაც შეუწყნარებლობის პრაქტიკაში გამოვლინდა. ასე მოხდა, ვინაიდან არატოლერანტულობა მიიჩნეოდა ერთადერთ საშუალებად ორთოდოქსიის, როგორც ოფიციალური სწავლებისა და დოგმების, სწორი რწმენის დასაცავად ერეტიკული თავდასხმებისგან. ამიტომაც გამოარჩევდნენ კარგ ხორბალს (კარგ ქრისტიანს) ღვარძლისაგან (ერეტიკოსისაგან). არადა, იესომ ეს იგავი სხვაგვარად მოგვითხრო. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ზოგჯერ დევნა სიკეთედაც კი მიიჩნეოდა - ერეტიკოსები, რომელთაც საკუთარი შეცდომებისა და შეხედულებების გამოსწორება არ შეეძლოთ, ჭეშმარიტებას ძალით უნდა დამორჩილებოდნენ.

ამგვარი რისკი მუდამ არსებობს და თავს იჩენს მანამ, სანამ ჭეშმარიტება მიიჩნევა მონოლითურ რეალობად, რომლის დაუფლებაცა შესაძლებელია - ესაა ერთ-ერთი

მიზეზი, რის გამოც უარყოფენ ტოლერანტობას.

ადამიანის სიღრმისეულმა შესწავლამ ცხადი გახადა, რომ ურთიერთგანსხვავებათა აღიარება და პატივისცემა წარმოადგენს არა დაბრკოლებას, არამედ ჭეშმარიტებასთან შესახვედრად რესურსს. ამდენად, მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მივანიჭოთ.

რატომ ვსაუბრობთ ტოლერანტობაზე ჩვენს ქვეყნაში, საქართველოში?

1. ამ ცნების ჰორიზონტი მუდმივად უნდა ფართოვდებოდეს. შეუძლებელია ერთადერთი ფრაზით - „საქართველო ტოლერანტულია“ -- დაკმაყოფილება.
2. ტოლერანტობას შეხვედრისა და ერთობლივი ძიების სურვილამდე უნდა მივყავდეთ. განსხვავებები რესურსია და არა პრობლემა. განსხვავებულობის მიუხედავად, სხვები მაინც ჩვენი მსგავსნი არიან ადამიანურობით, რაკი ადამის მოდგმას განეკუთვნებიან, მოდგმას, რომლის მთავარი სიმდიდრე სწორედაც რომ განსხვავებულობაში, იგივეობასა და განსხვავებულობას შორის დაუსრულებელ დიალოგშია. ყოველი შეხვედრა სიახლეს ქმნის და ჭეშმარიტების ერთ სხივს აბრწყინებს.
3. ჭეშმარიტების დაცვა და აღზვევა შესაძლებელია არა მრავალფეროვნებისთვის კარის ჩაკეტვით, არამედ გაღებით. ნებისმიერი სახის ფუნდამენტალიზმი, ეწინააღმდეგება ჭეშმარიტებას. ღმერთმა, რომელიც ჭეშმარიტებაა, მრავალფეროვნება შექმნა და არა განყოფა, ხოლო სულიწმიდა - ჭეშმარიტების სული - ერთობას ქმნის და არა ერთგვაროვნებას.
4. და ბოლოს, მსურს ხაზი გავუსვა რელიგიურ თავისუფლებას, როგორც ტოლერანტობის განსაკუთრებულ გამოხატულებას, რამდენადაც იგი ონტოლოგიურადაა ფესვგადგმული ღვთისგან შექმნილი ადამიანის სტრუქტურაში, როგორც მტკიცე და ხელშეუხებელი ფასეულობა.
5. რაც შეეხება ამ თავისუფლების კონკრეტულ ხორცშესხმას, ის მუდამ ადამიანის სისუსტის იმედად რჩება, ადამიანისა, რომელსაც ამ თავისუფლების წინაშე გააჩნია ზნეობრივი ვალდებულება, ამოიცნოს ის და განახორციელოს.
6. ასე რომ რელიგიური თავისუფლება მუდამ საჭიროებს შეგნებულად განმარტებას, წარმოჩენას, გადაცემას და განხორციელებას ადამიანის საშუალებებით, მყიფე, სუსტი საშუალებებით, მუდამ უდიდეს ყურადღებასა და მოფრთხილებას რომ საჭიროებენ. ამ საუნჯეს ხომ თიხის ჭურჭლებში ვინახავთ (შდრ 2კორ 4,7). ხელისუფალთა არსებითი მოვალეობაა დაიცვას აღმსარებლობის თავისუფლება, მათ შორის - საერო საზოგადოებაშიც და ეს მოვალეობა სხვებთან შედარებით ნაკლებად მნიშვნელოვანი როდია.

«რანი ვიყავით, რანი ვართ» - ეს ფორმულა შეიძლება კითხვით-მტკიცებით იღვადაც იქცეს, რომელიც კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს, ნამდვილად ვართ თუ არა წინაპართა მიერ გადმოცემული ტოლერანტობის დიდი ტრადიციის ღირსეული გამგრძელებლები. დღეს ჩვენ ხორცი უნდა შევასხათ ჭეშმარიტი «ტოლერანტობის კულტურას», რომელიც დამყარებული იქნება სიყვარულზე, პატივისცემაზე, სოლიდარობაზე, ნდობასა და სამართლიანობაზე. ეს ნიშნავს, რომ მოყვასს, რაოდენ განსხვავებულსაც უნდა იყოს,

აღარ შევხედავთ როგორც «უცხოს»; პირიქით, მასში ვაღიარებთ იმ «მე»-ს, რომელიც სხვებისგან გამოარჩევს და რომელიც არათუ სახიფათო ან ზიანის მომტანია, არამედ ამდიდრებს საზოგადოებასა და სახელმწიფოს. გვახსოვდეს, რომ **ტოლერანტობა «ერთმანეთის გამდიდრების კულტურაცაა».**

Resume

Why is it important to talk about tolerance today? It is often thought that intolerance is linked to the past... Here in Tbilisi it is often said, almost as a common conviction, that the city and Georgia have always been tolerant... Furthermore, that it is an example of tolerance. But there are people who call in question this... And then what do all of these mean?

Deep reflection of human reality and mystery made it possible to understand (very slowly) that recognition and respect for reciprocal differences are not obstacle but resource in order to meet with the truth and therefore we must not only forget it but rather we must give a privileged place to it.

“What we were, what we are”, this formula can become an interrogative-assertive idea that once again makes us think of whether we are really worthy bearers of the great tradition of tolerance which our ancestors handed over us. Today we should bring about true “culture of tolerance” that will be based on love, respect, solidarity, trust and justice. It means that we no longer consider our neighbor “the other” as long as he/she may be different but we will recognize in him/her “the self” that makes him/her distinguished of others and that is not dangerous or harmful but rather enriches the society and the state. Let’s remember that ***tolerance is even “culture of mutual enrichment”.***

ტოლერანტობა სიკეთის კეთებაა

მე ვარ ამერიკელი პასტორი და ვცხოვრობ საქართველოში ჩემს მეუღლესთან ნინასთან ერთად ბოლო ათი წლის განმავლობაში. ჩვენ გვიყვარს ქართველი ხალხი და ვფლობთ საკუთრებას ამერიკის საელჩოსთან ახლოს. როდესაც ჩვენ მივდივართ ამერიკაში, ვუყვებით ჩვენს მეგობრებს სამთავრობო და სამხედრო ჩინოვნიკებს საქართველოში მიღებული პოზიტიური გამოცდილების შესახებ.

მე და ჩემი მეუღლე ვართ ძალიან მადლიერები ბატონ ზაზასა და რელიგიის სააგენტოს მიერ გაწეული ვარგი და აუცილებელი საქმიანობის გამო და გამოვთქვამთ ამ მადლიერებას უცხოელების სახელით. ჩვენ ვაცნობიერებთ, რომ მართლმადიდებელი ეკლესია წარმოადგენს სახელმწიფო რელიგიას. ამერიკაში არის რელიგიის თავისუფლება, ეკლესია და სახელმწიფო კი ერთმანეთისგან გაყოფილი. თქვენი სააგენტო, როგორც ქვეყნისაგან ავტორიზირებული ორგანო გვაძლევს ჩვენ შესაძლებლობას თავისუფლად ვიქადაგოთ ჩვენი მკაფიო დოქტრინები ამერიკელებისა და სხვა ინგლისურენოვანი მოქალაქეებისათვის, რომლებსაც ურჩევნიათ მიიღონ ღვთისმსახურებაში მონაწილეობა იმ გზით, როგორც ისინი არიან მიჩვეულნი თავიანთ ქვეყნებში.

სახელმწიფო უწყებებთან მუშაობით თქვენ, როგორც შუამავალი დაგვეხმარეთ ჩვენ, რომ მიგველო ნებართვა დიდ დილომაში ეკლესიის მშენებლობისათვის, სადაც ჩვენი წევრები დადიან ყოველკვირა, რათა იგალობონ ღმერთის სადიდებლები, თაყვანი სცენ უფალს და მოისმინონ ბიბლიური ქადაგებები. ჩვენ ვართ ბაპტისტური ეკლესია. ბაპტიზმი წარმოადგენს ყველაზე დიდ ერთიან რელიგიას ამერიკაში. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია იყენებს იგივე ცნებებსა და ბიბლიურ სწავლებებს, როგორც ჩვენ. ჩვენ გვწამს წმინდა სამების, მამა ღმერთი, ძე ღმერთი და სული წმინდა. ჩვენ გვჯერა, რომ იესო ქრისტე ჭეშმარიტად არის ღმერთი ადამიანის სხეულში. ჩვენ გვჯერა, რომ ღმერთი მოევლინა დედამიწას იესო ქრისტეს სახით იმ მიზეზით, რათა დაემარხა ჩვენი ცოდვები თავის სხეულში ჯვარზე, განენმინდა ჩვენი სულები თავის სისხლითა და ჯვარცმიდან მესამე დღეს აღდგომით მკვდრეთით. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ დედამიწაზე მცხოვრებმა ყველა ადამიანმა უნდა გაიგოს ეს მესიჯი მთავრობის შებლუდვების გარეშე. ეს რწმენა უნდა იქნას მიღებული თავისუფალი ნების მეშვეობით, ინდოქტრინაციისა, ძალდატანებისა ან ვინმეს განკარგულების გარეშე. ჩვენ გვწამს, რომ ნებისმიერი ვისაც ესმის ეს მესიჯი და სწამს გულით, არამხოლოდ იცის ამის შესახებ, უხმობს იესოს რომ შეუნდოს ცოდვები, ღმერთი ეწვევა მათ გულებს, შეუნდობს ცოდვებს და დაუმკვიდრებს მათ აღგილს ცათა სასუფეველში სამუდამოდ. ჩვენ გვჯერა, რომ ეს არის ადამიანის პერსონალური გადაწყვეტილება და მხოლოდ ეს გვაქცევს ჩვენ ქრისტიანებად. როგორც ქრისტემ თქვა „უკუეთუ ვინმე არა იშვეს მეორედ, ვერ ხელ-ენიფების ხილვად სასუფეველი ცათა“. ეს არის ახალი დაბადება აღწერილი იესოს მიერ ბიბლიაში, წმინდა იოანე, თავი მესამე.

როგორც ვახსენე, თქვენი მუშაობა დაგვეხმარა ჩვენ აგვეშენებინა და გვესარგებლა ჩვენი ეკლესიით. ჩვენ გამოვხატავთ უდიდეს მადლიერებას საქართველოს მთავრობასა და თქვენი სააგენტოსადმი ამ სიკეთისათვის. საქართველოს ჰყავს ასობით ნიგერიელი და ინდოელი სტუდენტი, რომლებიც სწავლობენ მედიცინასა და ბიზნესს საქართველოს უნივერსიტეტებში, მათ სურვილი აქვთ, რომ გახდნენ ექიმები და ბიზნეს პერსონები. ამ უცხოელი სტუდენტების დიდი ნაწილი დადის ჩვენს ტაძარში, ჩვენს ამერიკელ მეგობრებთან ერთად და ესწრებიან ბიბლიურ სწავლების ჯგუფებს თავიანთ კამპუსებში სწავლის შემდგომ.

ჩვენი ეკლესია აკეთებს მაქსიმუმ რათა დაეხმაროს ქართულ საზოგადოებას. ჩვენ ვსტუმრობთ საქართველოს ბავშვთა სახლებს და ვუბრუნველყოფთ რითიც შეგვიძლია, რომ დავეხმაროთ მათ. ჩვენ ვეხმარებთ გაჭირვებულებს ელემენტარული საჭმლითა და ნივთებით რაც მათ ესაჭიროებათ. ჩვენ ვიღებთ კონტეინერებს ამერიკიდან და თავისუფლად ვანაწილებთ შიგთავსს. ჩვენ ვიღებთ მონაწილეობას ორგანიზაცია „სამართლის საფულე“ რათა გავცეთ საჩუქრის ყუთები ქართველი ბავშვებისათვის. ჩვენ გვაქვს ჯანდაცვის სამინისტრო, სადაც უცხოელი ექიმები, რომლებმაც დაამთავრეს ქართული უნივერსიტეტები, უფასოდ სთავაზობენ თავიანთ სერვისებს ქართველებს, ვისაც არ შეუძლია გადახდა. ჩვენ მაქსიმალურად ვეხმარებით მართლმადიდებელი ბერის საქველმოქმედო ორგანიზაციას, რომელიც ეხმარება კიბოთი დაავადებულ ბავშვებს, რომლებიც იღებენ ქიმიოთერაპიებს და ცხოვრობენ ამის ხარჯზე. ჩვენ ვეხმარებით მის ფონდს, რომ ამ ბავშვებს შევუქმნათ მაქსიმალურად ბედნიერი ცხოვრება, მათი დარჩენილი დღეების განმავლობაში. ჩვენ ვეხმარებით ქართველ მღვდელმსახურებს აუცილებელი მასალებით, რათა ისინი უკეთ გაუძღვნენ თავიანთ ნევრებსა და გაერთიანებებს. სხვა პროექტებით, რომლებიც ჩვენ გვაქვს, ვეხმარებით საქართველოს მოქალაქეებს მიიღონ გადაამზადება და დაფინანსება რათა დაინყონ ბიზნესი, რომელიც წარმოშობს სამუშაო ადგილებს და მოუტანს სარგებელს საზოგადოებას. ამ მიზნით ჩვენ შევიძინეთ და უფასოდ გადავცით თხუთმეტი ძროხა, ფუტკრის სახლები მეფუტკრეებს, რათა აწარმოონ ნატურალური თაფლი, ათი კომპიუტერი - კომპიუტერების შეკეთების ბიზნესისათვის, ვაგზავნი ქართველებს მაღალი დონის ინგლისურ სკოლებში, საკონდიტრო-საცხობ სკოლებში და მთარგმნელობით სკოლებში, ასევე ვაგზავნი ქართველებს მართვის სკოლებში, რათა მიიღონ ავტობუსებისა და დიდი ტრაილერების მართვის მოწოდებები. ჩვენ ვატრენინგებთ საქართველოს მოქალაქეებს ხელმძღვანელობის სფეროში, რათა მათ გაიუმჯობესონ უნარ-ჩვევები და დასაქმდნენ უკეთეს პოზიციებზე.

ჩვენ დავუთმეთ ჩვენი ტერიტორიები საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებსაც აქვთ ავეჯის გარემონტების კერძო ბიზნესი, რათა მათ შეძლონ თავიანთი ოჯახების გამოკვება.

ამჟამად ჩვენ ვცდილობთ გადავამზადოთ მოქალაქეები უცხოური სამზარეულოს ათვისებაში, ჩვენ ვუბრუნველყოფთ მათ სამზარეულოთი, ასე რომ მათ შეუძლიათ დაამზადონ და მიჰყიდონ საჭმელი უცხოურ სტუდენტებსა და ბიზნესის წარმომადგენლებს.

იმედი გვაქვს მომავალში ჩამოვაცალიბოთ დღიური მოვლის ცენტრი დასაქმებული დედებისათვის, ქრისტიანული სკოლა, სახლი დაუქორწინებელი დედებისათვის, სადაც მათ ექნებათ საშუალება დარჩნენ ცხრა თვის განმავლობაში უფასოდ, სადაც მათ ექნებათ

საშუალება გაზარდონ შვილები და მიიღონ პროფესიული გადამზადება, ასევე მცირე ბავშვთა სახლი, თინეიჯერებისათვის და რეაბილიტაციის ცენტრი ნარკომანებისათვის, რათა მათ შეძლონ საზოგადოებაში რეინტეგრაცია.

ჩვენი ლოცვა და იმედია, რომ ჩვენ შევძლოთ მივიღოთ სახელმწიფოსაგან მინის ნაკვეთი კარგ ადგილას, რათა ავაშენოთ ღვთისმსახურების ცენტრი ყველა მსგავსი სარწმუნოების მქონე ადამიანისათვის, ასევე საავადმყოფო, სადაც ექიმები მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან შეძლებენ ნებაყოფლობით გაატარონ შვებულება საქართველოში და გამოიყენონ თავიანთი სამედიცინო საქმიანობა საქართველოში, მათთვის ვისაც ეს სჭირდება. ჩვენ ვიცით, რომ საქართველოს მთავრობა გამოყოფს მიწებს სხვადასხვა რელიგიური ორგანიზაციებისათვის, ჩვენც გვაქვს სურვილი მოვითხოვოთ მინის ნაკვეთი და მივიღოთ ის სახელმწიფოს სულგრძელობის გათვალისწინებით. ბევრ ქვეყანაში ამგვარი საავადმყოფოები არიან დაკავშირებულნი ტრადიციულ ეკლესიებთან.

დასასრულს მინდა ვიდევ ერთხელ მოგიხადოთ მადლობა თქვენი არაორდინალური საქმიანობისათვის, სახელმწიფოსთან შეამდგომლობისათვის ჩვენი ეკლესიის მშენებლობის საკითხში. ჩვენ გამოვხატავთ მადლიერებას საქართველოს ხელისუფლებისადმი, იმის გამო რომ აძლევს უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს აღმსარებლობის საშუალებას თავიანთ ტრადიციულ ეკლესიებში.

ნება მომეცით ვთქვა, რომ ბაპტისტები არასდროს არ ყოფილან და არ იქნებიან პოლიტიზირებულნი. იესო ამბობს: „მიეცით კეისარს კეისრისა და ღმერთს ღვთისა“. ჩვენ არ ჩამოვდივართ საქართველოში ან სხვა რომელიმე ქვეყანაში ხელისუფლების ოპონირებისათვის. ჩვენი სურვილი არარის რომელიმე ქვეყნის კანონებისა და მმართველობის დამხობა, პირიქით ჩვენ ვიბრძვით სახარების ქადაგების თავისუფლებისათვის, როგორც ჩვენ გვესმის იგი. ეს არის ჩვენი ერთადერთი მიზანი. გმადლობთ კიდევ ერთხელ, ჩვენ მოველით თქვენთან შეხვედრას, რათა პირადად გადაგიხადოთ მადლობა.

RESIUME

I was pastoring an International Church in St. Petersburg, Russia for thirteen years. Two Georgian families joined our church there. These families invited my wife and I to come to Tbilisi. We immediately fell in love with Georgia. In 2007 we decided to move to Georgia to found an international church here. We purchased property in Didi Dihomi about a half a kilometer from The American Consulate. We built a home on this property.

We started The International Baptist Church in our home in August 2009. We had about thirty-five people from The American Consulate attending but our living room was too small. We decided to legally and officially register our church as The International Baptist

Church of Tbilisi. We requested permission to build a church building on our property. It took a year and a half of time, to get permission.

I contacted The American Consulate for assistance. They informed me that I needed to call The State Agency of Religion. With their assistance, we received permission to construct our building. Our building seats one hundred and thirty people.

Georgia invites thousands of Indians and Nigerians to study medicine in their universities. Many of them are attending our weekly services in our International Church.

I personally want to thank Zaza and the government for having a government agency that helps with religious issues. Please continue this good work.

რელიგიური მრავალფეროვნება გვამდიდრებს

ქალბატონებო და ბატონებო, ძვირფასო რელიგიური გაერთიანებების ლიდერებო, დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლებო, სახელმწიფო მოხელეებო და მოწვეულო სტუმრებო, მოგესალმებით საქართველოს ევანგელურ-პროტესტანტული ეკლესიის სახელით კონფერენციაზე „რელიგიური ტოლერანტობა საქართველოში“. მოგეხსენებათ, ჩვენი სამშობლო საქართველო არის მრავალ ეთნიკური და შესაბამისად რელიგიურად მრავალფეროვანი ქვეყანა. მე როგორც ღვთის მსახურს მსურს ჩემი გამოსვლის დასაწყისში მოვიყვანო ციტატა წმინდა წერილიდან „ეცადეთ მშვიდობა და სიწმიდე იქონიოთ ყველასთან, ურომლისოდაც ვერავინ იხილავს უფალს.“ ებრ.12:14; ქრისტიანობა, რომლის ერთერთ ფრთასაც მე წარმოვადგენ სიყვარულის რელიგიად იწოდება, ქრისტიანობა ხომ ღვთის - შემოქმედის უსაზღვრო სიყვარულის გამოვლინებაა. წმინდა მოციქული იოანე თავის სახარებაში მე-3 თავის მე-16-ე მუხლში გადმოგვცემს „ვინაიდან ისე შეიყვარა ღმერთმა წუთისოფელი, რომ მისცა თავისი მხოლოდშობილი ძე, რათა ყოველი მისი მორწმუნე არ დაიღუპოს, არამედ ჰქონდეს საუკუნო სიცოცხლე.“ როგორც ეთნიკურად ქართველს, საქართველოს მოქალაქეს, გული სიამაყით მევსება როცა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში ვხედავ ტოლერანტობისა შემწყნარებლობის ბრწყინვალე მაგალითებს, თბილისი ჩვენი ქვეყნის დედაქალაქი, ხომ მაგალითია ყოველივე ზემოთქმულისა, აქ ხომ მართლმადიდებელი, კათოლიკური, სომეხთა სამოციქულო ეკლესიები, სინაგოგა და მეჩეთი ერთ უბანში გვერდი გვერდ დგას. აქ ხომ შესანიშნავად თანაცხოვრობდნენ და მეზობლობდნენ სხვადასხვა რელიგიის, ეთნოსის და კულტურის წარმომადგენლები. ოდითგანვე საქართველოში თავშესაფარს პოულობდნენ სხვადასხვა ეთნოსის თუ რელიგიის წარმომადგენლები. საქართველოში არასდროს ყოფილა ანტისემიტობა და როგორც ებრაელი ასევე სხვა ეთნოსის წარმომადგენლები საქართველოს მეორე სამშობლოს ეძახდნენ.

მაგრამ სამწუხაროდ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ მართო წარსულის მაგალითებით ტკბობა ვერ იქნება გონივრული. აღსანიშნავია, რომ ბობოქარმა მე-20 საუკუნემ, ათეიზმის, ტერორის და სისასტიკის ეპოქამ ჩვენს ქვეყანასა და საზოგადოებასაც დაამჩნია თავისი კვალი და ახლო წარსული ღია ჭრილობასავით გვახსენებს თავს. სამწუხაროდ სტუმარ მასპინძლის ქვეყანაში წარმოიშვა სხვადასხვა დაძაბულობა ეთნო თუ რელიგიური ნიადაგზე, ასევე ხშირი გახდა რელიგიური შეუწყნარებლობის მაგალითები. ასევე უნდა აღვნიშნოთ მედიის როლი აღნიშნულ პრობლემაში, სიძულვილის ენა მედიაში თითქმის ჩვენი ყოველდღიურობის ნაწილი გახდა, რამაც საზოგადოებაში არსებული უარყოფითი მუხტი კიდევ უფრო გაამძაფრა.

ჩვენი სამშობლო საქართველო მყარად ადგას დემოკრატიული განვითარების გზას და ისწრაფვის თავის ისტორიული ადგილის დაკავებისაკენ ევროპულ ოჯახში. რელიგიური ტოლერანტობა კი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია ქვეყნის დემოკრატიული

განვითარებისათვის. „ტოლერანტობა ესაა, თავისუფლება მრავალფეროვნებაში“. ეს არის ადამიანის შესაძლებლობა აღიაროს, პატივი სცეს სხვა ადამიანის რწმენასა და ღირებულებებს. იგი არა მხოლოდ მორალური ღირებულებაა, არამედ პოლიტიკური და სამართლებრივი მოთხოვნაა, რომლის დარღვევა შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც რელიგიური ნიშნით დისკრიმინაცია. ტოლერანტობიდან დისკრიმინაციამდე ხშირად მხოლოდ ერთი ნაბიჯია. ამ ნაბიჯის გადადგმის ზღვარზე ძირითადად ისეთი სახელმწიფოს მოქალაქეები აღმოჩნდებიან, სადაც რელიგიური მრავალფეროვნებაა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ საქართველო მრავალეთნიკური ქვეყანაა. საუკუნეების მანძილზე ერთმანეთის გვერდით მშვიდობიანად ცხოვრობდნენ და თანააარსებობდნენ სხვადასხვა რელიგიისა და ეთნოსის ადამიანები და ამდენად, საინტერესოა დავსვათ კითხვა: არსებობს რელიგიური შეუწყნარებლობა საქართველოში? „ქართველმა, თავისი სარწმუნოებისთვის ჯვარცმულმა, იცის პატივი სხვისი სარწმუნოებისაც“, - წერდა ილია ჭავჭავაძე.

ერთი შეხედვით საქართველოში რელიგიური დაპირისპირების მოტივი არ არსებობს. ამ მხრივ საქართველოს კონსტიტუცია არეგულირებს ნორმებს. თუმცა, როგორც უახლესი წარსული გვაჩვენებს კანონი ფურცელზე დაწერილად რჩებოდა, ხოლო ტოლერანტობა სხვა რელიგიის მიმართ ხანდახან მოჩვენებითი და ილუზორული იყო.

საჭიროა ვთქვათ, რომ უსამართლობა იქნებოდა არ აღგვენიშნა, ბოლო დროს ამ მიმართულებით მიღწეული გაუმჯობესება, რაშიც უდაოდ დიდი წვლილი რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს მიუძღვის, მაგრამ ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი ტოლერანტული და თანასწორობაზე დაფუძნებული გარემოს შესაქმნელად.

რელიგიური ტოლერანტობის დეფიციტი არა მარტო საქართველოს, არამედ გლობალური, მსოფლიო დონის პრობლემაა, რომლის გადაწყვეტასაც დღემდე უშედეგოდ ცდილობს მსოფლიო საზოგადოება და მრავალი ადამიანის სიცოცხლე ეწირება მსხვერპლად ამ სენს რომელსაც ქვია რელიგიური ფანატიზმი და რელიგიური კონფლიქტები.

ძვირფასო მეგობრებო ვფიქრობ ამ მიმართულებით დიდი ყურადღების გამოჩენა გვჭირდება იმდენად, რამდენადაც ჩვენი სამშობლო არის მრავალ ეთნიკური და მრავალ რელიგიური სახელმწიფო.

მიგვაჩნია, რომ საჭიროა მეტი შემეცნებითი ხასიათის ინფორმაცია მედიაში, რათა მოხდეს მოსახლეობის უფრო ინფორმირება. მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი უარყოფითად და აგრესიულადაა განწყობილი სხვა რელიგიის ადამიანთა მიმართ. ამის მიზეზი კი ვფიქრობთ, მოსახლეობაში ნაკლები ტოლერანტიზმია. ჩვენს ქვეყანაში მოსახლეობის გამოკითხვა აჩვენებს, რომ რელიგიას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ერთერთი პირველი ადგილი უჭირავს. ასე რომ ამაზე თავის მხრივ პასუხისმგებლობას ატარებენ არატოლერანტულად განწყობილი სასულიერო პირები.

შესაბამისად, მიზანი ერთია- მოხდეს იმ ნორმებისა და ღირებულებების გაზიარება მოქალაქეებისათვის, რაც საწინდარია ტოლერანტიზმისა. ეს ძალიან რთული პროცესია. კანონისა და მორალური ნორმების პატივისცემას ადამიანს ვერ აიძულებ, ამდენად უნდა ამაღლდეს მოქალაქეების ცნობიერება. უდავოა, რომ შეუძლებელია ადამიანს აიძულო პატივი სცეს სხვის სარწმუნოებას თუ მას თვითონ არა აქვს გაცნობიერებული ტოლერანტიზმის არსი.

ძვირფასო რელიგიური გაერთიანებების ლიდერებო, მიმაჩნია, რომ თუ დავფიქრდებით აქ ჩვენს წილ პასუხისმგებლობას დავინახავთ. ვფიქრობ იგივე შეიძლება ითქვას ხელისუფლების წარმომადგენლებზე. რაოდენაც გასაკვირი არ უნდა იყოს დღემდე ჩვენს ქვეყანაში ყველაზე დიდი ქრისტიანული დღესასწაული შობა 25 დეკემბერი. მათთვის, ვინც გრიგორიანული კალენდრით აღნიშნავს შობას, სამუშაო დღეა. იგივე შეიძლება ითქვას სხვა დღესასწაულებსა თუ ტრადიციაზე. რაც ძალიან ბევრ ადამიანს უქმნის დისკომფორტს და პრობლემას. ჩვენი ქვეყნის უახლესი წარსული გვაჩვენებს, რომ პრობლემა მართლაც არსებობს. რომ ქართული საზოგადოება არც ისეთი ტოლერანტულია, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანს. თუმცა, იგი არასდროს მოგვარდება, თუ მხოლოდ მისი გამოაშკარავებით შემოვიფარგლებით. საჭიროა კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა, რომ მაქსიმალურად შემცირდეს დისკრიმინაციის შემთხვევები.

მსურს ჩემი გამოსვლა დავასრულო პასტორ მარტინ ნიმოლერის ცნობილი სიტყვებით „როცა ნაცისტები კომუნისტებს მიადგნენ, ხმა არ ამომიღია, რადგან კომუნისტი არ ვყოფილვარ. ებრაელებს მიადგნენ და ხმა არ ამომიღია, რადგან ებრაელი არ ვყოფილვარ. პროტესტანტებს მიადგნენ და ხმა არ ამომიღია, რადგან პროტესტანტის წევრი არ ვყოფილვარ. კათოლიკეებზე გადავიდნენ და ხმა არ ამომიღია, რადგან კათოლიკე არ ვყოფილვარ. შემდეგ მე მომადგნენ... და აღარავინ იყო დარჩენილი, რომ ხმა ამოეღო...“

მიგვაჩნია ტოლერანტობის დეფიციტის წინააღმდეგ საუკეთესო საშუალება სოლიდარობაა. მოგინოდებთ, ვიყოთ სოლიდარულები ჩვენი მოქალაქეებისადმი, რომლებიც დღემდე განიცდიან არათანასწორ მოპყრობას და დისკრიმინაციას.

ღმერთმა დაგლოცოთ! ღმერთმა დალოცოს საქართველო!

RESIUME

Ladies and gentlemen, dear leaders of religious unions and representatives of diplomatic corps, statesmen and invited guests, I greet you in behalf of Georgian Evangelical-Protestant church at the conference “Religious tolerance in Georgia.”

As you know, our homeland is multiethnic and as a result we have religious diversity in the country. As a servant of God, I want to begin my report with the quotation from the holy scripture: “Make every effort to live in peace with all men and to be holy; without holiness no one will see the Lord.” Hebrews 12:14

Christianity, the representative of one wing of which I am, is called as a Religion of love, as the Christianity is the revelation of endless love of God – the Creator. Saint apostle John in his Gospel, chapter 3 verse 16 says: “For God so loved the world that he gave his one and only Son, that whoever believes in him shall not perish but have eternal life.”

As ethnically Georgian, the citizen of Georgia, I get proud to see the brilliant samples of tolerance in the history of our country. Tbilisi, the capital of the country is the illustration of all of these. There are temples of Orthodox, Catholic, and Armenian Apostolic Church, the Synagogue and the Mosque standing at the same area side by side. Here the representatives of different religions, nations, and cultures had wonderful relationships and were good neighbors. From the ancient times, Georgia became the shelter for the representatives of different religions and ethnoses. There never was the anti-Semitism in Georgia, and Jewish people, as well as the representatives of other nations called Georgia their second homeland.

But unfortunately I must say, that enjoyment only with past examples of tolerance cannot be reasonable. It must be mentioned, that the tempestuous 20-th century, atheism, the period of terror and violence left a mark on our country and society, so the nearest past reminds of itself as an open wound. In the country of the hospitality there emerged different religious and ethno conflicts, and the religious intolerance became almost the norm for our society. Mass media also actively contributed to this, the language of hatred in media almost became the part of our everyday life, what increased negative charge existing in the society and made it dangerously explosive.

I want to end up my report with the famous quote of pastor Martin Niemöller:

When the Nazis came for the communists, I remained silent; I was not a communist...
When they came for the Jews, I remained silent; I wasn't a Jew. Then they came for the trade unionists, and I didn't speak up because I wasn't a trade unionist. Then they came for the Catholics, and I didn't speak up because I was a Protestant. Then they came for me and by that time no one was left to speak up.

We consider the solidarity as the best means against intolerance. I urge you to be in solidarity with our citizens, who suffer from unequal treatment and discrimination.

God bless you! God bless Georgia!

რელიგიური ტოლერანტობა და მისი გამოწვევები

„ტოლერანტობის გარეშე შეუძლებელია მშვიდობა, ხოლო მშვიდობის გარეშე შეუძლებელია განვითარება ან დემოკრატია“ - ამბობს 1995 წლის იუნესკოს ტოლერანტობის პრინციპთა დეკლარაცია. აღნიშნული დოკუმენტი გვამცნობს, რომ ტოლერანტობა არა მხოლოდ მშვიდობიანი გარემოს ჩამოყალიბებისთვის არის ფუნდამენტალური, არამედ მის გარეშე წარმოუდგენელია ადამიანთა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება.

ტოლერანტობის საკითხი აქტუალურად დგას დღევანდელ მსოფლიოში. ზოგადად, ადამიანებისთვის, რთულია განსხვავებულის მიღება და შეწყნარება. ჩვენი ქვეყანა ოდითგანვე ითვლებოდა გამორჩეულად განსხვავებული სარწმუნოების მქონე ადამიანების მიმართ შემწყნარებლური დამოკიდებულებით. ტოლერანტობის თემატიკა კარგად ჩანს ჩვენი პოეტებისა და მწერლების შემოქმედებაში.

„ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთი მთავარი იდეა ტოლერანტობაა. ტოლერანტობის თემაზე საუბრობს ილია ჭავჭავაძე გაზეთ „ივერია“-ში გამოქვეყნებულ წერილში - „ოსმალის საქართველო.“ ილიას მიაჩნია, რომ სარწმუნოებრივი განსხვავება არავითარ საშიშროებას არ წარმოადგენს ეროვნული ერთიანობისათვის და მისი არგუმენტები ისტორიულია: „სარწმუნოების სხვადასხვაობა ჩვენ არ გვაშინებს. ქართველმა, თავისის სარწმუნოებისათვის ჭვარცმულმა, იცის პატივი სხვის სარწმუნოებისაც. ამიტომაც ჩვენს ისტორიაში არ არის მაგალითი, რომ ქართველს სურვებიყოს ოდესმე სხვისა სარწმუნოების დაჩაგვრა და დევნა“; მაგალითად კი ილია საქართველოში მცხოვრებ განსხვავებული კონფესიის მიმდევრებს - სომხებს, ებრაელებსა და მუსლიმებს იმონებებს, რომლებიც, საუკუნეების მანძილზე, სწორედ საქართველოში პოულობდნენ, მწერლისეული გამოთქმით, „სინიდისის თავისუფლებასა“.

სწორედ ამ „სინიდისის“ ხელშეუხებლობას ანუ სრულ კონფესიურ შეუზღუდველობას პირდება ილია, ქართველი საზოგადოების სახელით, მუსლიმ ძმებს - „ოღონდ მოვიდეს კვლავ ის ბედნიერი დღე, რომ ჩვენ ერთმანეთს კიდევ შევუერთდეთ, ერთმანეთი ვიძმოთ“ .

რელიგიური ტოლერანტობისა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითად შეიძლება დასახელდეს გასული საუკუნის 80-იან წლებში ბაპტისტური ეკლესიის ურთიერთობა საქართველოს მართმადიდებელ ეკლესიასთან. ეს იყო პერიოდი, როდესაც წელიწადნახევრის განმავლობაში, ბაპტისტური ეკლესიის ხუცესი გიორგი ბოლდაშვილი ყოველ ორშაბათის წირვაზე ქადაგებდა სიონის საკათედრო ტაძარში, ხოლო ბაპტისტური ეკლესიის გუნდი კი აღავლენდა საგალობლებს. ამ ეკუმენურ ურთიერთობებს ჰყავდა თავისი მონინალმდევრები, როგორც ბაპტისტურ,

ასევე - მართმადიდებლურ ეკლესიაში. თანამშრომლობის ეს მოკლე პერიოდი იყო უნიკალური გამოცდილება ჩვენი ეკლესიისთვის, რომელსაც უფროსი თაობები სიამოვნებით და პატივისცემით იხსენებენ.

ეროვნული ძალების ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ, რელიგიური შეუწყნარებლობა თვალშისაცემი ხდება. საქართველოს პირველი პრეზიდენტის, ბატონ ზვიად გამსახურდიას მიერ გაკეთებულმა განცხადებამ, რომ ვინც მართლმადიდებელი არ არის, ის ქართველი არაა, ხელი შეუწყო არატოლერანტული გარემოს ჩამოყალიბებას და გაძლიერებას. მის მიერ გაკეთებული განცხადება იყო არა მხოლოდ პოლიტიკური შეცდომა, არამედ თეოლოგიურადაც გაუმართლებელი. მართმადიდებლური სწავლება მკაცრად ემიჯნება ეკლესიის დაყოფას რასობრივი და ტომობრივი ნიშნით და ეს ერესი მართმადიდებლურ სამყაროში ფილექტიზმის სახელით არის ცნობილი.

ფილექტიზმი, როგორც ეკლესიოლოგიური ტერმინი, შედარებით ახალია. იგი 1872 წელს, კოსტანტინოპოლის ადგილობრივ, მაგრამ გაფართოებულ კრებაზე შეიმუშავეს, როდესაც დაგმეს ეკლესიური ნაციონალიზმი. კრებამ გაკიცხა ბულგარელი მართლმადიდებლები, რომლებმაც ეროვნულ ნიადაგზე, ეროვნული ნიშნით, კოსტანტინოპოლში საკუთარი ავტონომიური იერარქია შექმნეს. ბულგარულ ფილექტიზმს ერისა და ეკლესიის იგივეობის რწმენა განაპირობებდა. მის მიმდევრებს სწმდათ, რომ ბულგარელი ერი და ბულგარეთის ეკლესია ერთი და იგივე იყო.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის დიდ ნაწილში ფესვგადგმულია რწმენა, რომლის თანახმად, საქართველოში მართლმადიდებლობა და ქართველობა ერთი და იგივეა. ეკლესია არ არის ერთი რომელიმე ერის პირადი საკუთრება და მისი პრივატიზების უფლება არავის არ აქვს. ის არის ბენაციონალური, რომელიც მთელ მსოფლიოში არის განფენილი ყოველგვარი საზღვრების გარეშე.

და სწორედ ეს არის ეკლესიის „კათოლიკური“ მნიშვნელობა, რომელიც გამოძახილს პოულობს პავლე მოციქულის სიტყვებში: „უკვე აღარ არსებობს არც იუდეველი და არც ბერძენი,“ სიტყვები, რომლებიც რადიკალურად აბიჯებს ყოველგვარი ეროვნულობისა და ეთნოცენტრიზმის საზღვრებს და დასაბამს უდებს მთელ კაცობრიობას, როგორც ღვთის შვილების თანამეგობრობას.

დღეს ჩვენ თავისი ვიწონებით იმით, რომ საქართველოს ოდითგანვე გააჩნდა ტოლერანტული კულტურა და რომ რელიგიურ უმცირესობებთან დაპირისპირება ჩვენთვის სრულიად უცხოა. ღმერთს მაღლი უნდა შევნიროთ იმ ტოლერანტული კულტურისთვის, მაგრამ ასევე, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ტოლერანტობა მემკვიდრეობით არ მიიღება და მას ყოველდღიური გარჯა სჭირდება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, რელიგიური უმცირესობები არ გამოივლიდნენ 1990-იანი წლების მძიმე პერიოდს, რომელიც აღსავსე იყო მათ მიმართ განხორციელებული დევნა- შევიწროებით, ძირითადად - საპატრიარქოდან განკვეთილი მღვდლის ბასილ მკალავიშვილის მეთაურობით. ძალიან სამწუხაროა, რომ ამ ერთი კონკრეტული ეკლესიის მიერ რელიგიური უმცირესობების მიმართ განხორციელებულ თავდასხმებს და ფიზიკურ შეურაცხყოფებს იწონებდა საქართველოს მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი. ანუ, პრობლემა მხოლოდ გლდანის ეკლესიის მრევლში არ იყო და ის ჩვენი საზოგადოების საკმაოდ დიდ სპექტრს მოიცავდა.

ბოლო წლების განმავლობაში ქართველ მუსლიმთა თემის მიმართ გამოვლენილ იქნა

რელიგიური ძალადობის არა ერთი სერიოზული შემთხვევა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, რაც ფართო საზოგადოებისთვის კარგადაა ცნობილი. ხელისუფლების დამოკიდებულება ამ ინციდენტებთან დაკავშირებით იყო არაადეკვატური. ძალადობას ისინი აფასებდნენ პროვოკაციად და ამ ქმედებით თვალს ხუჭავდნენ საზოგადოებაში დაგროვებულ აგრესიაზე. თუ ეს ყველაფერი მართლაც პროვოკაციები იყო, მაშინ ხელისუფლებას დღემდე უნდა მოეძებნა პროვოკატორები, რათა მათ მიერ გაკეთებულ შეფასებებს ლეგიტიმაცია მისცემოდა. ასევე, ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს სამართალდამცველთა მხრიდან გამოჩენილი გულგრილი დამოკიდებულებები და პასიური ქმედებები.

რა არის ჩვენი დღევანდელი შეკრების მიზანი? ის, რომ ერთმანეთი დავადანაშაულოთ შეუწყნარებლობაში, თუ ერთად ვიფიქროთ მყარი ტოლერანტული გარემოს შექმნასა და თანამშრომლობაზე? ჩემი მოკრძალებული აზრით, პირველ რიგში სახელმწიფომ, შემდეგ რელიგიებმა, მასმედია, არასამთავრობო ორგანიზაციებმა თავისი წვლილი უნდა შეიტანონ ამ მიზნის განხორციელებაში.

სახელმწიფოს ამ პრობლემის მოგვარება შეუძლია ორი გზით:

1) სამართალდამცავი სტრუქტურების მხრიდან რელიგიურ ნიადაგზე განხორციელებული ნებისმიერი ძალადობის შემთხვევაში, უნდა მოხდეს მყისიერი რეაგირება. 2004 წლის 12 მარტს, ხელისუფლებას მოუხდა არაპოპულარული ნაბიჯის გადადგმა, როდესაც მათ დააკავეს გლდანის ეკლესიის სასულიერო და საერო პირები და რეალურად აღმოფხვრეს ამ რელიგიური ჯგუფის მხრიდან ძალადობა. ამის შემდგომ, მათი მხრიდან ფიზიკურ ძალადობას ადგილი არ ქონია, თუმცა, აგრესია და შეუწყნარებლობა, როგორც განწყობა, ადამიანებში მაინც დარჩა. დანაშაულის ჩადენის შემთხვევებზე ფაქტორად იქცა მოსალოდნელი სასჯელის შიში და არა ის განცდა, რომ რელიგიის თავისუფლება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებაა. ანუ, თუ პოლიცია არ იაქტიურებს და პროკურატურა არ დაიჭერს მოძალადეებს, მაშინ ადამიანებში დაბუდებული აგრესია აუცილებლად ძალადობაში გადაიზრდება. სასჯელს, ამ შემთხვევაში, აქვს მხოლოდ შემთხვევითი ფაქტორი. საზოგადოების არატოლერანტულობა რელიგიური უმცირესობების მიმართ არ შეიცვლება მხოლოდ კანონების მიღებით.

2) რელიგიური განათლება შეუწყნარებლობის დაძლევის მეორე გზად მიმაჩნია. ჩვენს ქვეყანაში რელიგიური თანხმობის მიღწევის ყველაზე ეფექტური და ქმედითი ინსტრუმენტი რელიგიური განათლების ხელშეწყობაა, ვინაიდან იგი ამკვიდრებს გრძელვადიან, ტოლერანტულ და მყარ ურთიერთობებს.

მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო ქვეყნის მასშტაბით ატარებს ტრენინგებს შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით, რათა რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიადაგზე ჩადენილი დანაშაულის დროს მათ გააჩნდეთ სათანადო კომპეტენცია.

დიდია, ასევე, რელიგიების როლი სოლიდური ტოლერანტული გარემოს შექმნაში. ტოლერანტობა არის ქვეყნის სიძლიერის მაჩვენებელი, ის ისტორიულ ღირებულებას წარმოადგენს. ამიტომაც, რელიგიებმა უნდა მოუწოდოს საზოგადოებას იყვნენ შემწყნარებლები, პატივი სცენ ერთმანეთის რელიგიურ შეხედულებებს.

შეუწყნარებლობის ფორმები, სამწუხაროდ, განვითარებულ დემოკრატიაშიც არსებობს. იმედი, რომ საზოგადოებაში შეუწყნარებლობა აღარ იქნება, უტოპიურია და ეს მიზნად არ უნდა დავისახოთ. მიზანი უნდა იყოს პოლიტიკურ და რელიგიურ ლიდერებს შორის კონსენსუსი, რომ შეუწყნარებლობა არის მიუღებელი. შეუწყნარებლობა ყოველთვის იქნება, მაგრამ იგი უნდა იყოს მარგინალიზებული. ეს კი რეალისტური მიზანია.

RESIUME

Different religious minorities have lived in Georgia for thousands of years and religious discrimination used to be virtually unknown in the country. After the collapse of the Soviet Union, the situation has changed dramatically. From 1999 to 2003 about 100 attacks against religious minorities took place, most of them led by a defrocked Georgian Orthodox priest, Basil Mkalavishvili. From 2004 to 2012, though, religious minorities did not experience physical violence, but they still had other kinds of problems.

Since 2012 persecution, obstruction of religious services and discriminatory treatment of religious minorities has become one of the main challenges in the field of freedom of religion in Georgia - especially towards Muslims and Jehovah's Witnesses. Therefore, the state should use an effective and adequate policy in order to prevent offences committed on the grounds of religious intolerance.

Unfortunately, forms of intolerance exist even in highly democratic countries. Hope that religious intolerance will not be present is unrealistic and therefore we should not aim to achieve such a hope. A goal should be to reach a consensus between political and religious leaders that religious intolerance is totally unacceptable. Religious intolerance will always be present, but it should be marginalized. This is a realistic goal.

ერთმანეთის რწმენის პატივისცემას ალტერნატივა არ გააჩნია

ძვირფასო მეგობრებო, მოგესალმებით, მივესალმები საქართველოს სახელმწიფოს ოფიციალურ პირებს, მივესალმები რელიგიური კონფესიების წინამძღოლებსა და წარმომადგენლებს, მივესალმები დამსწრე საზოგადოებასა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს. ჩვენ, საქართველოს სახარებისეულ ქრისტიან-ბაპტისტთა კავშირის ეკლესიები, ვაცნობიერებთ ამ კონფერენციის მნიშვნელობას და მადლობას მოვახსენებთ მის ორგანიზატორებს.

მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვა ტოლერანტობა ახლახან დამკვიდრდა ჩვენს სინამდვილეში, კარგად გვესმის ამ სიტყვის მნიშვნელობა. ტოლერანტობისადმი გაზრდილი ყურადღება განპირობებულია არა მხოლოდ იმით, რომ ეს დრომ მოიტანა და თანამედროვეობა მოითხოვს ჩვენგან ადეკვატურ დამოკიდებულებას; პირველ რიგში, ეს განპირობებულია იმით, რომ ჩვენი განვლილი ისტორია და რელიგიური ცხოვრება ხშირად დამდგარა შეუწყნარებლობისა და უფრო მეტიც, საფრთხის წინაშე. მადლობა ღმერთს, რომ საქართველო ამ მხრივ მართლაც გამორჩეული ქვეყანაა. ჩვენს წინაშე არსებულ სირთულეებს ვერ შევადარებთ იმ დევნას, რომელიც არსებობდა ევროპაში ანაბაპტისტების მიმართ. ისინი ჩვენი სულიერი წინამორბედები გახლდნენ. სწორედ ამ ადამიანების გმირულმა შემართებამ და რწმენის ბიბლიური საფუძვლების ახლებურმა გააზრებამ მოამზადა ნიადაგი იმისათვის, რომ ჩამოყალიბებულიყო ფასეულობები, რომელზე დაყრდნობითაც შეიქმნა შემდგომში ახალი მსოფლიო, სადაც შესაძლებელი გახდა რელიგიური თემის გამოყოფა სახელმწიფოსგან და ყოველი ადამიანისთვის კანონით გარანტირებული უფლების მინიჭება - თავად აერჩიათ სასურველი რელიგია.

მე წარმოვადგენ სახარებისეულ ქრისტიან-ბაპტისტთა ეკლესიებს. რადგან საყოველთაოდაა ცნობილი ბაპტისტების მძაფრი სიყვარული ქადაგებისა და ბიბლიის მიმართ, მინდა (არ შეშინდეთ, ნამდვილად არ ვაპირებ ახლა ქადაგებას), სხვა ადამიანებისა და მათი შეხედულებებისადმი კეთილმოსურნეობისა და პატივისცემის მაგალითად, მოვიყვანო საღმრთო წერილიდან ადგილი: ეს გახლავთ საქმეების წიგნის 17-ე თავი, როცა მოციქული პავლე მიიწვიეს არეოპაგში და მან სიტყვით მიმართა იქ მყოფ ათენის მოქალაქეებს, რომელთა შორის, ცხადია, უმეტესობა ფილოსოფოსების ამა თუ იმ სკოლას მიეკუთვნებოდა. პავლეს ბევრი არ უსაუბრია, თუმცა ის, რაც თქვა, საკმარისი იყო იმისათვის, რომ ზოგიერთებს დაეცინათ მისთვის, ზოგიერთებს ინტერესი გასჩენოდათ და კვლავ მიეწვიათ, ზოგიერთებს კი -დაეჭვრებინათ მისთვის და გაჰყოლოდნენ. ჩვენ არ ვიცით, კიდევ იყო თუ არა პავლე არეოპაგში სიტყვის სათქმელად, მაგრამ, ამ შემთხვევაში, მთავარი ეს არ არის, მთავარი მისი მიმართვის სულისკვეთება და ტონია, კეთილმოსურნეობისა და პატივისცემის ტონი.

სიტყვა რომ არ გაგვიგრძელდეს, ვკლავ საქართველოს დავუბრუნდებით. ჩვენ ამ ქვეყნის მოქალაქეები ვართ, გვიყვარს ჩვენი სამშობლო და ვამაყობთ იმ მიღწევებით, რომელიცმას გააჩნია. აქ, საქართველოში, როგორც უკვე ვთქვით, არ ყოფილა ისეთი რამ, რაც ხდებოდა სხვაგან. საქართველოში რელიგიური შემწყნარებლობის მდიდარი გამოცდილება არსებობს. ამის დასადასტურებლად ხშირად მოჰყავთ ძველი თბილისის მაგალითი, სადაც გვერდიგვერდ თანაარსებობენ ქრისტიანული, მუსლიმური და ებრაული თემები. როგორც ვიცით, მათ შორის არ ყოფილა სერიოზული დაპირისპირება, არ ყოფილა ე.წ. დარბევები. ძალაუწიებურად ჩნდება კითხვა: რამ გამოიწვია ეს, რამ ჩამოაყალიბა ასეთი გარემო? ის, რასაც ახლა ვიტყვით, ჩვენი პირადი მოსაზრებაა და ცხადია, ზოგიერთები, შესაძლოა, არ დაეთანხმონ მას. მიუხედავად ამისა, გავხედავთ და მაინც მოგახსენებთ ჩვენს თვალსაზრისს. მიგვაჩნია, რომ ის რეალობა, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში შეიქმნა და რომელსაც რელიგიური შემწყნარებლობის გარკვეული ხარისხის ტრადიცია შეგვიძლია ვუნოდოთ, ორმა არსებითმა ფაქტორმა განაპირობა. პირველი: ქართველები ბუნებით არ წარმოადგენენ ფანატიზმისაკენ მიდრეკილ ხალხს. ბევრი მათგანი თავის რელიგიურ ვალს მოხდილად თვლის, თუ ის წელიწადში ერთხელ ან უფრო იშვიათად, მივა საკულტო ადგილზე, სანთელს აანთებს, ილოცებს და წამოვა. და მეორე: ამ ტრადიციის ჩამოყალიბებაში დიდი როლი ითამაშა არსებულმა გეოპოლიტიკურმა მდებარეობამ და იმ მრავალეროვნულმა გარემომ, რომლის ცენტრშიც აღმოჩნდა საქართველო.

ჩვენ ვიცით ისიც, რომ ამ ბოლო წლებში მავანნი და მავანნი ცდილობენ წყლის ამღვრევას, თუმცა, ვიმედოვნებთ, რომ ისინი ვერ მოახერხებენ ამას და ერთმანეთის რწმენისადმი პატივისცემისა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების არსებული საამაყო ტრადიცია არ დაირღვევა. როგორც უკვე ვთქვით, ჩვენ გვაქვს გამოცდილება, რომელიც თანამედროვე მსოფლიო მოწყობის ერთ-ერთი ქვაკუთხედიცაა. ცხადია, კარგად გვესმის შემდეგიც: ჩვენი გამოცდილება არ ნიშნავს იმას, რომ აღარაფერი გვჭირდება და აღარაფერი გვაქვს შესაძენი. ეს ასე არ არის! ჩვენ უნდა შევისწავლოთ და გავიაზროთ სხვა ქვეყნების გამოცდილება და ამით გავამდიდროთ ის, რაც გვაქვს. ჩვენ კიდევ უფრო მეტად უნდა ჩავუღრმავდეთ ჩვენს ისტორიას და რელიგიური ტოლერანტობის იქ არსებული მაგალითები ახალი კუთხით უნდა დავინახოთ. უნდა შევეცადოთ მათ გააზრებას ტოლერანტულ კონტექსტში, ცხადია, ეს ისე უნდა მოვახერხოთ, რომ არ დავაზიანოთ ის საფუძველი, რომელზეც ვდგევართ.

ამასთან დაკავშირებით გავიხსენებთ ორ მაგალითს ჩვენი ისტორიიდან...

მაგალითი პირველი: ეს გახლავთ „ნინოს ცხოვრებაში“ გადმოცემული ისტორია. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ნაწარმოებს რამდენიმე რედაქცია გააჩნია, საკითხი, რომელსაც შევხებით, გვჯერა, რომ მაინც აირეკლავს იმ აზრს, რომ ქართველებში ოდითგანვე არსებობდა პატივისცემა სხვებისა და მათი რწმენისადმი. მამ ასე, მას შემდეგ, რაც ნინო ჩამოვიდა საქართველოში, შეუდგა თავისი რწმენის ქადაგებას და გარკვეული დროისა და დიდი სულიერი ძალისხმევის შედეგად გაიჩინა მიმდევრები. . და როგორც ხდება ხოლმე, როდესაც რომელიღაც ახალი სწავლება დიდ მასშტაბებს იძენს, ადრე თუ გვიან, ადგილობრივმა თუ ცენტრალურმა ხელისუფლებამ უნდა გამოკვეთოს თავისი პოზიცია ახალი სწავლების ანუ ახალი რელიგიის მიმართ. ღვთიური ჩარევის შედეგად, ყველაფერმა კარგად ჩაიარა და მირიანი, რომელიც

მანამდე ძალზე აგრესიულად იყო განწყობილი ნინოს მიმართ, ახლა კეთილმოსურნე და ტოლერანტულია. ის ტოლერანტულია არა მხოლოდ ქრისტიანების მიმართ, რაც თავისთავად იგულისხმება, რადგან თავადაც ქრისტიანი გახდა, არამედ ქართლში მცხოვრები იუდაელების მიმართაც. სიტყვა რომ აღარ გაგვიგრძელდეს, დავამატებთ მხოლოდ იმას, რომ მეფის შეთავაზების მიუხედავად, ქართლში მცხოვრები ყველა ებრაელი არ გამხდარა ქრისტიანი, ბევრი მათგანი კვლავ თავის რწმენაზე დარჩა და ისინი არ გამხდარან დევნის ობიექტები.

ახლა მეორე მაგალითს შევხებით. ეს არის საქართველოს სასულიერო პირთა და მთლიანად ხალხის ურთიერთობა ქართლში, მესხეთში და საქართველოს სხვა მხარეებში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერი ბერებისადმი. ჩვენ ბევრი რამ გვსმენია ამ ურთიერთობების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრისათვის ამ ურთიერთობების მიზნები არ იყო უანგარო და წრფელი, ამისდა მიუხედავად კარგად ვიცით, რომ ამ ურთიერთობების ნაყოფები საკმაოდ საგრძნობი გამოდგა ქართული კულტურისა და სასულიერო განათლების წინსვლისათვის. მოვიყვანთ რამდენიმე ამონარიდს თედო ჟორდანიას ნაშრომიდან, რომელიც თავად საკმაოდ აგრესიულადაა განწყობილი კათოლიკე მისიონერების სარწმუნოებრივი ზრახვებისადმი, მაგრამ საკმაოდ დადებითად - მათი საქმიანობისადმი. ეს საქმიანობა მოიცავდა სკოლების გახსნას, საგანმანათლებლო დონის აწევას, სამეცნიერო ნაშრომების შექმნას, ხალხის მკურნალობას, გაჭირვებულებისათვის ხელის გამართვას და სხვა და სხვა. აი მისი სიტყვები: „1623 წელს პაოლინიმ და ირბახმა შეადგინეს პირველი ქართულ-იტალიური ლექსიკონი...“ - „რამდენიმე წლის შემდეგ კათოლიკე მისიონერმა მაჯომ შეადგინა პირველი ქართული გრამატიკა. მან 22 წელი მოანდომა ქართულ გრამატიკაზე მუშაობას...“ კიდევ, „აღსანიშნავია იოსებ იბამენი, რომელმაც დაგვიტოვა სამეგრელოს დანჯრილებითი, ყოველმხრივი აღწერა, ასევე სხვა მისიონერები, რომლებიც ქართლსა და იმერეთში მოქმედებდნენ და შესაბამისად ეს მხარეები აღწერეს“ - „მათ (კათოლიკე მისიონერებმა) გამოიწვიეს საქართველოში ის გონებრივი გამოცოცხლება, რამაც დაბადა არაერთი ლიტერატურული ნაწარმოები; პირველად გააცნეს ქართველებს სქოლასტიკური მოძღვრება და ევროპის უახლესი ცივილიზაციის მიღწევები“ - „ამ მისიონერთა შრომებით გაიცნეს ევროპაში ქართული ენა და ლიტერატურა, ქართველი ხალხი, ხოლო თვით ქართველებში მისიონერებმა გააღვივეს ინტერესი ევროპისადმი. აზრი სტამბის გახსნისა და საღვთისმეტყველო წიგნების დაბეჭდვისა, ისტორიული საბუთებისა და საერო-საეკლესიო კანონების შეკრების შესახებ, ჩვენის აზრით, მისიონერებმა მიაწოდეს ქართველებს“. როგორც ვხედავთ საკმაოდ შთამბეჭდავი ჩამონათვალია!

ჩვენ მხოლოდ ორი მაგალითი მოვიყვანეთ ჩვენი ისტორიიდან. ამ მაგალითებიდან ცხადია, რომ რელიგიურ ტოლერანტობას მდიდარი ისტორია გააჩნია საქართველოში. ისიც ცხადია, რომ ეს გზა ყოველთვის არ იყო ია-ვარდით მოფენილი და განათებული. სამწუხაროდ იმას, რასაც ადამიანები ერთმანეთის გვერდით ცხოვრებითა და ერთმანეთის პატივისცემის სწავლით აღწევენ, ხშირად აზიანებს და ანგრევს გარკვეულ სახელმწიფოთა პოლიტიკური ინტერესი ან თუნდაც, ცალკეული ფანატიურად განწყობილი ადამიანები. სინანულით გვინდა ავღნიშნოთ ზოგიერთი სასულიერო პირის მსგავსი ქცევის შესახებ დღეს. როდესაც ისინი სხვადასხვა რელიგიისადმი დამოკიდებულების შესახებ იწყებენ საუბარს, მათი ლექსიკა უჯერო და მიუღებელია.

რა თქმა უნდა, ამ ადამიანებმა კარგად უნდა გაიაზრონ, რომ ის, რასაც ისინი ამბობენ, მოუტანს თუ არა სარგებლობას მათ ქვეყანას და უპირველეს ყოვლისა ის, რომ პასუხისმგებელი არიან უზენაესის წინაშე ისევე, როგორც ყველა რიგითი ადამიანი.

საქართველოში (და არა მარტო საქართველოში) მცხოვრები ადამიანები, თავიანთი განსხვავებული აღმსარებლობის მიუხედავად, მშვიდობიანად უნდა იყვნენ ერთმანეთში, პატივი უნდა სცენ ერთმანეთის რწმენასა და შეხედულებებს. ამ არჩევანს ალტერნატივა არ გააჩნია. ჩვენი დღევანდელი და მსოფლიო ისტორიაც საკვსა რელიგიური ექსტრემიზმის სხვადასხვაგვარი გამოვლინებებით. ყველაზე საშინელი მათ შორის რელიგიის სახელით წარმოებული ტერორიზმია, რომელსაც სისხლი და სიკვდილი მოაქვს. რომელი ჩვენგანი დაიწყებს იმის მტკიცებას, რომ ამას სხვადასხვა რელიგიის მიმდევარი, ჩვეულებრივი ადამიანები ესწრაფვიან; არა, რა თქმა უნდა! მშრომელი ადამიანების სურვილი და მისწრაფება მშვიდობისკენაა მიმართული. ადამიანი, რომელიც თავისი ბუნებით შრომისმოყვარე და გამრჯეა, მშვიდობას ესწრაფვის. მან თავისი შრომის ფასიც იცის და სხვის შრომასაც აფასებს. ის არასოდეს დაიწყებს მიზგებისა და საბაბის ძებნას ვინმესთან დასაპირისპირებლად და სამტროდ. პირიქით, ეცდება გამონახოს გზები და სიტყვები, რათა სხვას ხელი გაუწოდოს და მშვიდობას მიაღწიოს.

და ბოლოს: როგორც უკვე ვთქვით, ჩვენს ქვეყანას რელიგიური ტოლერანტობის მდიდარი გამოცდილება აქვს. მადლობა ღმერთს ეს მდგომარეობა დღესაც მეტ-ნაკლებად შენარჩუნებულია. ჩვენი ვალაია მისი გაფრთხილება, ჩვენი პასუხისმგებლობაა მისი განვრცობა!

RESUME

The people of Georgia are proud of those achievements which we have achieved in the past: in particular, religious tolerance - the mutual respect and peaceful cohabitation between different religious followers within our country.

Our people possess a rich experience of tolerance and possess valuable examples of this in Georgian history: the relationship between Christians and Jews, the relationship between Christians and Muslims, the relationship between Christians of different religious confessions. Obviously, these relationships have not always been perfect, but more often, they have been peaceful and tolerant.

It is fundamentally important that we protect this rich heritage of tolerance today. We must take care not to mingle certain political or financial interests into these relationships. We must be careful that false religious values and understandings do not destroy this existing inheritance. We must safeguard our past achievements.

ტოლერანტობა – დიალოგისთვის მზადყოფნა

რელიგია ყოველთვის იყო და რჩება საზოგადოების გაერთიანების ან გახლეჩის ფაქტორად. ეს კი გულისხმობს, რომ რელიგიური ტოლერანტობის საკითხი უაღრესად მნიშვნელოვანია თანამედროვე საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის.

გლობალიზაციის ეპოქაში ქართული საზოგადოების სულიერი ცხოვრების მოდერნიზაცია შეუძლებელია რელიგიასთან ახალი კონსტრუქციული მიდგომის გარეშე. ისტორიულად, საქართველო ყოველთვის სხვადასხვა რელიგიების, კულტურათა და აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ცივილიზაციათა გზაჯვარედინი, შეხვედრისა და დიალოგის ადგილი იყო. ქართველების კულტურული და ეთიკური ტრადიციების მემკვიდრეობა, ასევე - ტოლერანტობა სულიერ სფეროში, კარგი საფუძველია სამოქალაქო მშვიდობის შენარჩუნებისა აწმყოსა და მომავალში. მოგახსენებთ, რომ არსებობს რელიგიური ტოლერანტობის რამდენიმე ძირითადი თავისებურება, ესენია: 1) თითოეული რელიგიის არსებობის უფლების აღიარება; 2) ხალხის ნებისმიერი რელიგიური არჩევანისა და მათი უფლების პატივისცემა, ჰქონდეთ და თავისუფლად გამოხატონ თავიანთი რელიგიური შეხედულება; 3) მიმღებლობა განსხვავებული რელიგიის მიმდევრების მიერ მათთვის მისაღები რელიგიური პრაქტიკის განხორციელებისადმი; 4) უარყოფა „უცხო“ რელიგიის განსჯისა და რელიგიურ რწმენასთან დაკავშირებულ საკითხებში იძულებისა; 5) ნებისმიერი სახის რეპრესიული ზომების გამორიცხვა პირის ამა თუ იმ რელიგიასთან მიკუთვნების ნიადაგზე; 6) მზადყოფნა დიალოგის წარმოებისთვის, ურთიერთგაგების, თანამშრომლობის უნარი მორწმუნეებთან, სხვადასხვა აღმსარებლობის რელიგიურ გაერთიანებებთან და საერო ორგანიზაციებთან.

აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე საქართველოში სახელმწიფოსა და რელიგიურ საკითხთა სააგენტოს მხარდაჭერით, ბევრთ ხსენებული ექვსივე პუნქტი დაცულია. თავისი არსებობის ისტორიაში რელიგიურ საკითხთა სააგენტომ სრულებით უზრუნველყო რელიგიური აღმსარებლობის თავისუფლება ყველა კონფესიისათვის: მართლმადიდებლების, მუსულმანების, კათოლიკების, პროტესტანტების, იუდეველების, იეჰოვას მოწმეებისა და კრიშნას მიმდევრებისთვის.

ბჰაქტივინოდა თჰაკურა, უფალი კრიშნას დიადი ერთგული გვეუბნება, თუ როგორ უნდა იფიქროს ადამიანი, როდესაც იგი იმყოფება იმ გარემოში, სადაც სხვაგვარად ეთაყვანებიან ღმერთს:

„ეს ხალხი თაყვანს სცემს ჩემს ღმერთს, თუმცა, სხვაგვარად, რადგანაც სხვა ფორმის

თაყვანისცემას ვარ შეჩვეული, ჩემთვის ძნელია ამ ფორმას შევეგუო, თუმცადა, ეს გამოცდილება დამეხმარება ღრმად შევაფასო იმ ფორმის თაყვანისცემა, რომელსაც მე შევეჩვიე. ღმერთი ერთია. არ არსებობს ორი ღმერთი. ამიტომ მე უფლის იმ გამოსახულებაზე ვლოცულობ, რომელსაც აქ სცემენ თაყვანს, ვევედრები, რომ ჩემთვის ამ ახალმა სახემ გამიძლიეროს სიყვარული უფლის იმ გამოსახულების მიმართ, რომელთანაც ურთიერთობასაც მე ვარ მიჩვეული.“

ისინი, ვინც არ მისდევენ ამ დარიგებას და არჩევენს აკეთებენ, განიკითხონ სხვა რელიგიებში მიღებული ღვთისმსახურების ფორმები, ავლენენ რა სიძულვილს, მტრობას, შურს ანდაც - ძალადობენ სხვებზე, ასეთი ადამიანები უღირსებად და სულელებად მიიჩნევიან. ადამიანის მიდრეკილების ხარისხი აზრს მოკლებული კამათისადმი უკუპროპორციულია მისი უფლის ძიებით დაინტერესების ხარისხისა.

RESIUME

Religion has always been and remains a factor of unification or fraud. This implies that the issue of religious tolerance is of utmost importance for the security of modern society.

Modernization of spiritual life of Georgian society in the epoch of globalization is impossible without a new constructive approach to religion. Historically, Georgia has always been a crossroad of different religions, cultures and civilizations of East and West, a place of intersection and dialogue. The heritage of Georgian cultural and ethical traditions, as well as tolerance in the spiritual field, is a good foundation for preservation of civil peace in the present and future.

There are the following important features of religious tolerance: 1) Recognition of the right to exist for each religion; 2) Respect of any religious choice of people and their right to have and freely express their religious views; 3) Acceptance of religious practices adopted by different religions; 4) Deny the judgement of “foreign” religions and religious beliefs; 5) Exclude any kind of repressive measures towards a person belonging to a particular religion; 6) Readiness for dialogue, mutual understanding, the ability to cooperate with believers, different religious and secular organizations.

It is noteworthy that in the modern Georgia with support of State and the “Religious Affairs Agency”, all the above mentioned six points are followed. In the history of its existence, the “Religious Affairs Agency” provided the full freedom of religious beliefs for all confessions: Orthodox, Muslim, Catholics, Protestants, Jews, Jehovah’s Witnesses and Krishna’s followers.

Bhaktivinoda Thakura, Lord Krishna's great devotee tells us how a man should be thinking when he is in an environment where God is worshiped differently:

“Here is being worshiped my adorable highest entity God, in a different form than that of mine. Due to a different practice of a different kind, I cannot thoroughly comprehend this system of theirs. But seeing it, I am feeling a greater attachment for my own system. God is one. I bow down before His emblem as I see here and offer my prayer to my Lord who has adopted this different emblem so that He may increase my love toward Him in the form that is acceptable for me.”

Those who do not follow these instructions and prefer to judge worshiping forms adopted by other religions, displaying hatred, animosity, envy or even violence against others - these people are considered worthless and stupid. The human tendency towards pointless arguments is disproportionate to the quality of interest in searching of God.

სეიდ ჯავად ყავამშაჰადისი

ირანის ისლამური რესპუბლიკის საგანგებო და
სრულუფლებიანი ელჩი საქართველოში

ფასეულობები აერთიანებთ ადამიანებს

სახელითა უზენაესისა

პატივცემულო მასპინძლებო, მკვლევარებო, სასულიერო ლიდერებო,
ქალბატონებო და ბატონებო,

ძალიან მოხარული ვარ, რომ მომეცა შესაძლებლობა ვისაუბრო ვაცობრიობისათვის მნიშვნელოვან საკითხზე, ანუ სხვადასხვა აღმსარებლობების რელიგიურ და სულიერ ფასეულობებზე, რომლებიც აერთიანებს და აკავშირებს ადამიანებს. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია საერთო თანხმობის საფუძველზე დიალოგი და რელიგიების დაახლოება. ამ შესავლით მსურს თქვენი ყურადღება შევაჩერო რამდენიმე საკითხზე ისლამიდან, რომელიც წარმოადგენს ჰუმანური ფასეულობების ერთიანობის საფუძველს რელიგიებში.

ზოგიერთი ფილოსოფოსი ადამიანის განმასხვავებელ ნიშნად სხვა ცოცხალი არსებებისაგან, მეტყველებისა და დიალოგის უნარს მიიჩნევს. მათი განმარტებით, ადამიანი, არის მეტყველი ცოცხალი არსება. სხვაგვარად, რომ ვთქვათ, ღმერთმა ადამიანის შექმნის შემდეგ მას უბოძა მეტყველების უნარი, რომელიც წარმოადგენს გამორჩეულ თავისებურებას და მნიშვნელოვან უფლისეულ მადლს. ამრის გამოთქმის და გაგების მნიშვნელობა იმდენად, დიდია, რომ ის ითვლება ადამიანის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან განმასხვავებელ მახასიათებლად სხვა ცოცხალი არსებებისგან.

მეტყველების უნარის პრაქტიკული შედეგია ყოველივე წარმოთქმულის წერა. ღმერთი იფიცებს ამ თვისებაზე „ვფიცავ კალამს და მას რასაც წერენ“- ნათქვამია ყურანში. მეტყველების უნარის თეორიული შედეგია აზრებისა და გრძნობების გაცვლა დიალოგის გზით და სხვათა ნააზრებისა თუ მრწამსის მოსმენა და მათი გაანალიზება. და როგორც ყურანშია ნათქვამი - „გაახარე ჩემი მონები, რომლებიც ისმენენ სიტყვას და მისდევენ მისგან საუკეთესოს. ისინი არიან, რომელთაც უწინამძღვრა ღმერთმა და ისინი არიან გონიერნი“.

ყურანის ეს მუხლი ადიდებს იმ ადამიანებს, რომლებსაც შეუძლიათ ყოველგვარი სიტყვის მოსმენა და გააზრებითა და ანალიზით არჩევენ მათგან საუკეთესოს. ასეთი ადამიანები გამორჩეულნი არიან იმით, რომ უფალია მათი წინამძღოლი და არიან გონიერნი. ადამიანში გონიერებისა და აზროვნების ჰორიზონტი მაშინ იზრდება და ვითარდება, როდესაც ის კარს უხსნის ყოველგვარ სიტყვას, ყურადღებით ისმენს მას, ერთვება დიალოგში და იწყებს მის შერჩევას. სწორედ ამიტომ ადამიანი ღვთის ბოძებული საშუალებებით ახლებურ და რთულ აზრებსა თუ დაფარულ გრძნობებს სიტყვების საშუალებით გადასცემს სხვას.

ყურანის ეს მუხლი ყველა ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელს და სხავდასხვაგვარად მოაზროვნე ადამიანებს მოუწოდებს გამოხატონ აზრი და ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე დაიცვან თავიანთი ნააზრევი, თუნდაც ისინი ნაწილობრივ ან მთლიანად ეწინააღმდეგებოდეს ღვთიურ ჭეშმარიტებას.

ყურანის ეს მუხლი ადამიანებს დიალოგისა და დისკუსიისკენ მოუწოდებს. ყურანის ხაზგასმა აზრთა გაცვლაზე იმის მაჩვენებელია, რომ მუსლიმთა წმინდა წერილი დიალოგის კულტურის მომხრეა. ძალზედ მნიშვნელოვანია ყურანის ლმობიერი მიდგომა მოწინააღმდეგეთა მიმართ. ყურანის ამ მუხლში ჩანს, რომ ჭეშმარიტება მხოლოდ ღმერთთანაა, მაგრამ სხვა მოსაზრებას აქვს არსებობისა და წარმოდგენის შესაძლებლობა.

დიალოგი წარმოადგენს აზრებისა და გრძნობების გადაცემის ყველაზე ჰუმანურ საშუალებას, რომელიც ყოველთვის მისაღები იყო და არის კაცობრიობისათვის. უფალმა ჭეშმარიტებისა და სიამრთლის გასადაცემად ადამიანებს სწორედ ეს გზა დაუდგინა. მოციქულებთან მიმართებაში უფალი დიალოგს მიიჩნევს საუკეთესო ხერხს აზრთა გაცვლის, უთანხმოებათა აღმოფხვრისა და საერთო შეხედულებამდე მისვლისათვის. დიალოგით მიიღწევა აგრეთვე მშვიდობა. მშვიდობა უზრუნველყოფს უსაფრთხოებას და ადამიანები სწორედ უსაფრთხო გარემოში ახერხებენ მშვიდობიან თანაცხოვრებას. სწორედ ამ ლოგიკას ეყრდნობა ისლამი.

ირანის ისლამური რესპუბლიკა შექმნის დღიდან ემსახურება რელიგიებსა და ერებს შორის დიალოგსა და მშვიდობას. ეს განპირობებულია არა მარტო ყურანისა და ისლამის მოციქულის, იმამ ალისა თუ სხვა წმინდანების სწავლებებით, არამედ საუკუნეების მანძილზე ირანში არსებული მმართველობის ფორმებით. როგორც მოგეხსენებათ ირანის მმართველი კირიოს დიდი, როდესაც მისი მმართველობის პერიოდში იმპერიამ მოიცვა მთელი სამხრეთ-დასავლეთი აზია და ცენტრალური აზიის დიდი ნაწილი, კავკასია, იემენი ეგვიპტედან დასავლეთით და მდინარე ინდუსამდე აღმოსავლეთით, ყოველთვის იცავდა იქ მცხოვრები სხვადასხვა ერებისა და ეთნიკური ჯგუფების უფლებებს, რომელიც გაეროში აღიარებულია კირიოსის ქარტიად. ეს კი თავისთავად ხელს უწყობდა მშვიდობიან თანაცხოვრებას და მეგობრობას საზოგადოებებს შორის.

სწორედ ამიტომ, ირანის ისლამური რესპუბლიკა, თავისი ისტორიული და რელიგიური საფუძვლებიდან გამომდინარე, არასოდეს მიისწრაფვის სხვა ერებთან დაპირისპირებისა და ომისკენ; და თუ ირანს მოუწია საომარ ოპერაციებში ჩართვა, ის იყო ირანისათვის თავსმოხვეული ომი, სადაც ირანის ბრძოლას ჰქონდა თავდაცვითი ხასიათი. მრავალი წელია ირანის ისლამური რესპუბლიკა დიალოგს აწარმოებს ვატიკანთან, როგორც კათოლიკური სამყაროს ცენტრთან. დიალოგია დაწყებული ინდუიზმთან და ასევე სხვა აღმსარებლობებთან. ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში ირანმა მსოფლიოს შესთავაზა ცივილიზაციათა დიალოგი. ირანის ექს-პრეზიდენტის ეს იდეა 2001 წელს იქნა გამოცხადებული გაეროს მიერ. ირანის მოქმედმა პრეზიდენტმა კი გაეროს წარუდგინა მსოფლიოში ძალადობის აღმოფხვრის იდეა, რომელსაც ძალიან ბევრი მხარდამჭერი ჰყავს.

დასასრულს, მსურს მადლობა გადაგიხადოთ მოთმინებისა და ყურადღებისათვის.

ქეთევან ხუციშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, თსუ ეთნოლოგიის
ინსტიტუტის პროფესორი

რელიგიური შემწყნარებლობა - საქართველოს მაგალიტი

კავკასიის რეგიონი ერთ-ერთი ჭრელი რეგიონია მსოფლიოში ეთნიკური, ლინგვისტური თუ რელიგიური თვალსაზრისით. ათასწლეულების მანძილზე ამ შედარებით მცირე ტერიტორიაზე სხვადასხვა ეთნო-კულტურული ჯგუფების წარმომადგენლების გვერდი-გვერდ ცხოვრებამ განაპირობა მშვიდობიანი თანაცხოვრების გარკვეული სისტემების ჩამოყალიბება. ასეთი სისტემების არსებობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო განსხვავებული ღირებულებების, ინტერესებისა და მოთხოვნილებების შეჯერებისათვის და ღია კონფლიქტების საფრთხის შემცირებისათვის. საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული სოციო-კულტურული რეგულაციის სისტემები განსხვავებულ ჯგუფთა შორის შეჯიბრისა და თანამშრომლობის გარემოს უზრუნველყოფას ემსახურებოდა. მშვიდობიანი თანაცხოვრების უზრუნველყოფაზე იყო ორიენტირებული მთელი რიგი ყოფითი რეალიები, მმართველობის, სოციალური ორგანიზაციის, სოციალურ-ეკონომიკურ და რელიგიურ ურთიერთობათა სფეროებში. რიგ შემთხვევაში კონფლიქტის გამომწვევი სტრუქტურული ფაქტორები, როგორცაა: სპეციალიზაცია, ერთმანეთზე დამოკიდებულება, საერთო რესურსები, ავტორიტეტთა ურთიერთობა, სტატუსებრივი კავშირები, მშვიდობიანი დარეგულირების ფაქტორებად გვევლინებოდა. ამას ხელს უწყობდა კავკასიელთა შორის არსებული საკომუნიკაციო არხები და ის მსგავსი კულტურული მახასიათებლები, რომლებიც იდენტურ თუ არა ერთმანეთთან ახლოს მდგომი ეთნიკური ნორმების არსებობას განაპირობებდნენ, რაც თავის მხრივ ხანგრძლივი თანაცხოვრებისა და პოლიტიკურ-კულტურული გაცვლისა და გავლენების, გეოგრაფიული, ისტორიულ-კულტურული და რიგ შემთხვევებში პოლიტიკური კავშირების შედეგი გახლდათ.

ეთნოგრაფიული და ისტორიული მონაცემები ცალსახად ადატურებს, რომ კავკასიაში გარკვეული პოლიტიკური თუ ეკონომიკური დაძაბულობა ან კონფლიქტი (ლატენტური თუ ღია) არ გადაზრდილა რელიგიურ დაპირისპირებასა და შუღლში. რელიგიური საბურველით კონფლიქტების გაფორმება კავკასიაში რუსეთის იმპერიის გამოჩენის დროიდან იწყება. რელიგია, როგორც იდეოლოგია და ღირებულებათა სისტემა, რომელიც ადამიანთა ყოფის ყველა სფეროს მოიცავს (ეთნო-კულტურული და პოლიტიკური), მობილიზაციის მძლავრი საშუალებაა. სწორედ ამიტომ არის განსაკუთრებით საინტერესო და მნიშვნელოვანი, თუ როგორ მოხერხდა მისი ინტეგრაციული ფუნქციის გამოყენება განსხვავებულ ჯგუფთა ურთიერთობაში.

ცივილიზაციათა გზაჯვარედინზე მდებარე საქართველო ისტორიულად წარმოადგენდა რეგიონის პოლიტიკურ და კულტურულ ცენტრს, შესაბამისად, აქ ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ეთნიკური და კონფესიური ჯგუფების წარმომადგენლები, რის

შედეგადაც, ჩამოყალიბდა შემწყნარებლური დამოკიდებულება „უცხოთა“ მიმართ. სხვადასხვა რელიგიურ თემებს აქ ყოველთვის ჰქონდათ არსებობისათვის მისაღები გარემო. საბჭოთა პერიოდში საქართველო, კავშირის სხვა რესპუბლიკებს შორის, მრავალეროვნულობით გამოირჩეოდა. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ სერიოზული ცვლილებები მოხდა ქვეყნის ეთნოსტრუქტურაში, მაგრამ დღესაც, საქართველოში 120-ზე მეტი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელი ცხოვრობს.

საბჭოთა კავშირში მოსახლეობის კონფესიური შემადგენლობა არ აღირიცხებოდა. მებრძოლი ათეიზმის ქვეყანაში რელიგია “კანონგარეშე”, საზოგადოებრივი გაკიცხვისა და ისტორიული გადმონაშთის რანგში განიხილებოდა, რის გამოც ოფიციალური სტატისტიკა აღმსარებლობის შესახებ არ არსებობდა. საქართველოში პირველად 2002 წელს დადგინდა მოსახლეობის კონფესიური სტრუქტურა. აღწერით მთლიანი მოსახლეობის 88,6 პროცენტი ქრისტიანული აღმსარებლობისაა, მაჰმადიანური მოსახლეობის რიცხვი 9,9 პროცენტს შეადგენს, იუდეველებისა-0,1-ს, სხვების-0,8-ს და 0,6 არცერთს არ მიაკუთვნებს თავს (საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი: 2004: 80). აღსანიშნავია, რომ საქართველოში მცხოვრები არცერთი ეროვნება არ არის მონოკონფესიური. გარდა საკუთარი ტრადიციული აღმსარებლობისა, ყველა ეთნოსში გვხვდებიან სხვა აღმსარებლობის მიმდევრები.

საქართველო ქრისტიანული ქვეყანაა IV საუკუნიდან. ქართველთა უმრავლესობა ისტორიულად მართლმადიდებელი ქრისტიანია, არიან აგრეთვე კათოლიკეები, მუსლიმები და სხვა აღმსარებლობის წარმომადგენლები. ქართველების გარდა, საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფთა წარმომადგენლების ტრადიციული რელიგიური შემადგენლობა ასეთია: აზერბაიჯანელები - მუსლიმი იმამიტი შიიტები და სუნიტები, სომხები-სომხური სამოციქულო ეკლესიის მრევლი, კათოლიკეები და სხვ., ებრაელები-იუდეველები, ქურთები-იეზიდები, ასირიელები-ნესტორიანელი მონოფიზიტები, ქისტები-სუფიური ისლამის მიმდევრები და სალაფიტები, აფხაზები-სუნიტი მუსლიმები, მართლმადიდებელი ქრისტიანები, ოსები-მართლმადიდებელი ქრისტიანები, რუსები-მართლმადიდებელი ქრისტიანები, დუხობორები, მოლოკნები, სტაროვერები, გერმანელები-ლუთერანები და სხვ. ურთიერთობები ტრადიციული რელიგიური აღმსარებლობის თემებს შორის საუკუნეების მანძილზე ყალიბდებოდა. არსებული პოზიტიური თუ ნეგატიური სტერეოტიპების პირობებში, ურთიერთადაპტაცია ძირითადად მიმდინარეობს ჩარჩოებში ვითარდებოდა, რის გამოც საქართველო, მიუხედავად მის გარშემო საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე რელიგიური ხასიათის ომებისა, განსხვავებული კონფესიური ჯგუფების თანაცხოვრების მაგალითად იქცა.

ამის წინაპირობები ისტორიულ ფაქტებშია საძიებელი და ფიქსირებულია ეთნოგრაფიულ რეალებში. მაგალითად შეიძლება მოყვანილ იქნას ქრისტიანთა და მუსლიმთა ურთიერთობები.

საქართველოს ისლამსა და ისლამურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობა მათი ჩამოყალიბების პერიოდიდან ჰქონდა (ისეთებთან როგორც იყო არაბთა სახალიფო, თურქ-სელჩუკთა სახელმწიფო, ოსმალეთი, სპარსეთი და ა.შ.). ბუნებრივია, საუკუნეების განმავლობაში არსებული ურთიერთობების შედეგად, ჩამოყალიბდა გარკვეული სტერეოტიპები ხალხურ და სახელმწიფოებრივ დონეებზე.

პირველად არაბები აღმოსავლეთ საქართველოში 643 წელს (ჰაბიბ იბნ მასლამა)

გამოჩნდნენ. მართალია, საქართველოს ჯარი მოადგა, მაგრამ არსებობს გადმოცემა (ჯუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება გვ.198), რომ ქართველებმა ამჯობინეს ხელშეკრულება დაედოთ მტერთან. მით უმეტეს, რომ არაბები სხვა ხალხთა სარწმუნოებას (ეს ეხება წიგნიერ ტრადიციებს) თავისუფლებას ანიჭებდნენ და ლმობიერად ეპყრობოდნენ, მთავარი იყო, გადასახადები გადაეხადათ. დაიღო ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც ქართველები ხარკს იხდიდნენ. ამის შემდეგ, სხვადასხვა ხნით, ერთმანეთს ენაცვლებოდა მშვიდობიანობისა და ომის პერიოდები. VIII საუკუნიდან არაბთა უღელი დამძიმდა. განსაკუთრებით მურვან ყრუს ლაშქრობების შემდგომ, რამაც განაპირობა ის, რომ ხალხური შეხედულებით, მუსლიმანები, ზოგადად, განიხილებოდნენ როგორც რწმენის, ხალხის, სახელმწიფოს მტრები და ამდენად, როგორც პირადი მტრები. ასეთი მიდგომა ისტორიული სიტუაციით იყო განპირობებული, რამდენადაც ისლამური სამყაროს გარემოცვაში მოქცეული საქართველო ფიზიკური არსებობისათვის იბრძოდა და თვითგადაარჩენის მექანიზმი “მუსლიმანი სხვის” მტრად განიხილვას მოითხოვდა. მაგრამ ასეთი დამოკიდებულების პარალელურად, მაღალი იყო ტოლერანტობის დონე. რაც სახელმწიფო პოლიტიკაში განსაკუთრებით მკვეთრად დავით აღმაშენებლის დროიდან (XI საუკუნიდან) ფიქსირდება. იმის გარდა, რომ ქართველი მეფეები კარგად ერკვეოდნენ ისლამში და თავიანთ პატივისცემას გამოხატავდნენ ამ აღმსარებლობის მიმართ. მეფე დავით აღმაშენებელი პოლემიკას მართავდა ისლამის საკითხებზე მუსლიმან ღვთისმეტყველებთან (მაგ. განძის ყადისთან და სხვ.), იგი ესწრებოდა მეჩეთში ლოცვებს ამ აღმსარებლობისადმი პატივისცემის ნიშნად, მფარველობდა მუსლიმ ვაჭარ-ხელოსნებს. დავითის სახელმწიფო პოლიტიკა, ეთნიკური და რელიგიური კუთვნილების მიუხედავად, თანასწორობის იდეაზე იყო აგებული. დავითიდან და თამარის დროს არ იბღუდებოდა ეთნო-კულტურული უფლებები. ეროვნულ-სარწმუნოებრივი განსხვავების მიუხედავად, ქვეშევრდომთა სრული თანასწორობის პრინციპს საქართველოს მთავრობა იცავდა (მაგ. სომეხთა ორ ეკლესიასა და სავანეს შორის ძვირფასი ოქროს ჯვრის გამო ატეხილი დავის გასარჩევად საქართველოს მთავრობის ხელმძღვანელმა - მნიგნობართუხუცესმა მოინვია საგანგებო სასამართლო, რომლის შემადგენლობაშიც სომეხთა ეკლესიის მღვდელთმთავართა გარდა, შევიდნენ ქართული ეკლესიის წარმომადგენლები და თბილისისა და განძის ყადები. ასეთი სასამართლო მაშინდელ მსოფლიოში წარმოუდგენელი მოვლენაა).

დავით აღმაშენებელი თანაბრად ეპყრობოდა ქვეშევრდომებს, მათი რელიგიური და ეთნიკური კუთვნილების მიუხედავად. ასეთი პოლიტიკის დასტურია სპარსელი, თურქი, სომეხი მოსახლეობის დამოკიდებულება მის მიმართ. დავითი თავისი შეხედულების ხაზგასასმელად ჯამეში ლოცვებს ესწრებოდა, ისმენდა ყურანის კითხვასა და ქადაგებას.

დავით აღმაშენელის პოლიტიკა გაგრძელდა მისი მემკვიდრეების დროს. გიორგი III სახელმწიფო აპარატის იმგვარივე რეფორმა განახორციელა, როგორც თავის დროზე დავითმა ეკლესიაში. წოდებრიობის ნაცვლად უპირატესობა პირად ღირსებებს და სამსახურს მიენიჭა. ამ მიდგომით დანიშნულდნენ საქართველოს ჯარის მხედართმთავარი „ნაყივჩაყარი“ ყუბასარი, აზნაურთა ყმობიდან მსახურთუხუცესის თანამდებობამდე აღზევებული აფრიდონი, ჭიაბერი, ყუთლუ-არსლანი და სხვ.

საქართველოს ისტორიის შემდგომ პერიოდებში მომხდარი ბევრი ცვლილების მიუხედავად, აღმავლობისა და დაღმავლობის ხანათა მონაცვლეობის ფონზე, ყოფით კულტურაში შემონახულ იქნა დემოკრატიულ პრინციპებზე დაფუძნებული

საზოგადოებრივი და სოციალური ინსტიტუტები, ასევე ეტიკეტსა და ჩვეულებებში გამოხატული იდეები.

მართალია, დავითის შემდეგ მუსლიმანური სამყარო გააქტიურდა, მაგრამ მუდმივი ომების მიუხედავად, დემეტრე I მამის - დავითის შემწყნარებლურ პოლიტიკას აგრძელებდა. XII საუკუნის არაბი ისტორიკოსი ალ-ფაკირი წერს: “მე ვნახე აქ (საქართველოში) ისეთი პატივისცემა მუსლიმებისა, რაც მათ ბაღდადშიც არ ექნებოდათ”. შარვანელი პოეტი ხაკანი, ასევე, აღფრთოვანებული წერს დემეტრეზე, „შენ ხარ ვენახი“-ს დამწერზე.. როდესაც დემეტრე გარდაიცვალა, იგი ქრისტიანმა და მუსლიმანმა ქვეშევრდომებმა თანაბრად გამოიგლოვეს (შარვანელი პოეტის ფალაქის ოდა მისადმი).

დავითიდან მოყოლებული, ქართველი მეფეები თანაბრად შემწყნარებლნი იყვნენ ქრისტიანი თუ მუსლიმანი ქვეშევრდომების მიმართ, პოლიტიკური და ეკონომიკური (ე.ი. სავსებით პრაგმატული) მიზნებიდან გამომდინარე, მფარველობდნენ და გარკვეულ პრივილეგიებსაც სთავაზობდნენ მუსლიმან ვაჭრებს. სამეფო კარზე ჩვეული მოვლენა იყო მუსლიმებზე პოლიტიკური ქორწინებანი.

ქართველებს შორის ისლამმა გავრცელება დაიწყო გვიან შუა საუკუნეებში. XVII-XVIII სს-ში, თურქეთის მიერ დაპყრობილ ტერიტორიაზე, სუნიტური მიმართულების ისლამი გავრცელდა (ტაო, კლარჯეთი, შავშეთი, ერუშეთი, კოლა, არტაანი, სამცხე, ჯავახეთი, აჭარა). ისლამი გავრცელდა აღმოსავლეთ კახეთის გადარჩენილ მოსახლეობაში (დღევანდელ საინგილოში). ისლამი (შიიზმი) მიიღეს ირანის ფერეიდნის პროვინციაში, შაჰ-აბასის მიერ 1614 წელს გადასახლებულმა ქართველებმა. (რ. თოფჩიშვილი, საქართველოს ეთნოლოგია). ისლამის საქართველოში გავრცელების პროცესში მასზე გავლენა მოახდინა ქართულმა ტრადიციებმა, წეს-ჩვეულებებმა.

მიუხედავად ისლამური სახელმწიფოების მიერ გატარებული აგრესიული პოლიტიკისა, საუკუნეების მანძილზე შენარჩუნებულ იქნა ტოლერანტობის მაღალი დონე. ამის მიზეზი, ალბათ, ისიც უნდა ყოფილიყო, რომ ხანგრძლივი პერიოდების განმავლობაში, საქართველოს სამეფო ისლამური სახელმწიფოების გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა და სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითად კურსს ურთიერთობათა ბალანსირება წარმოადგენდა. ამას გარდა, არანაკლები მნიშვნელობის უნდა ყოფილიყო ის ფაქტიც, რომ საქართველო იყო კავკასიის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ცენტრი. ბუნებრივია, რომ ამ ფუნქციის აღსასრულებლად უნდა არსებულიყო შესაბამისი პირობები სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენელი ხალხებისათვის, რათა მომხდარიყო მათი კონსოლიდაცია საქართველოს ირგვლივ. ცნობილი ფაქტია ერეკლე მეფის (XVIII ს.) მიერ საკუთარი გამორჩეული მსახურის დასჯა დიდოელის შეურაცხყოფისათვის (ერეკლემ გაიგონა, როგორ მიმართა მისმა ქვეშევრდომმა დიდოელს - შე რჯულძაღლო და ბრძანა, მისთვის ენა ნემსებით დაეჩხვლიტათ, რათა მეორეჯერ ასეთი რამ აღარ ეთქვა, რადგან რწმენის შეგინება არ შეიძლებოდა).

კომუნისტური მმართველობის პერიოდში სახელმწიფო პოლიტიკა ინტერნაციონალიზმს ეფუძნებოდა, რელიგია კი სრულად იყო იგნორირებული. ათეისტურ სახელმწიფოში, რელიგიასთან მიმართებით, თითქმის, ყველა კონფესია თანაბარ პირობებში იმყოფებოდა, ამასთან, ხალხურ დონეზე, შენარჩუნებულ იქნა ისტორიული სტერეოტიპები. სსრკ-ს დაშლამ ბიძგი მისცა მანამადე დაფარული და იძულებით წნეხის ქვეშ მოქცეული რელიგიური ენერჯის გამონთავისუფლებას, რაც, რიგ შემთხვევებში,

დაპირისპირებათა კერების გაჩენაში გამოვლინდა. თუმცა, რელიგიური ცვლილებები ძველ რელიგიებს შორის, ძირითადად, ურთიერთთანამშრომლობისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის მრავალსაუკუნოვან ტრადიციულ ჩარჩოებში წარიმართა. ეს კი ეთნოკულტურათა თანამშრომლობის ის საფუძველი გახდა, რომელმაც საშუალება მისცა პოლიეთნიკურ ქართულ საზოგადოებას, არ დაეშვა, გარედან ინსპირირებული ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური კონფლიქტების და სამოქალაქო დაპირისპირებების ღია ეთნო-კონფესიურ კრიზისებში გადაზრდა და სამოქალაქო სტაბილურობის სრული მოშლა.

მიუხედავად მიმდინარე ძირეული ცვლილებებისა, ყოფის ყველა სფეროში დღემდე შენარჩუნებულია მთელი რიგი ყოფითი რეალიები (გაზიარებული სალოცავები, რიტუალური მსგავსება, რელიგიური რიტუალების ყოფითად გამოყენება საერთო დღესასწაულები და სხვ.), რომელიც კვლავ მშვიდობიან, შემწყნარებლურ დამოკიდებულებებს განაპირობებენ. მართალია, ბოლო ათწლეულების მანძილზე ნორმატიული რელიგიურობის ზრდა თანდათან ცვლის ეთნოგრაფიულ პრაქტიკას, მაინც, თუნდაც, ნარატივების დონეზე, ისევ ძველი რეალიები მოქმედებს.

ქართველთა სოციეტალური ერთიანობის განმტკიცებასა და კონფესიათა ურთიერთთანამშრომლობის გაღრმავებისთვის ხელშეწყობით ქვეყანაში სტაბილური რელიგიური გარემოს ჩამოყალიბებაში დიდ როლს თამაშობს ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია.

ახალი რელიგიური სინამდვილე და ცვლილებები თავისთავად არ ქმნიან დაძაბულობის კერებს საქართველოში. პრობლემები ფორმირების პროცესში მყოფ საზოგადოებაში მიმდინარე ღრმა მოვლენების ანარეკლია. რადიკალური სოციალურ-პოლიტიკური ცვლილებებით განპირობებულმა კრიზისმა ადამიანები აიძულა ეძებნათ დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნების და დაკარგული სულიერი სიმშვიდის კომპენსაციის საშუალებები. ასეთი კომპენსაციის საშუალება, ტრადიციულთან ერთად, მათი ნაწილისთვის არატრადიციული და ახალი რელიგიური ჯგუფები აღმოჩნდნენ. უკანასკნელ როლს არ თამაშობს გეოპოლიტიკურად დატვირთულ გარემოში სხვადასხვა დაინტერესებული სუბიექტების მხრიდან სუბვერსია.

საქართველოში რელიგიური ფაქტორი მძიმე სოციალური და პოლიტიკური ტვირთის მატარებელია. ეთნიკურ და სოციალურ პრიზმაში იგი ყველაზე მკაფიოდ სამაჩაბლოსა და აფხაზეთში რელიგიურ სეპარატიზმსა და საზღვრისპირა რეგიონებში ისლამურ ფუნდამენტალიზმში გამოვლინდა.

საქართველოს ისტორიული მისია აკისრია, გლობალიზაციის პირობებში, მსოფლიო უსაფრთხოებისთვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს რეგიონში, კონფესიების, ხალხებისა და ცივილიზაციების მშვიდობიანი თანაარსებობისა და ინტეგრაციის გარემოს ჩამოსაყალიბებლად. ამ ამოცანას იგი გადაწყვეტს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი შექმნის აღმსარებლობის თავისუფლებისა და კონფესიათა თანამშრომლობის სოციალურ-პოლიტიკურ და სამართლებრივ გარანტიებს. ამდენად, საქართველოს მომავალი და ქართული საზოგადოების სტაბილური განვითარება, მნიშვნელოვნად, ქვეყანაში უსაფრთხო რელიგიური გარემოს ჩამოყალიბებაზეა დამოკიდებული.

RESIUME

In the heterogeneous societies the great importance is gaining the creation of system of peaceful societal coexistence. This can be reached through strengthening the meeting points between the representatives of various groups. The long-term mutual relations between the traditional religious communities in the Caucasus have been developed during the centuries. In conditions of positive or negative stereotypes, the mutual adaptation basically proceeded by a peaceful way. Culture as an adoptive and changeable system is progressing according to the historic-cultural contexts. The changes and transformations can be caused by the various factors. The influences and impacts are evident especially among the cultures, which were existed or exist side by side in the same physical and temporal stage of development. These overlaps were a reason of formation of the certain shared practices. The forms of practices are various and they are changing under the influence of the processes going on within the society. The natural trend of finding the meeting points or trying to turn to such milestones even the disintegration factors is characteristic to the multicultural, mosaic cultures. In Georgia such points among the others appeared to be the shared religious practices. Especially interesting is to consider the processes of transformation of such practices under the influence of current factors. The post-soviet society after living in conditions of fighting atheism in the mass order has addressed to religious roots and the religious representations have appeared as a system of values playing a major role in construction of ethno-cultural identity. Thus the shared realities appear not to be desirable and they seemed to be under the threat of disappearance. But the certain contexts are demanding the existence of shared ethnographic realities. The contemporary processes are having impact on the religiosity and the changes are traced throughout the last decades. When certain societies are experiencing high levels of stress and strain and the conservative functions of religion cannot hold them together new practices are founded. Some societies call for a return to the better days of the past, others seek to establish a completely new social order (Wallace: 1966). The religiosity of the certain groups is trying to be defined in new forms. All these forms of religiosity are explicitly displayed and played out. At the same time there are some hidden practices, or rather implicit practices, more individual in sense of concentrating on the smaller groups and practiced within the group. In spite of the complicated picture in general the small-scaled societies are quite orthodox in this sense and their everyday practices, which are supporting their societal unity, are deeply rooted in their lives.

Georgia, where the difficulties of the transitive period were showed with all acuteness and which has gone through two open conflicts, civil war, and disorder of economy, hardest processes of declassification and criminalisation of society - is not an exception. In Georgia of the last years the religious factor became a determining element of public stability and security. It is natural, as the Georgian civil society represents mosaic system consisting of groups with different cultural traditions. The stability of such society appreciably depends on an opportunity of dialogue, mutual respect and cooperation between confessions. The processes proceeding in the post-soviet space, confirm, that in a poly-ethnic society mutual

relation between ethno-confessional groups and even between the separate members of these groups, the traditions of cooperation and public-legal practice depend on the set of such factors, as tolerance and intolerance, acceptance and ignorance, knowledge and lack of information. From this point of view, for the Georgian society, similarly to other post-soviet societies, the variety of ways of development of processes is characteristic. On the one hand, there are available amplifying tendencies to mutual cooperation and dialogue for development of united interests, and on the other hand, weight of negative attitudes displays the disintegration and religious intolerance. Thus, the high level of tolerance coexists together with the mistrust and distantations. The several interest groups often use this situation and the integration processes sometimes are interrupted and latent tensions are coming to light. In such conditions the century long traditions and rites are turning into the real tools for keeping not only the peaceful co-existence but also through the common practices to share the cultural spaces and diminish the distance and mistrust between the representatives of various ethno-cultural groups. One of such rites till nowadays is remaining the practice of having the shared sacred sites, where all elements of sacra (by J. Harrison) - exhibition, dramata and instruction, are shared in this case because of the temporal and physical frames of coexistence of the Orthodox-Moslem communities. Exactly such shared practices were one of the most meaningful and vital millstones in peaceful coexistence in the poly-ethnic societies. And what should also be mentioned at the end is that such practices are not proved in the region of Adjara, where the population belongs to the same ethno-lingual group. Part of Georgians living in Adjara is Moslem and the other part Orthodox Christian, as well as the small group of representatives of some protestant denominations or Orthodox sects. But there the historical, cultural, kin ties were more important in some sense than the religious differences and maybe this was a reason for not foundation of the shared religious practices. Thus I am arguing the need of such shared rituals is emerging mainly in the neighborhoods, which are shared by the representatives of more far to each other groups in terms of ethnic, religious, cultural, linguistic etc. markers.

რელიგიური შემწყნარებლობისა და თანაარსებობის ასპექტები საქართველოში

საქართველოს, თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამო, მუდმივად უხდებოდა ურთიერთობა განსხვავებულ ეთნოსებთან და, შესაბამისად, განსხვავებულ რელიგიურ აღმსარებლობებთან, კულტურებსა და სხვადასხვა ეროვნულ წეს-ჩვეულებებთან.

ჯერ კიდევ ძვ.წ. IV-III ს.ს. მეფე ფარნავაზის დროს ქართლის ტერიტორიაზე არსებულ ღვთაებებს - არმაზს, ზადენს, გაცსა და გაიმს მეცნიერთა ერთი ნაწილი სხვა ქვეყნებიდან შემოტანილად თვლის, უკავშირებენ რა ამ კერპებს აპურამაზდასაც (ირანი, მაზდეანობა) და ხეთურ ტრიადასაც. საქართველოს ისტორიული რარიტეტების გახსენებით თვალნათლივ ჩანს, რომ ქართველი ხალხი ოდითგანვე იცნობდა, ეზიარებოდა და იღებდა სხვათა კულტურას, რელიგიასა და ცივილიზაციის მიღწევებს. ამის დასტურია, თუნდაც, ქართულ-ებრაული და ქართულ-ბერძნული ურთიერთობები, რომლებიც საუკუნეებს მოიცავს და დღესაც გრძელდება.

რელიგიური ტოლერანტობის სანიმუშო მაგალითად სავსებით სამართლიანად შეიძლება ჩაითვალოს XII საუკუნე, როცა ქართველთა გამაერთიანებელი დავით აღმაშენებელი თავისი ცხოვრებით (კონკრეტულად კი - მაჰმადიანთა მიმართ დამოკიდებულებით) მისაბაძია თანამედროვეთათვისაც კი.

მიუხედავად მუდმივი ისტორიული ქართვეილებისა და მეზობელ ქვეყნებთან ხშირი ომებისა, ქართველმა ხალხმა მაინც შეინარჩუნა განსხვავებული რწმენის პატივისცემა. აქვე შეიძლება ითქვას, რომ რელიგიური კონფლიქტების მიზეზი მხოლოდ განსხვავებული აღმსარებლობა არაა. ამის ნათელი დადასტურებაა XIX საუკუნეში მართლმადიდებლური რუსეთის იმპერიის ქმედებები საქართველოს ეკლესიის მიმართ; მის მიერ მხოლოდ ავტოკეფალიის გაუქმებაც კი სავსებით საკმარისია, ავხსნათ ქართველი ხალხის სამართლიანი აღშფოთება.

ამდენად, ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში იყო პერიოდები რელიგიური თანაარსებობისა და ასევე, კონფლიქტებისა. შესაბამისად, ქართველ ხალხს გააჩნია საკმარისი გამოცდილება და მემკვიდრეობა, რათა, არსებობის შემთხვევაში, თავიდან აირიდოს კონფლიქტების მასშტაბურობა.

ამ მოკლე ისტორიული ექსკურსის განხილვისას უნდა გავიხსენოთ. რომ ქრისტიანობამ, კერძოდ კი - მართლმადიდებლობამ, რომელიც პირველ საუკუნეში შემოვიდა საქართველოში და დაახლოებით 300 წლის შემდეგ, მეფე მირიანის დროს, გახდა სახელმწიფო რელიგია, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართული სახელმწიფოს მშენებლობაში. ის უკვე ჩამოყალიბდა როგორც ტრადიციული რელიგია. ყოველივე აქედან გამომდინარე, ზოგჯერ მართლმადიდებელსა და ქართველს იდენტურ ერთობად მოიხსენიებენ.

ახლა, რაც შეეხება, საქართველოში დღეს არსებულ რელიგიურ მდგომარეობას: მემკვიდრეობით მიღებულ შემწყნარებლობასა და სტუმართმოყვარეობას ოცდამეერთე საუკუნეში დაუპირისპირდა სრულიად ახალი ტიპის გამოწვევები. თავისთავად ცხადია, რომ ამ გამოწვევებს გააჩნია წარსულისაგან მკვეთრად განსხვავებული, ობიექტური თუ სუბიექტური, საგარეო თუ საშინაო მიზეზები.

თანამედროვე ეპოქაში, როცა საზოგადოებაში განსაკუთრებით აქტუალურია რელიგიური თემატიკა, ტოლერანტული გარემოს გასაუმჯობესებლად აუცილებლობას წარმოადგენს, რომ სიღრმისეულად და მეცნიერულ დონეზე იქნეს შესწავლილი არსებული პრობლემები, მათი გამომწვევი მიზეზები. ასევე, აუცილებლობას წარმოადგენს კონფლიქტების მაპროვოცირებელი ფაქტორების წინააღმდეგ წინასწარი პრევენციული ზომების მიღება. ყურადღების ცენტრში უნდა მოექცეს ადამიანი მთელი თავისი ღირებულებებით.

მართალია, სახელმწიფოს მიერ შესაბამის ინსტიტუტებთან ერთად შემუშავებული აქვეყნის განვითარების ძირითადი მიმართულებები, მათ შორის რელიგიური თანაარსებობისა და თანასწორობისა, მაგრამ, ცხოვრების სწრაფი ტემპებისა და ცვლილებების გამო, იგი მუდმივად უნდა განიცდიდეს ცვლილებებს დროის მოთხოვნილების საპასუხოდ.

პირველი, რაც საჭიროა ტოლერანტული გარემოს შესაქმნელად, ესაა შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც განსაზღვრულია კონსტიტუციით და შეესაბამება მსოფლიოში არსებულ საერთაშორისო ნორმებს. ამ მხრივ შეიძლება ითქვას, რომ პრობლემა ნამდვილად არ არსებობს. შესაბამისი მუხლები სწორად განსაზღვრავს მემწყნარებლობისა და თანასწორობის პრინციპებს.

მუხლი 9

1. სახელმწიფო აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას, ამასთან ერთად აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან.
2. საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა განისაზღვრება კონსტიტუციური შეთანხმებით. კონსტიტუციური შეთანხმება სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს, კერძოდ, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სფეროში. (30.03. 2001 N826) .

მუხლი 19

1. ყოველ ადამიანს აქვს სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება.
2. დაუშვებელია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე, მისი იძულება გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.
3. დაუშვებელია ამ მუხლში ჩამოთვლილ თავისუფლებათა შეზღუდვა (თუ მათი გამოვლინება არ ლახავს სხვათა უფლებებს).

ტოლერანტული გარემოს არსებობისათვის ჩვენს ქვეყანაში, ასევე, არსებობს მეორე პირობაც: სახელმწიფოს ნება და საზოგადოების სურვილი. ამის უდავო დადასტურებაა ჩვენი ქვეყნის ევროინტეგრაციისაკენ სწრაფვა. ჩაკეტილ სივრცეში ცხოვრებით შეუძლებელია სამოქალაქო, დემოკრატიული საზოგადოების შექმნა. აქ უკვე პასუხი უნდა გაეცეს თანმდევ შევითხვას, თუ რამდენად არის საზოგადოება ამისთვის მზად. საქართველოს ბოლოდროინდელი ისტორია უკავშირდება მკვეთრ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ და რელიგიურ ცვლილებებს. გასათვალისწინებელია, რომ ჩვენს საზოგადოებაში არსებობდა დიდი საინფორმაციო ვაკუუმი. ძალიან მოკლე დროში კი მდგომარეობა დიამეტრალურად შეიცვალა. თვალშისაცემია ინფორმაციების მოზღვავება, რომელთა მიღების შემდეგ ბოგჯერ ხდება მათი არასწორი ინტერპრეტაცია. ადამიანთა ცნობიერებაში ჩამოყალიბდა სხვადასხვა სახის სტერეოტიპები, შესაძლებელია მცირე დობით ათეისტური შეხედულებებიც კი. ყველაფერი ეს კი ხელს უშლის ადამიანთა შორის ჯანსაღ ურთიერთობებს, თავისუფალ აზროვნებასა და ქმედების საშუალებას.

ტოლერანტული გარემოს შექმნის პირველი ნაბიჯი, სავარაუდოდ, დიალოგის ფორმატია, რომელიც, უპირველესად, საშუალებას იძლევა დავძლიოთ გაურკვევლობა, არაინფორმირებულობა და დებინფორმაცია. კონფლიქტების დაძლევის რაიმე სწორხაზოვანი, ერთმნიშვნელოვანი რეცეპტი, ალბათ, არ არსებობს. საჭიროა შესაბამისი დარგის ექსპერტების, სასულიერო პირების, ზოგადად საზოგადოების, ჩართულობა.

რა ხდება დღეს საქართველოში? სად და რატომ ხდება ინტერესთა გადაკვეთები? რა უდევს საფუძვლად სიძულვილსა და აგრესიას? სწორედ ამ და ბევრ სხვა კითხვაზე პასუხების გაცემა არის სწორი მიმართულება.

არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს ქვეყანაში არსებული ტოლერანტული გარემოს გაუმჯობესებას ხელს უშლის არა საზოგადოებრივი აზროვნება და ცნობიერება, არამედ ლოკალური ხასიათის უთანხმოებები, რომლებიც უმთავრესად წარმოქმნილია კონკრეტულ პიროვნებებთან, ასევე, კონკრეტულ ფაქტებსა და მოვლენებთან დაკავშირებით. ასეთი ხასიათის კონფლიქტების საფუძველი ხშირად, შეიძლება იყოს მძიმე სოციალური ან ეკონომიკური მდგომარეობა.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზოგადად ქრისტიანული მორალურ-ზნეობრივი კანონებისა და ქართველი ხალხის ისტორიული გამოცდილებიდან გამომდინარე, საქართველოში უმრავლესობა-უმცირესობის ერთად თანაარსებობა შესაძლებელია. არსებული ტოლერანტული გარემოს გაუმჯობესება კი მიიღწევა მხოლოდ კონსენსუსითა და სხვადასხვა კონფესიათა ერთიანი ძალისხმევით.

RESUME

Georgia, because of its geopolitical location, always had to have relations with various ethnos and accordingly, it was related to different religious confessors, cultures and national customs.

According to the ongoing situation, it may be said that society thinking and consciousness do not obstruct the improvement of tolerant environment but the reasons are local disagreements which are mainly caused by specific facts, people and events.

Hence our historical heritage and present civil society are ready to create perfect tolerant atmosphere in the country.

ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
წარმომადგენელი რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოში

მშვიდობიანი რელიგიური თანაცხოვრებისათვის აჭარაში

მსოფლიო ისტორია ნათლად აჩვენებს, რწმენათა თუ სჯულთა სხვადასხვაობის გამო როგორ უპირისპირდებოდნენ ერთმანეთს ადამიანები, ცალკეული რელიგიური ჯგუფები, სახელმწიფოებიც კი და არსებობს რელიგიური ომების ცნებაც. (ეს მკაფიოდ ჩანს ბოლო დროის მოვლენებიდანაც, კერძოდ მხედველობაში გვყავს „ალ-ყაიდა“, ე.წ. „ისლამური სახელმწიფო“ და სხვა). ამ შემთხვევებში, ძალზე ხშირად, დაპირისპირება მცირე კონფლიქტიდან გამოსულა, გასცილებია რელიგიურ უთანხმოებას და ფეთქებადსაშიმ გლობალურ კონფრონტაციაშიც გადაზრდილა. თანამედროვე მსოფლიო პროცესების ანალიზი, მათ შორის გლობალიზაცია, მულტიკულტურალიზმი და სხვა, უპირობოდ გულისხმობს სხვადასხვა რელიგიათა მშვიდობიან თანაარსებობას, რასაც საერთაშორისო სტაბილურობა და ადამიანთა კეთილდღეობა მოაქვს.

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ 2005 წელს მიიღო რეკომენდაცია №1720 „განათლება და რელიგია“. ამ რეკომენდაციაში საპარლამენტო ასამბლეა ადასტურებს, რომ ყოველი პირის რელიგია, მკაცრად განსაზღვრული პირადი საკითხია. თუმცა, აღნიშნული არ ეწინააღმდეგება ხედვას, რომ რელიგიის ზოგადი ცოდნა და მისი თანამდევნი ტოლერანტობის განცდა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია დემოკრატიული საზოგადოებისათვის.

საქართველოში ეროვნებათშორისი ურთიერთობების მდიდარი ტრადიციები არსებობს. ეს ქართველი ერის ისტორიის სპეციფიკითაა განპირობებული. ქართული სახელმწიფო ოდითგანვე არეგულირებდა როგორც ეთნიკურად, ისე რელიგიურ-კონფესიურად ჭრელი მოსახლეობის თანაცხოვრებას. ეს იყო ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ-რელიგიური ცხოვრების აუცილებლობით გამონჭეული ფაქტი. მდიდარი ისტორიული ტრადიციები განსაზღვრავდა ქართველი ერის ტოლერანტობას და სხვადასხვა ეპოქებში ახერხებდა განსხვავებული ეთნო-რელიგიური ჯგუფების მნიშვნელოვანი ნაწილის საერთო სახელმწიფოებრივ სამსახურში ჩაყენებას, რაც ხდებოდა ქართული საზოგადოების სიცოცხლისუნარიანობის მნიშვნელოვანი საყრდენი. პოსტსაბჭოთა პერიოდში, ადამიანთა ცნობიერებაში სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობისა და ტოლერანტობის იდეები რაც უფრო ღრმად იჭრება, რელიგიური უმცირესობებით თუ ზოგადად, რელიგიური ფაქტორებით მანიპულირებისათვის მით უფრო ნაკლები ადგილი რჩება. ეს გარემოება, შეიძლება ითქვას, მართლმადიდებლურ-ქრისტიანულ, იმავდროულად - მრავალკონფესიური საქართველოს ყველა კუთხეში, მათ შორის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ქართულ მუსლიმურ თემებში, თითქმის ნულამდეა

დასული, რის ერთ-ერთ უმთავრეს მიზეზად წარმოგვიდგება ქვეყანაში სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირების ინტენსიური პროცესი, ქართული ეროვნული ცნობიერების მაღალი მაჩვენებელი, ეროვნებისა და მასობრივ დონეზე რელიგიური კუთვნილების გამომხატველი დეფინიციების არა აღრევა (როგორც ამას უახლოეს წარსულში მეტ-ნაკლებად ჰქონდა ადგილი), არამედ მათი მკაფიო გრადაცია და ეროვნული ცნობიერების ფარგლებში განსხვავებული რელიგიური მრწამსის ინდივიდებისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება, რაც, აგრეთვე, სახელმწიფოს როლის ბრძამ და სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების ფუნქციურმა სტატუსმაც განაპირობა.

როგორც თანამედროვე ქართველი მკვლევრები წერენ, ქვეყანაში არსებული სამუსულმანო გაერთიანებები, **(და არა მხოლოდ ისინი, არამედ სხვა რელიგიური ჯგუფებიც მ.ჯ.)** რომლებიც სხვა უმნიშვნელოვანესი ფაქტორების (თანაარსებობა დომინირებად რელიგიებთან, ეთნოკონფესიურ ჯგუფებთან, ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ინტერესებთან თანხვედრილობა და ქვეყნის სხვა დანარჩენ მოქალაქეებთან საერთო ისტორიისა თუ საერთო მომავლის ერთობლივი განცდა, ეროვნული თვითმყოფადობის უზრუნველყოფა...) გათვალისწინებით, ნაციონალური ტოლერანტობის და რელიგიური თანამშრომლობის პირობებში, განსაზღვრულ გარემოს ქმნის სამხრეთ კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთში ჩამოყალიბებული ალიანსის (საქართველო, აზერბაიჯანი, თურქეთი) სტაბილურობის და სამომავლოდ, ამ ალიანსის გაფართოების პერსპექტივების განსასაზღვრავად... (ნ. მგელაძე, თ. ტუნაძე, კრებ. სამხრეთ კავკასია: რეგიონული თანამშრომლობის პრობლემები და პერსპექტივები., ბათუმი, 2010)

ერთსა და იმავე გეოგრაფიულ არეალში მცხოვრები, მით უფრო - ერთი და იგივე ეროვნების წარმომადგენელი, მაგრამ სხვადასხვა კონფესიის მქონე ადამიანების მშვიდობიანი თანაარსებობა დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორი შემწყნარებლობითა და ურთიერთპატივისცემით არიან განმსჭვალულნი და როგორ პოზიციას იკავებენ ამა თუ იმ ცალკეულ რელიგიურ პრობლემათა მოსაგვარებლად. კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე რელიგია განაპირობებდა და აყალიბებდა საზოგადოების ზნეობრივ სახეს.

ქრისტიანობისა და მუსულმანობის ისტორიული ურთიერთმიმართების თვალსაზრისით, ძალზე საინტერესოა აჭარელ მუსლიმთა ფოლკლორული სამყარო. მაღალმთიან აჭარაში ფართოდ არის გავრცელებული ლეგენდები დედჯალის შესახებ, რომელთა უმეტესობა, ზოგად ასპექტში, თანხვედრილია მუსლიმური აღმსარებლობის სხვა ხალხთა (ძირითადად სუნიტთა) რწმენა-წარმოდგენებთან; თუმცა, აჭარაში ამ ძალზე პოპულარული პერსონაჟის პორტრეტის საბოლოო გაფორმებაში დიდი წვლილი მიუძღვის ადგილობრივ, ქრისტიანულსათუნიწარე ქრისტიანულ, რწმენა-წარმოდგენებზე დაფუძნებულ გადმოცემებსა და ლეგენდებს. დედჯალის ციკლის აჭარულ ლეგენდათა აბსოლუტური უმრავლესობის თანახმად, იგი ქრისტიანია (თ. შიოშვილი, რ. ბარამიძე „ქართველი მუსლიმები თანამედროვეობის კონტექსტში“, ბათუმი, 2010).

ახლო წარსულში, ბათუმის ოლქის ძირითად მოსახლეობას, ასევე, ზოგიერთ ეთნიკურ უმცირესობას, ჰქონდათ საკუთარი სალოცავები. ბათუმში არსებობდა ქართველ მართმადიდებელთა და კათოლიკეთა ეკლესიები, მაჰმადიანთათვის - მეჩეთი, სომხურ-გრიგორიანული და სომხურ-კათოლიკური ეკლესიები, ბერძენთა წმ. ნიკოლოზისა და

ნმ. პანტელეიმონის ეკლესიები, ესტონელების ლუთერანული ეკლესია და სხვა.

საუკუნეების მანძილზე, რელიგიური აზროვნების სხვადასხვა საფეხურზე, აჭარაში ჩამოყალიბდა რელიგიურ რწმენა-წარმოდგენათა რთული კომპლექსი, რომელშიც თანაარსებობს სხვადასხვა რელიგიებისა და ეპოქების დანაშრევები. აჭარაში, სარწმუნოებრივი სიჭრელის პირობებში, ტრადიციულმა რელიგიურმა რწმენა-წარმოდგენებმა და მათში შემონახულმა კულტურის უძველესმა პლასტებმა, საუკუნეთა სიღრმეში წარმოქმნილი ხალხური წეს-ჩვეულებების სახით, დღემდე მოაღწია. ამ წეს-ჩვეულებებში თავს იჩენს მრავალი წარმართული ელემენტი, მაგიურ-რიტუალური ქმედებები, სხვადასხვა კულტებისა თუ კულტმსახურების კვალი, უძველესი სიმბოლიკა და სხვა. ამ ელემენტებს ხალხის მსოფლმხედველობაში მინიჭებული აქვთ გარკვეული საკრალური მნიშვნელობა. დროთა ვითარებაში, ბუნებრივია არქაულმა რწმენა-წარმოდგენებმა და წეს-ჩვეულებებმა ტრანსფორმაცია განიცადეს და პირვანდელი სახე დაკარგეს, მაგრამ რელიგიური აზროვნების ადრეული ფორმები ისეთი მდგრადობითა და სიცოცხლისუნარიანობით ხასიათდებიან, რომ მათ მთიანი სოფლების მოსახლეობაში დღემდე შემოინახეს თავი.

აჭარაში რელიგიური განვითარების თავისებურებები, ვერტიკალური ზონალობის განვითარების თვალსაზრისით, განსხვავებულ სურათს გვაძლევს. აჭარის მთა მონორელიგიურია და ძირითადად, დასახლებულია მაჰმადიანებით, რომელთაც ახსოვთ წინაპართა რელიგია. ქრისტიანული ტრადიციები ახდენენ ეროვნულ იდენტიფიკაციას ქართველ ხალხთან. ეროვნული ცნობიერების ფორმირებაში დიდი როლი შეასრულა ქრისტიანულ ეპოქებთან დაკავშირებულმა მატერიალური კულტურის ძეგლებმა - ნაეკლესიარებმა, თალიანმა ხიდებმა, ციხე-სასახლეებმა და ციხე-სიმაგრეებმა, მიწისქვეშა არქეოლოგიურმა სიძველეებმა, რომლებიც მათ უდასტურებს ეროვნული ფესვების გაცილებით დიდ სიძველეს ისლამის გამოჩენამდე. დღეს ამ ორი რელიგიის - ქრისტიანობისა და ისლამის მიმდევრები მშვიდობიანად თანაარსებობენ.

ბარის რეგიონებში ისლამის აღორძინება შედარებით, პირობით ხასიათს ატარებს, განსაკუთრებით - დაბებსა და ქალაქურ დასახლებებში. ქალაქ ბათუმი კი პოლირელიგიურობით გამოირჩევა. ბათუმში, დაახლოებით, 60 ათასზე მეტი ქართველი მართმადიდებელი ქრისტიანია ასევე, მართლმადიდებელი ქრისტიანების გვერდით, წარმოდგენილია სუნიტი ქართველი მუსლიმები, მართლმადიდებელი ბერძნები და რუსები, გრიგორიანული ქრისტიანები, იუდეველები - აშქენაზები ანუ ევროპელი და ქართველი ებრაელები და სხვა (ნ. მგელაძე, ხელნაწერი, პირადი არქივი).

თანამედროვე პერიოდში, აჭარის მთიან სოფლებში, ინტენსიური ხასიათი მიიღო ახალი მეჩეთების მშენებლობამ ან ძველის რეკონსტრუქციამ. ისინი, თითქმის, ყველა სოფელში იგება. მეჩეთებს თან ახლავს მინარეთები, რაც მკაფიოდ გამოხატავს მოსახლეობის რელიგიურ და არა პოლიტიკურ (მითუმეტეს - ეროვნულ) ორიენტაციას. ადგილობრივი მუსლიმისათვის მაჰმადიანობა არის მხოლოდ სარწმუნოებრივი კრედოს გამომხატველი, ხოლო ეთნიკური იდენტიფიკაცია ხდება ქართველ ერთან, რაზეც, ეროვნული ცნობიერების გარდა, სერიოზულ ზეგავლენას ახდენს ენა. აჭარლები ლაპარაკობენ ქართული ენის ერთ-ერთ დიალექტზე, რომელიც განსაკუთრებით გამოირჩევა ძველი ქართულის ლექსიკური მარაგით. ამას ემატება საქართველოს სხვადასხვა მხარის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ ჯგუფებს შორის მჭიდრო საინფორმაციო კავშირის

არსებობა, რომელიც ერის კონსოლიდაციის პროცესებზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს. ბუნებრივია, ეთნორელიგიური ინტეგრაციის პროცესში ჩართულია აჭარის მოსახლეობაც. დღეს ყველამ იცის - მუსლიმი და თათარი სხვადასხვა ცნებები რომაა და რელიგიურ ცნებებს ასხვავებს ეთნიკური ცნებებისაგან. ამდენად, მაჰმადიანობას აჭარაში გააჩნია ნომინალური ხასიათი და იგი ქართული ეროვნული ტრადიციული კულტურის წიაღში ატარებს ყოფით ხასიათს. ყოფითი ისლამის დამახასიათებელი თვისებაა ზოგიერთი მაჰმადიანური ჩვეულების ტრადიციულ კულტურულ ფასეულობებთან გადახლართვა და აჭარაში ისტორიულად არსებულ ქრისტიანულ ჩვეულებებთან ისეთი სინკრეტული თანაარსებობა, რომ ხშირად უკვე მათი გამოცალკევება, თუ არა სპეციალისტის დაკვირვება, ძალზე ჭირს. რელიგიური ურთიერთგავლენები შეინიშნება არა მხოლოდ საკუთრივ რელიგიურ რწმენა-წარმოდგენებში, არამედ აჭარაში საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებულ წარმართულ, უფრო მეტად, ტრადიციულ რიტუალებში - მსხვერპლშენიშვაში, საქორწილო ურთიერთობებში, მიცვალებულის კულტსა და სამგლოვიარო რიტუალებში, სამესაქონლეო ტრადიციებსა და სამინათმოქმედო ყოფაში.

აჭარაში დღეს მართლმადიდებელთა რიცხვი ინტენსიურად იზრდება, რაზეც ბევრს ვლენას ახდენს ის ფაქტიც, რომ ისტორიულად, მართლმადიდებლობა საქართველოს სახელმწიფო რელიგიას წარმოადგენდა და ქვეყანაში მისდამი მხარდაჭერა დიდი იყო. ბოლო ოცი წლის განმავლობაში, აჭარაში აშენდა, განახლდა და ამოქმედდა 30-მდე ეკლესია და მონასტერი. თუმცა, ამის პარალელურად, უაღრესად დიდი ყურადღება ეთმობა განსხვავებული რელიგიისა და კონფესიის მატარებელი ეთნიკური ჯგუფების აღმსარებლობისადმი ტოლერანტულ დამოკიდებულებას, არ იზღუდება მათი სალოცავების და კულტმსახურების ადგილთა მშენებლობა ან რეკონსტრუქცია. შეკეთდა და განახლდა ბათუმის სინაგოგა, სომხურ- გრიგორიანული ეკლესია, ბათუმის დიდი მეჩეთი. იგივე შეიძლება ითქვას სასულიერო სასწავლებლებზე, რომლებიც ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად ფუნქციონირებენ.

ამ ყველაფრის კოორდინაციაში დიდ როლს თამაშობს რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო, რომელმაც არაერთი საინფორმაციო თუ შემეცნებითი შეხვედრა გამართა აჭარაში სხვადასხვა რელიგიათა თუ სახელმწიფო წარმომადგენლებთან, ასევე - საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ დღესაც აჭარის მოსახლეობა, განსაკუთრებით - მისი ქალაქური ტიპის დასახლებები, რჩება ეთნიკურად და რელიგიურად საკმაოდ მრავალფეროვანი, მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში, საბჭოთა წყობილების დაშლის პარალელურად, გაიზარდა სხვადასხვა ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელთა ისტორიულ სამშობლოში ან ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებში მიგრაცია. ეს მიგრაციები განპირობებული იყო არა რელიგიური და ეროვნული უმცირესობებისადმი დისკრიმინაციით, ადგილობრივი მოსახლეობისა და ხელისუფლების პოლიტიკური ზეგავლენებით ან ნაციონალური ცნობიერების ზრდითა და ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენით, არამედ - საბჭოთა იმპერიის რღვევის საფუძველზე, პოლიტიკური შეზღუდულობის მოხსნითა და ცხოვრების ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესების მიზნით. ამან განსაზღვრა მიგრაციების დიდი ტალღის წარმოშობა ეკონომიკურად ძლიერ და დემოკრატიულ ამერიკასა და ევროპის ქვეყნებში.

მოსხენება გვინდა დავასრულოთ ერთი ისტორიით, რომელიც თვითმხილველმა მიაშობ, სადაც ნათლად ჩანს რელიგიური და ადამიანური ურთიერთდამოკიდებულება წარსულისა და მომავლისადმი: ზემო აჭარაში გამგზავრებულმა ბათუმელ მართლმადიდებელთა ჯგუფმა, ამინდის გაუარესების გამო, უკან დაბრუნება აღარ გარისკა. მიადგნენ ერთ-ერთ ოჯახს და თავშესაფარი ითხოვეს. გამოეგება ოჯახის უფროსი და რასაკვირველია, სახლში შეიპატიჟა. რამაზანის მარხვა იდგა და ოჯახის წევრები მონესე მუსლიმები აღმოჩნდნენ, მაგრამ მამამ უფროს ვაჟს მოუხმო და უთხრა: სტუმარი ღვთისაა შვილო, მაგრამ მე რომ მარხვა დავარღვიო ჩვენი წინაპრები გამინაწყენდებიან, რომ არ გავუმასპინძლდეთ, როგორც წესია, ჩვენი წინაპრების წინაპრები გაგვინაწყენდებიან, ამიტომ მე ჩვენს წინაპრებს ვცემ პატივს, ხოლო შენ წინაპრათა წინაპრებს და გაუმასპინძლდი სტუმრებს ღვინით და ისე, ქართულ სუფრას როგორც შეშვენისო. მსგავსი მაგალითების მოყვანა მრავლად შეიძლება.

RESIUME

There are rich traditions of intercultural and tolerant relationships in Georgia. This is due to the specifics of the Georgian national history. Georgian state has been regulating the coexistence of both ethnically and religiously varied population. Today the number of orthodox people is growing intensively in Adjara. The fact is that Orthodoxy was the state religion of Georgia historically and the support to it the country was great. Over the past twenty years, about 30 churches and monasteries have been renovated and operated in Adjara. However, in parallel to this, there is a considerable amount of tolerance towards the understanding of the ethnic groups of different religions and confessions. The construction or reconstruction of their places of worship and cultures is not restricted. Batumi Synagogue, Armenian Gregorian Church, Batumi Grand Mosque were renovated and updated. The same can be said about theological schools operating in accordance with the laws of the country. The State Agency of Religious Issues plays a major role in coordinating this everything, it has held many informational and educational meetings in Adjara with different religious or state representatives, as well as educational institutions.

დავით ჩოჩიშვილი

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი

**ქართული სახელმწიფოებრიობის ტოლერანტული
პოლიტიკა ებრაული დიასპორის მაგალითზე**

ქართული ნარატიული ძეგლები თანმიმდევრობით მოგვითხრობენ საქართველოს ისტორიის უმთავრეს პასაჟებს; მათ შორის, ქართლში სხვა ტომისა და ხალხების მოსვლასა და დასახლებაზე, ქართველების მიერ მათ მიღებაზე, განსახლებაზე და შემდეგ დიასპორების ქართულ სახელმწიფოებრივ სივრცეში ინტეგრაციაზე. ერთ-ერთი გამორჩეული და უძველესი დიასპორა ქართლში ებრაელთა თემი იყო, რომელიც ქართული წყაროების მიხედვით ჯერ კიდევ ძველი წელთაღრიცხვით მეექვსე საუკუნეში მოვიდა და დასახლდა მცხეთაში. შემდეგ ეს დიასპორა გაიზარდა, თავისი ადგილი დაიმკვიდრა ქართული სახელმწიფოს სოციალურ, პოლიტიკურ და კულტურულ სივრცეში.

ებრაელების მოსვლის შესახებ მრავალმა მკვლევარმა გამოთქვა მოსაზრება (გ. მელიქიშვილი, ი. დავიდი, ე. მამისთვალიშვილი, ვ. წერეთელი, მ. ქურდიანი და სხვები). მათგან ნაწილი (გ. მელიქიშვილი, ი. დავიდი) თვლიდა, რომ ებრაელები ვერ მოვიდოდნენ ქართლში ძვ. წ. აღ-ის მეხუთე საუკუნეზე ადრე და რომ ებრაული თემით ქართველი მემკვიდრეების დაინტერესება გამოწვეულია იმით, რომ ბაგრატიონების აღზევებას მოჰყვა მათი წინაპრების უძველეს ქართულ მატყანეებში მოხსენიება.

მკვლევართა ნაწილს (პ. ინგოროყვა, მ. ლორთქიფანიძე [13]) მიაჩნდა, რომ ებრაული თემა ქართული ისტორიოგრაფიისათვის მას შემდეგ გახდა აქტუალური, რაც მე-9 საუკუნეში ხდება ბაგრატიონთა გვარის ამაღლება და მათ თავიანთი წარმომავლობა დაუკავშირეს ბიბლიურ დავითს. როგორც „ქართლის ცხოვრება“ გვაჩვენებს, ებრაული თემისადმი ინტერესი ქართულ ისტორიოგრაფიას გაცილებით ადრე გასჩენია, ვინაიდან მსოფლიო მოვლენების საქმის კურსში იყვნენ.

„მოქცევაი ქართლისაის“ ქართლის გაქრისტიანების ამბავი, წმ. ნინოს მოღვაწეობა და მეფე მირიანის მიერ ქრისტიანობის გამოცხადება ქვეყნის მთავარ აღმსარებლობად, „ქართლის ცხოვრების“ მნიშვნელოვანი ჩანართია. რამდენადაც ქრისტეს ამქვეყნიური მოვლინება, ცხოვრება, ქადაგება და აღსასრული მთლიანად უკავშირდება ებრაულ სამყაროს, ქართლის ცხოვრების მემკვიდრე ცდილობდა დამაჯერებლად წარმოედგინა ქრისტიანული სინამდის-ქრისტეს კვართის ქართლში შემოტანისა და ქრისტესთან ქართველი მეფეებისა და ერის ნათესაობის ისტორია. ლეონტი მროველი, იმეორებს რა „მოქცევის“ ძირითად შინაარსს, თვითონაც გვიდასტურებს ებრაული თემისადმი დიდ ინტერესსა და სიმპათიას, ყოველთვის ხაზგასმითაა აღნიშნული იმ ებრაელების ეთნიკური კუთვნილება (ჰურია, ჰურიანი, ჰურიათა...), რომლებიც წმინდა ნინოს მოღვაწეობის პერიოდში ხელს უწყობდნენ, ინფორმაციას აძლევდნენ, თვითონაც ქრისტიანობის თავდადებულ პროპაგანდას ეწეოდნენ. ამით, მემკვიდრე ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ სწორედ იუდაურ წიაღში აღმოცენებულ ქრისტიანობას ყველაზე უკეთ

ის ადამიანები შეიმეცნებდნენ, ვისთვისაც ქრისტიანობის ერთ-ერთი ჰიპოსტასი-მამაღმერთი უკვე ნაცნობი იყო.

წმინდა ნინო, რომელიც სომხეთიდან შემოდის ქართლში, ებრაელებს პირველად ქალაქ ურბნისში ხვდება, სადაც ერთ-ერთი დიდი ებრაული დიასპორა ცხოვრობდა. მათ საკუთარი სინაგოგა ჰქონდათ, სადაც ნინომ ებრაულ ენაზე გამოიკითხა შესაძლო მარშუტი და ერთი თვის განმავლობაში დარჩა. ურბნისიდან ნინო მცხეთისკენ გამოემართა. მემატიაზე არსად გამოთქვამს აღშფოთებას იმის გამო, რომ თითქმის ყველა მსხვილ ქალაქში არსებობდა იუდაური სალოცავი (ბაგინი), მაშინ როდესაც არმაზის კერპის აღწერისას მას საშინლად წარმოაჩენს. უარყოფითი პათოსია შენარჩუნებული „ცეცხლისმგებელთა“ ღვთისმსახურებასთან დაკავშირებითაც. ამით ლეონტი მროველი დადებითად განაწყობს ქრისტიან მკითხველს ქართველი იუდეველების მიმართ, ვინაიდან მათ გამოისყიდეს წინაპართა დანაშაული და ინამეს ქრისტე; ქართლში ხომ პირველად სწორედ იუდაურ-ქრისტიანული თემები ჩნდება [18.143-144].

ებრაელთა ისტორიის უმნიშვნელოვანესი მოვლენის-რომაელთაგან იუდეის სამეფოს დამხობისა და ფლავიუსების მიერ იერუსალიმის განადგურების ამბავს ქართველი მემატიაზე მთელი ტრაგიზმით გვიხატავს, თუ როგორ დაანგრია ვესპასიანემ იერუსალიმი და ლტოლვილი ებრაელები მოვიდნენ და დასახლდნენ ადრე მოსული ებრაელების გვერდით, რომლებთან ერთად იყვნენ ავაზაკ ბარაბას შთამომავლები [57.6]. ებრაელთა ამ ნაკადის შესახებ ჩვენ მთელი საბუთიანობით შეგვიძლია ვისაუბროთ. ამ მოვლენისა და, ზოგადად ებრაელთა ასეთი ძველი ნაკადების შემოსვლის შესახებ, ზოგიერთ მკვლევარს ეჭვი აქვს გამოთქმული (მ. სანაძე [8], მ. ჯინჯიხაშვილი [12]). მთელი საბუთიანობით შეგვიძლია ვისაუბროთ ებრაელების კავკასიაში და ზოგადად ქართლში მოსვლის უფრო ადრეულ პერიოდზე, ვიდრე ძვ. წ. აღ-ის 50-იანი წლებია. ამის დასადასტურებლად გამოდგება მთელი რიგი მკვლევართა ნაშრომები (გ. მელიქიშვილი, ს. ჯანაშია, ე. მამისტვალიშვილი, ოთ. ლორთქიფანიძე და სხვები). უნდა შევნიშნოთ, რომ არა მხოლოდ თანამედროვე გამოკვლევები, ქართულ და სომხურ ნარატიულ წყაროებში ერთმნიშვნელოვნადაა მითითებული ებრაელთა კავკასიაში შემოსვლის ჩვ. წ. აღ-მდე მე-6 საუკუნით დათარიღება [4].

იმის გამო, რომ ქართლის ებრაელებს მჭიდრო კავშირი ჰქონდათ ქრისტიანობის ცენტრ-ისტორიულ სამშობლო იერუსალიმთან, ბუნებრივია, ისინი განუწყვეტლივ საქმის კურსში იყვნენ იქ მიმდინარე მოვლენებისა. „სწორედ ებრაელები იყვნენ გზის გამკვალავნი საქართველო-პალესტინის ურთიერთობისა, რამაც უდიდესი გავლენა მოახდინა ქართული ქრისტიანული კულტურის შემდგომ განვითარებაზე..“ [16. 137]. ეს ყველაფერი კი ლეონტი მროველს აძლევდა საშუალებას, ესაუბრა ებრაელებზე, როგორც ღვთის რჩეულ ერზე, რომელთაც დიდი წვლილი შეიტანეს ქართლში ჯერ მესიანისტური იდეების გავრცელებაში, საქართველოში ქრისტიანული სინამდევების (ელია წინასწარმეტყველის ხალენი და ქრისტეს კვართი) ჩამოტანაში, ქრისტიანობის ქადაგებასა და გავრცელებაში (აბიათარი, სიდონია...). ამკარაა ის კეთილგანწყობა, რომლითაც მემატიაზე წერს ქართველ ებრაელებზე (აბიათარ ურიაყოფილი, სიდონია..). სიმბოლურია ისიც, რომ ნინოს პირველი მოწაფენი სწორედ ებრაელები იყვნენ. ცალკეულ ეპიზოდებში მემატიაზე ცდილობს პერსონიფიცირება

მოახდინოს, რათა კიდევ უფრო მძლავრად წარმოაჩინოს ამა თუ იმ ადამიანის როლი ქრისტიანობის გავრცელების საქმეში. ხშირად ახალი რელიგიის მქადაგებლების სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრებოდა. აბიათარი, რომელიც ქრისტეს მოძღვრებისადმი ერთგულებითა და ღვანლით გამოირჩეოდა და მათიანე მოიხსენებს „როგორც მეორე პავლე“, თანამოძმეებმა კინალამ ჩაქოლეს მამა-პაპათა რელიგიის უარყოფის გამო. თუმცა აბიათარი და მისი ქალიშვილი, ასევე ქრისტეს სხვა მიმდევრები ტრადიციის მიერ ელიოზისაა და მასთან ერთად იერუსალიმში წასულ „ჰურიათა ქართველთა“ შუა ჩადგნენ, ამით ისინი შეუერთდნენ „მართალთა“ რიგებს.

ქართლის სამეფო ვარი ყველანაირად მფარველობდა პროზელიტ ებრაელებს. ეს მხარდაჭერა გაქრისტიანებულ ებრაელებს გამოუცხადა ქართულმა ისტორიოგრაფიამაც, რომელიც ღირსეულად გააგრძელა ლეონტი მროველმა. ებრაელებმა საუკუნეების მანძილზე ქართლის სახელმწიფოს ტოლერანტული პოლიტიკის წყალობით შეძლეს მოეპოვებინათ საკმაოდ მაღალი სოციალური სტატუსი. მათი ნაწილი მოიხსენიება, როგორც „მცხეთელნი მკვიდრნი“. ამ მაღალი სოციალური სტატუსის განმსაზღვრელი უნდა ყოფილიყო შემდეგი უფლებები: საკუთრების უფლება, რელიგიური დამოუკიდებლობა, ქვეყანაში და მის ფარგლებს გარეთ შეუზღუდავად გადაადგილება, სავაჭრო-ეკონომიკური საქმიანობა, საერთო სანახაობებში მონაწილეობის უფლება, სავალდებულო რელიგიურ რიტუალებში მონაწილეობის თავისუფლება და სხვა.

ე. მამისთვალიშვილს ებრაელებსა და ქართველებს შორის ანტაგონიზმის არარსებობისა და ქართული მემკვიდრეობის მიერ ებრაული თემის წინ წამოწევის შესახებ თავისი მოსაზრება აქვს. მკვლევარის აზრით: „...ებრაელები საქართველოში იმ პერიოდში მოვიდნენ, როდესაც ქართული სახელმწიფოების ჩამოყალიბების პროცესი მიმდინარეობდა, მათ თან მოიტანეს ვაჭრობისა და ხელოსნობის მონიწვე ფორმები, რითაც მაშინდელი ქართული საზოგადოების პატივისცემას მოიპოვებდნენ“ [16. 152]. ქართველებისთვის შეუმჩნეველი არ უნდა დარჩენილიყო მოწესრიგებული, წიგნიერი რელიგია, რომელსაც ებრაელები აღიარებდნენ. გვერდიგვერდ მცხოვრები ხალხი ერთმანეთზე დაკვირვების საუკეთესო საშუალება იყო. ქართველები უთუოდ ამჩნევდნენ ებრაელების კონსოლიდაციას, ურთიერთპატივისცემასა და გატანას, რომელსაც რელიგია განაპირობებდა. ამდენად „ქართლის ცხოვრებაში“ ებრაული თემატიკით მემკვიდრეობის დაინტერესება შეიძლება ორი მიმართულებით განვიხილოთ: პირველი, ქრისტიანობა იუდაიზმის წიაღში ჩაისახა და განვითარების პირველი ნაბიჯებიც აქ გადადგა. მომდევნო პერიოდში მასთან დაპირისპირებამდე იუდაურ-ქრისტიანული თემი ქრისტიანობის გავრცელებისა და დამკვიდრების მთავარი ადგილი იყო. მეორე, როგორც ვიცით, საქართველოსა და სომხეთის სამეფო ტახტის მფლობელმა საგვარეულომ- ბაგრატიონებმა თავი დიდი წინასწარმეტყველის დავითის შთამომავლებად გამოაცხადეს. ამდენად, მემკვიდრეებმა კიდევ უფრო ცხოველი ინტერესი გამოავლინეს ებრაელების ადრეული ისტორიისა და საქართველოსა და ზოგადად კავკასიასთან მათი ინტენსიური ურთიერთობის შესახებ. სწორედ ეს აისახა ქართულ ნარატიულ წყაროებში, როდესაც მემკვიდრე არ მალავს თავის ებრაელოფილობას. ებრაული თემა იმდენად მყარად დამკვიდრდა ქართულ ისტორიოგრაფიაში, რომ მომდევნო საუკუნეებშიც შეინარჩუნა აქტუალობა. ებრაელების ცხოვრება შუასაუკუნეების საქართველოს ისტორიაში ჩვეულებრივი, ქართველი მოსახლეობისათვის დამახასიათებელი შტრიხებით შეიძლება გადმოვცეთ.

ქართული სახელმწიფოებრიობის დაცემის შემდეგ რუსულმა კოლონიალურმა პოლიტიკამ შეცვალა არა მხოლოდ საზოგადოებრივი ცხოვრების წესი, არამედ საუკუნეთა განმავლობაში დამკვიდრებული ურთიერთობებიც გაბატონებულ და დაბალ სოციალურ წრეებს შორის. ებრაელები, რომლებიც რუსეთის სახელმწიფოს თითქმის ყველა რეგიონში განიცდიდნენ დისკრიმინაციას, თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში ადგილობრივი მკვიდრი ქართველი მოსახლეობის ცხოვრებით ცხოვრობდნენ: ერთნაირად იტანჯებოდნენ ცარიზმის შოვინისტური პოლიტიკის ქვეშ.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში საქართველოში იმოგზაურა ცნობილმა ებრაელმა ეთნოგრაფმა და მოგზაურმა იეჰუდა ჰალევი ჩორნიმ (7). მის მიზანს წარმოადგენდა დაკარგული ათი ებრაული ტომის ნარჩენების მოძიება კავკასიასა და სპარსეთში, მათი წეს-ჩვეულებების, საცხოვრებელი ადგილის, ტოპონიმიკის, ისტორიული მასალების, მატერიალური სიძველეებისა და არტეფაქტების და სხვა დოკუმენტური მასალის გამოვლენა, შექმნა-შეგროვება. აგრეთვე მის ინტერესებში იყო ებრაული წარწერების, ეპიტაფიების და სხვა წერილობითი ძეგლების (მათ შორის ბიბლიის უძველესი ნიმუშების) გამოვლენა და მოპოვება.

მოგზაური აკვირდებოდა თანატომელებს, იწერდა სხვადასხვა სახის ისტორიებს, ეთნოგრაფიულ ჩანაწერებს. იეჰუდა ჩორნიმ ბრწყინვალე ინფორმაცია დაგვიტოვა ამ დროის საქართველოზე, ვინაიდან ქართველები და ებრაელები ისე მჭიდროდ იყვნენ გადაჯაჭვულნი ყოველდღიურ ცხოვრებაში, რომ მათი ცალ-ცალკე აღქმა და აღწერა თითქმის შეუძლებელი იყო. იეჰუდა ჩორნი თავისუფლად გადაადგილდებოდა ებრაულ თემებში როგორც დასავლეთ, ასევე სამხრეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში, მას უწყობდნენ ბრწყინვალე დახვედრას როგორც ებრაელები, ასევე ქართველი თავადებიც. იგი მოხიბლული იყო თანატომელებისადმი ქართველების დამოკიდებულებით, რაც უცხო იყო უზარმაზარი რუსეთის იმპერიის ყველაზე განვითარებულ ევროპულ ნაწილშიც კი.

ქართული სახელმწიფოს ისტორია ებრაული დიასპორისადმი უპრეცედენტო დამოკიდებულებით ხასიათდება. კეთილმეზობლური, ერთმანეთის პატივისცემაზე დამყარებული ორი ერის დამოკიდებულება მართლაც სამაგალითოა მსოფლიო ისტორიაში. უძველეს პერიოდში დამკვიდრებულმა ტრადიციამ საუკუნეებს გაუძლო და „დიდი ალიას“ შემდეგაც კი არ დარღვეულა. ამას გარკვეულწილად განაპირობებდა ქართული სახელმწიფოებრიობის ტოლერანტული პოლიტიკაც სხვადასხვა ეპოქაში, რაც ქართველი ერის თვისობრივ მახასიათებლად იქცა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქართლის ცხოვრება, ტ 1, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1955
2. ქართლის ცხოვრება, ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1973
3. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 1, თბ., 1970

4. მოვსეს ხორენაცი, სომხეთის ისტორია, ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ალ., აბდალაძემ, თბ., 1984
5. წერეთელი ვ., სემიტოლოგიური და ქართველოლოგიური შტუდიები, „ლოგოსი“, თბ., 2001
6. ჩხეტია შ., დოკუმენტები საქართველოს ებრაელთა შესახებ, საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტ. I, თბ., 1940
7. იეჰუდა ჰალევი ჩორნი, მოგზაურობა საქართველოში, იმერეთში, სამეგრელოში, გურიასა და არარატის ქვეყნაში (არმენია), თელ-ავივი-იერუსალიმი, 1976 (იხ. იცხაკ დავიდი, ნაწერები, ტ. I)
8. სანაძე მ., „ქართლის ცხოვრება“ და საქართველოს ისტორიის უძველესი პერიოდი (ქართლოსიდან მირიანამდე), თბ., 2001
9. ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, ტ. 1, თბ., 1950
10. დავიდი ი., ნაწერები 1, ტელ-ავივი, 1976
11. ებრაელობა და ქართულ-ებრაული ურთიერთობანი, ს.ს.ი.პ დავით ბააზოვის საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები VIII, თბ., 2014
12. ჯინჯიხაშვილი ზ., ებრაელები და საქართველო-დიასპორა თუ..., თელ-ავივი, 2012
13. ლორთქიფანიძე მ., ლეგენდა ბაგრატიონთა წარმოშობის შესახებ, კავკასიის ხალხთა ისტორიის საკითხები, თბ., 1968
14. ლორთქიფანიძე ოთ., მცხეთის საქალაქო თემის ისტორიისთვის, ლეონტი მროველის ცნობები მცხეთის მამასახლისის შესახებ, ს. მ. ა. მ. ტ. XXIX, 16, 6, 1962
15. პაპისიმედოვი ი., საქართველოს ებრაელთა აღებ-მიცემობის ისტორიისათვის 1800-1864 წლებში, საქ. ებრაელთა ისტ. ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, I-II-III, თბ., 2014
16. მამისთვალიშვილი ე., ქართველ ებრაელთა ისტორია, თბ., 1995
17. Шукиан М.П., Правовое положение евреев Грузии, საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტ. I, თბ., 1940 ან ს.ს.ი.პ დავით ბააზოვის საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები I-II-III, თბ., 2014
18. Обзорение Российских владений за Кавказом, ч. I-IV, СПб., 1838-1840
19. Дюкруази И. А., Кавказский календарь, СПб., 1852
20. Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской Империи, СПб., 1836

RESUME

There are rich traditions of intercultural and tolerant relationships in Georgia. This is due to the specifics of the Georgian national history. Georgian state has been regulating the coexistence of both ethnically and religiously varied population. Today the number of orthodox people is growing intensively in Adjara. The fact is that Orthodoxy was the state religion of Georgia historically and the support to it the country was great. Over the past twenty years, about 30 churches and monasteries have been renovated and operated in Adjara. However, in parallel to this, there is a considerable amount of tolerance towards the understanding of the ethnic groups of different religions and confessions.

The construction or reconstruction of their places of worship and cultures is not restricted. Batumi Synagogue, Armenian Gregorian Church, Batumi Grand Mosque were renovated and updated. The same can be said about theological schools operating in accordance with the laws of the country. The State Agency of Religious Issues plays a major role in coordinating this everything, it has held many informational and educational meetings in Adjara with different religious or state representatives, as well as educational institutions.

გიორგი ხუროშვილი

ფილოსოფიის დოქტორი,

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ტოლერანტობა, ინტერკულტურალობა, სამოქალაქო ცნობიერება.

ტოლერანტობის ბედი საქართველოში

შესავალი

ტოლერანტობას იმ ფორმით, რომლითაც მას დღესდღეობით გაიგებენ, ბევრად უფრო რთული და მრავალშრიანი შინაარსი აქვს, ვიდრე, რენესანსის ან თუნდაც, განმანათლებლობის ეპოქაში ჰქონდა, როდესაც ტოლერანტობის პირველი მეტნაკლებად დახვეწილი კონცეფციები ყალიბდებოდა; სხვაგვარად, რომ ვთქვათ, ჩვენ, დიდწილად, ვაკმაყოფილებთ იმ კრიტერიუმებს, რომლებსაც, თავის დროზე, ტოლერანტობის შესახებ მოძღვრებებში ერაზმ როტერდამელი, ჯონ ლოკი, ან გოტჰოლდ ლესინგი ავითარებდნენ, მაგრამ დღეს ეს საკმარისი აღარ არის. ჩვენს დროში სამოქალაქო და პოლიტიკური ცხოვრების სტანდარტები უფრო მაღლა უმიზნებენ, ვიდრე ოდესმე, ისინი მოქალაქისგან დაკვირვებულ სიფრთხილეს, მკაცრ სიზუსტესა და საფუძვლიანად გააზრებულ პასუხისმგებლობას მოითხოვენ. თავისუფალი სამოქალაქო და პოლიტიკური ცხოვრების გამოცდილების არმქონე საზოგადოებებში ეს ხშირად დაბნეულობას და ბოგჯერ პროტესტსაც კი იწვევს.

პირველი რესპუბლიკის ხანმოკლე პერიოდს თუ არ ჩავთვლით, ქართველმა ხალხმა უკანასკნელი ორასი წლის განმავლობაში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ეტაპი გამოტოვა: საქართველომ, როგორც იმპერიის პროვინციამ, მე-19-ე საუკუნეში ვერც ევროპული განმანათლებლობის პოლიტიკური შედეგები მოიმკო და ვერც რესპუბლიკანიზმის სიკეთეები, მე-20-ე საუკუნეში კი საქართველოს დასავლეთში მიმდინარე ლიბერალური დემოკრატიზაციის პროცესი არ გაუვლია, რამდენადაც ის საბჭოთა ტოტალიტარული სისტემის ნაწილი იყო. ხოლო 1990-იან წლებში ჯანსაღი სამოქალაქო ურთიერთობები საერთოდ შეუძლებელი იყო, რამდენადაც მთელი ქვეყანა „ტრაიბალიზმით“ იყო მოცული. ამგვარად, ქართული სამოქალაქო საზოგადოების ისტორია ორ ათეულ წელსაც არ ითვლის, რაც, ცხადია, საკმაოდ მცირე დროა, კარგი სამოქალაქო პრაქტიკების განვითარებისა და დამკვიდრებისათვის.

ინტერკულტურალობა და ქართული ინტელექტუალური ტრადიცია

ისტორია გვაჩვენებს, რომ საქართველო ხშირად იყო სხვადასხვა კულტურის შეხვედრის ტოპოსი და ის თავის-თავში ინტერკულტურული დიალოგისათვის ნაყოფიერ სივრცეს ქმნიდა. როგორც უნინ, ისე, ახლა, ინტერკულტურალობა კულტურებს შორის მშვიდობიანი კომუნიკაციის ერთგვარ უნივერსალურ მოდელად გვევლინება, რომელმაც განსხვავებულის გაგების, მიღებისა და გათვალისწინების წარმატებული გამოცდილებები დააგროვა. საქართველოს ინტელექტუალური ისტორიის ყველაზე გამორჩეული ფიგურების მემკვიდრეობა, ნათლად აჩვენებს, რომ ქართველი ინტელექტუალები სხვა კულტურების მონაპოვართან მიმართებით დიდ ინტერესსა და ღიაობას იჩენდნენ. ამის თვალსაჩინო დასტურია ის მძლავრი მთარგმნელობითი ტრადიცია, რომელსაც, დიდწილად, ათონის მთაზე მოღვაწე ქართველმა მნიგნობრებმა დაუდეს სათავე და რომელიც საქართველოში ეფრემ მცირეს, არსენ იყალთოელის, პეტრე გელათელის და სხვ. ინტენსიური მთარგმნელობითი საქმიანობით გაგრძელდა. უფრო, მეტიც შუა საუკუნეების საქართველოში განსხვავებულ კულტურათა სინთეზის უაღრესად საინტერესო და წარმატებულ პროექტებს შევხვდებით, ამის კარგი მაგალითია გელათის იდეა XII საუკუნეში, რომელიც იმჟამინდელი საქართველოს მონარქის დავით IV-ის ჩანაფიქრით სხვა ათენი და მეორე იერუსალიმი უნდა ყოფილიყო, ანუ ანტიკური და ქრისტიანული სამყაროების შეხვედრისა და თანამშრომლობის ადგილად უნდა ქცეულიყო. ამ წამოწყების განხორციელებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა დიდმა ქართველმა ფილოსოფოსმა იოანე პეტრინმა, რომელმაც ქართულ ენაზე თარგმნა არაქრისტიანი ნეოპლატონიკოსის პროკლეს თხზულება და მას თავისი კომენტარი დაურთო. გელათის მონასტერი და აკადემია ერთ სივრცეში თანაარსებობდა და მაშინ, როდესაც მონასტერში ქრისტიანული წირვა-ლოცვა აღევლინებოდა, იქვე, აკადემიაში, ანტიკურ ბერძნულ ფილოსოფიას ასწავლიდნენ.

შუა საუკუნეების საქართველოში განსხვავებულ კულტურათა სინთეზის, არანაკლები და შესაძლოა, უფრო მასშტაბური მაგალითია, ქართული მხატვრული ლიტერატურის ყველაზე მნიშვნელოვანი ტექსტი „ვეფხისტყაოსანი“, რომელშიც რუსთაველი ქართული ტრადიციების, ქრისტიანული მორალური მოძღვრების, ანტიკური ფილოსოფიისა და აღმოსავლური სიბრძნის საუცხოო ნაზავს წარმოგვიდგენს. აღმოსავლური და დასავლური კულტურები ვრცლად არის წარმოდგენილი ახალი დროის დიდი ქართველი მოაზროვნის სულხან-საბა ორბელიანის ინტელექტუალურ მემკვიდრეობაშიც. ამდენად, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქართული კულტურა არასდროს ყოფილა ჩაკეტილი, მეტიც, ყოველთვის, როდესაც ამის შესაძლებლობა იყო, ის ინტერკულტურული კომუნიკაციის პროცესში ერთვებოდა, რომლის შედეგადაც სხვადასხვა კულტურების გამოცდილებებს თავის კულტურაში ასახავდა ხოლმე. ქართული ინტელექტუალური ტრადიცია მუდამ ტოლერანტული იყო და ეს მის ინტერკულტურულ ხასიათში გამოიხატებოდა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ტოლერანტობის მნიშვნელობა ასევე კარგად ჰქონდათ გააზრებული XIX-XX საუკუნეების ქართველ ინტელექტუალებს, რომელთა შორისაც ეპისკოპოს გაბრიელ ქიქოძის, ილია ჭავჭავაძის და ვაჟა ფშაველას სახით ტოლერანტობის დიდი მასწავლებლები და ქომაგები გვევლიანებიან. ამგვარად, საუკეთესო ქართულ ინტელექტუალურ ტრადიციებში ტოლერანტულობის გამოწვევა, წარმატებით არის გადალახული ინტერკულტურალობის მეშვეობით, პრობლემა ისაა, რომ ჩვენ თანამედროვე ქართველებმა ამის შესახებ ცოტა რამ თუ ვიცით.

რელიგიური შემწყნარებლობა და სამოქალაქო პასუხისმგებლობა

ავბედითმა საბჭოთა გამოცდილებამ, ქართულ საზოგადოებაში, რელიგიის შესახებ გაუკუღმართებული წარმოდგენები გააჩინა. საბჭოთა კავშირში რელიგიური ტოლერანტობა არ არსებობდა, მეტიც, საბჭოთა სისტემა ზოგადად რელიგიის მიმართ იყო არატოლერანტული. დღეს, ალბათ, უკვე უდავოა, რომ საბჭოეთში რელიგიების დევნის მასშტაბს ისტორიული ეკვივალენტი არ აქვს. ცოტა ხნის წინ, ტერორისტული ორგანიზაცია „ისლამური სახელმწიფოს“ მიერ სირიასა და ერაყში ქრისტიანების დევნამ და ისტორიული ძეგლების განდგურებამ სამართლიანი აღშოთება ქართულ საზოგადოებაშიც გამოიწვია, ამ მოვლენებს სოციალურ ქსელებში დიდი გამოხმაურება მოჰყვა, თუმცა, ალბათ ცოტა თუ დაფიქრდა იმაზე, რომ სულ რაღაც რამოდენიმე ათეული წლის წინ ეს ყველაფერი საქართველოშიც ხდებოდა, განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება რელიგიების დევნას და ისტორიული ძეგლების ნგრევას ბევრად უფრო სისტემურად და ხანგრძლივად ახროციელებდა, ვიდრე, ეს „ისლამური სახელმწიფოს“ შემთხვევაში არის.

თანამედროვე საქართველოში არსებულ დაბნეულობას და გაურკვევლობას ხშირად სწორედ საბჭოთა მემკვიდრეობის შეუფასებლობა იწვევს. ჩვენი საზოგადოების მნიშვნელოვან ნაწილს დღემდე საბჭოთა ცნობიერება აქვს, ამასთან ერთად, თავს იჩენს პოსტ-საბჭოთა ხალხისათვის დამახასიათებელი თვისება: ყველაზე ჩვეულებრივი მოვლენაც კი მიიღონ დიდი აღმაფრენით ან დიდი სკეფსისით. ჩვენ, დიდწილად, გვაკლია ის, რაც მაღალი სამოქალაქო ცნობიერების საზოგადოებებს აქვთ, ანუ გვაკლია ზომიერება. ამ უკანასკნელის გარეშე ჯანსაღი სამოქალაქო ურთიერთობები ვერ შედგება. დღევანდელი სოციალურ-პოლიტიკური გარემო ადამიანებისაგან დიდ მზაობას მოითხოვს, რასაც, უპირველეს ყოვლისა, სათანადო სამოქალაქო განათლება სჭირდება, ამგვარი განათლების არმქონე ხალხისათვის წარმატებული სოციალური ურთიერთობების აგება ლამისაა, ცხოვრების მთავარ გამოწვევად იქცეს, ისინი, დიდწილად, არც პოლიტკორექტულობაში არიან გაჩვეულები და არც ტოლერანტები არიან, მათში პასუხისმგებლობის არმქონენი ამ დანაკლისს არც კი დაგიდევენ, ხოლო ვინც პასუხისმგებლობას გრძნობს, საგანგებო მომზადება უწევს, რომ უნებლიე შეცდომით უხერხულ მდგომარეობაში არ აღმოჩნდეს. ამგვარად, ბევრისათვის სხვადასხვა სახის სამოქალაქო ურთიერთობები, განსაკუთრებით კი, საჯარო სივრცეში ყოფნა დიდ ტვირთად იქცა.

მართალია, დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე, საქართველოში რელიგიური ნიშნით დევნის მასშტაბური და საგანგაშო შემთხვევები არ ყოფილა, მაგრამ, რელიგიური შემწყნარებლობის კუთხით ცნობიერების ამაღლება ქართული სამოქალაქო საზოგადოებისათვის აქტუალურ გამოწვევად რჩება. ქართულ მედიაში და სოციალურ ქსელებში ხშირად შევხვდებით, სხვადასხვა რელიგიების, მათ შორის დომინანტი რელიგიის მიმართ, გამოხატულ აშკარა სიძულვილს. მეტიც, დაინტერესებული ჯგუფების მიერ, ამგვარი სიძულვილის ნახალისებაც კი ხდება. ისე მოხდა, რომ საქართველოში რელიგიას იმაზე მეტ დატვირთვას და ფუნქციას ანიჭებენ, ვიდრე მას სინამდვილეში შეიძლება რომ ჰქონდეს. ნებისმიერ საზოგადოებაში, მორწმუნისათვის რელიგიური გრძნობები ფაქიზი რამეა, ხოლო რელიგიური მოძღვრება მნიშვნელოვანი ცხოვრებისეული გზამკვლევი, მაგრამ, გამოცდილება აჩვენებს, რომ სამოქალაქო

და პოლიტიკურ სივრცეში რელიგიური სწავლებების გადმოტანა, ან საკუთარი აღმსარებლობის უპირატესობის შესახებ რწმენაზე დარდნობით სხვა რელიგიათა უფლებრივი მდგომარეობის შეფასება და განსაზღვრა კონტრპროდუქტიულია. ამგვარად, სწორედ სამოქალაქო ღირებულებებით ცხოვრება აქცევს ადამიანს კარგ მოქალაქედ, რომლისთვისაც რელიგიური ტოლერანტობა კეთილი ნების გამოვლენა როდია, არამედ, სამოქალაქო პასუხისმგებლობაა.

RESIUME

The paper discusses historical and present state of religious tolerance in Georgia. It is true that since independence there have been no major and alarming cases of religious persecution, but the lack of awareness of religious tolerance remains an important challenge for Georgian civil society. In Georgian media and social networks one can often find the obvious hatred of different religions, including dominant religion. Author tries to demonstrate that Georgian intellectual tradition was always tolerant and this was mainly realized in its intercultural character. But the Georgian people have missed almost every significant phase of Western socio-political development in the last two hundred years as far as country was annexed by Tsarist Russia and then by Soviet Union. Because of this sinister legacy Georgian civil society is still weak; author thinks that this weakness can be overcome by systematic civil education.

ალექსანდრე რუსეცკი

კავკასიის სერთაშორისო უნივერსიტეტის ინოვაციების და სტრატეგიული განვითარების დეპარტამენტის ხელმძღვანელი;

წმინდა ანდრია პირველწოდებულის საპატრიარქოს ქართული უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

რელიგიური კონფლიქტების და ინტერკონფესიური თანამშრომლობის ცენტრის კოორდინატორი

სიმ-მეთოდის შესაძლებლობები რელიგიური შემწყნარებლობის, (აბრეხის) პრევენციის საქმეში

შემწყნარებლობის პროფიციტის და დეფიციტის აღქმის ფსიქოლოგიური პრობლემა

საქართველოში არიან ადამიანები, ვინც თვლის, რომ ჩვენ შემწყნარებლობის პროფიციტი გვაქვს და გვაქვს შესაძლებლობა რომ სხვებიც დავაპუროთ, გაუზიაროთ მათ ჩვენი გამოცდილება.

ხშირად ისმის ასეთი აზრიც - საქართველოში არ გვაქვს პრობლემა შემწყნარებლობის და რომ ქართველი ერი - ყველაზე ტოლერანტი ერია. თავის ღრმა შინაარსში თვით ასეთი დამოკიდებულება არ ასახავს ადეკვატურად ამ საკითხის არც ისტორიას და არც რეალობას, ასეთი დამოკიდებულება - ანტიეროვნულია.

რატომ ვიმეორებთ ამას უსასრულოდ? ეს თავდაცვის რამე ინსტიქტია? გვეშინია, რომ ხვალ ვინმემ საპირისპიროს მტკიცება არ დაიწყო? გვრცხვენია იმის, რომ ვთქვათ, რომ ჩვენი ერი ნორმალური ერია, რომ მასშიც არსებობს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი გამოცდილება? ხომ არ გვაქვს იმის შიში, რომ ვინმეს გამორჩება ის კეთილი საქმე, რომელიც ჩვენ ან ჩვენს წინაპრებს ოდესღაც გვიკეთებია? რა დევს ამ განცხადებების უკან? ამპარტავნება? საკუთარი თავით კმაყოფილება? ნარცისიზმი? თუ უბრალოდ ინფანტილიზმი? ხომ არ დავიღალეთ კეთილი საქმეების კეთებით? ხომ არ დაგვაფიქნდა ძველი სიბრძნე - „თუ კეთილ საქმეს გააკეთებ - გზა განაგრძე და უკან აღარ მოტრიალდეო“? ხომ არ დაგვაფიქნდა, რომ საკუთარი თავის ქება არ ითვლებოდა ოდიდგანვე კარგ ტონად?

ბოროტი შემწყნარებლობა როგორც აგრესიის სახეობა

კონკრეტულ საზოგადოებაში არსებობს შესაბამისი დონე როგორც პოზიტიური, ისე ბოროტი შემწყნარებლობის, რაც წარმოდგენს პიროვნული და კოლექტიური აგრესიის მართვის და ტრანსფორმაციის კულტურის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს. ეს რესურსი წარმოადგენს სოციალურ კაპიტალს იმიტომ, რომ განსაზღვრავს სპეციფიკურ

კომუნიკაციას და კავშირებს სოციუმში.

ალბათ, უფრო მართებულია ითქვას, რომ საქართველოს, როგორც უძველეს ქვეყანას, გააჩნია დიდი გამოცდილება შემწყნარებლობის კულტურისა (როგორც პოზიტიური ისე უარყოფითი) და ეს მართლაც, საგანძურია, თუ მას სწორ გამოყენებას მოუნახავთ. თუ ვერ მოუნახავთ - დავკარგავთ.

ის, რომ მე უარყოფითი გამოცდილება გამაჩნია, შეიძლება სასიამოვნო მოსასმენი არ იყოს, მაგრამ ჩემი უნიკალობა იმაში კი არ უნდა გამოიხატებოდეს, რომ მე უარყოფითი დავმალე და პოზიტიური წინ წამოვწიო, არამედ, რომ მე სხვაზე უფრო ძალიან განვიცდი ამ უარყოფით გამოცდილებას. და რახან განვიცდი, ესე იგი ნამუსი გამაჩნია; და ამ თვალსაზრისით უარყოფითის განცდა პოზიტივს აძლიერებს. ამიტომ ჩვენი წარსულიდან უნდა ამოვატივტივოთ ეს უარყოფითი და ერთად განვიცადოთ ის, რაც ხდებოდა და რაც ხდება. მხოლოდ განწმენდაში შეიძლება ვეძებოთ გზა ჭეშმარიტებისაკენ. თუ მე ამას არ განვიცდი და ვჩქმალავ, ეს ნიშნავს, რომ ვერ გავიაზრე დაშვებული შეცდომა და დანაშაული. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მე ამ დანაშაულს გავიმეორებ. ამიტომაც ეს სერიოზული საფრთხე ქვეყნის მდგრადი განვითარებისათვის.

პოზიტიური შემწყნარებლობის დეფიციტიდან - პროფიციტამდე

თუ ვივარაუდებთ, რომ პოზიტიური შემწყნარებლობის დეფიციტის პირობებში ვარსებობთ, შესაბამისად, ჩვენ შეგვიძლია გამოვიყენოთ ტერმინი „პოზიტიური შემწყნარებლობის დეპრივაცია“ - ანუ ამ რესურსის ნაკლებობა. დეპრივაცია ნიშნავს დეფიციტს, მიუწვდომლობას. ჩვენ ამოცანას წარმოადგენს ანალიზი იმისა, თუ რა შეიძლება იყოს მიზეზი დეპრივაციის ამ სახეობის და რა კავშირში შეიძლება იყოს სხვა სახის დეპრივაციებთან. მაგალითად, სასწავლო/პროფესიულ დეპრივაციასთან.

სასწავლო/პროფესიული დეპრივაცია შესდგება ორი კომპონენტისგან:

- სასწავლო დეპრივაცია - როდესაც ადამიანი ვერ ღებულობს იმ განათლებას, რომელიც მას სურს შინაგანად რომ მიიღოს.
- პროფესიული დეპრივაცია - როდესაც ადამიანს ან არ გააჩნია პროფესია, ან გააჩნია დიპლომი, მაგრამ ის ან უმუშევარია, ან მუშაობს არაპროფილით, ან დაკავებულია არალეგალური კრიმინალური პროფილით.

ფაქტობრივად, ამით ჩვენ ვვარაუდობთ, რომ რაც უფრო მეტია სასწავლო/პროფესიული დეპრივაციის ხარისხი საზოგადოებაში, ანუ რაც უფრო მასიურია უმუშევრობა, პროფესიული წარუმატებლობა და პროფესიული მიგრაცია კრიმინალურ სექტორში, მით უფრო მაღალია აგრესიის დონე საზოგადოებაში; და ეს ვარაუდი უსაფუძვლო არაა, იგი დამტკიცებულია ცნობილი მეცნიერის, თედ რობერტ გარრის „ფარდობითი დეპრივაციის თეორიაში“.

ამ თეორიის მიხედვით, რაც უფრო მეტია დეპრივაცია (ანუ უკმაყოფილება სასიცოცხლო მნიშვნელობის რესურსების წვდომისა), მით უფრო იზრდება აგრესიის ალბათობა. ეს აგრესია შეიძლება იყოს მიმართული როგორც პიროვნების შიდა სამყაროზე-ავტოაგრესია, ასევე გარე სამყაროზე, კონკრეტულ ჯგუფებზე და კონკრეტულ

პიროვნებებზე.

ეს აგრესია შეიძლება იყოს ინდივიდუალური ხასიათის და შეიძლება იყოს კოლექტიური ხასიათის.

ეს აგრესია შეიძლება იყოს მიმართული რეალურ გამლიზიანებელზე და შეიძლება იყოს მიმართული ფსევდოგამლიზიანებელზე. ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა. ჩვენ ხშირად ვართ გაღიზიანებულნი სამსახურეობრივ ამბებზე და ჯავრს ვიყრით ოჯახის წევრებზე, ან პირიქით.

ჩატარებული კვლევების თანახმად, არსებული მდგომარეობის ერთ-ერთ მიზეზს წარმოადგენს სასწავლო/პროფესიული დეპრივაცია. ფაქტია, რომ ამ ადამიანების ქცევა განპირობებულია იმით, რომ მათ არ აქვთ სათანადო რწმენა და იმედი იმისა, რომ არსებულ საზოგადოებაში შესძლებენ პროფესიული ბედნიერების მიღწევას პატიოსანი შრომით.

თუ არ შეიქმნება ძლიერი და ალტერნატიული საგანმანათლებლო პოლიტიკა, დღეისთვის არსებული საგანმანათლებლო სტრატეგია მიგვიყვანს ჩვენ იქამდე, რომ მოსახლეობის უპირატესი ნაწილი შემოსავლებზე ზრუნვას განაგრძობს ჩრდილოვანი ეკონომიკის მიმართულებით. ახალი თაობის კრიმინალიზაცია წარმოადგენს დიდ საფრთხეს. სამარცხვინოა, რომ ეს ტენდენცია - რეალობაა. დღეს მათი უმრავლესობა საქართველოს საზღვრებს გარეთაა. მაგრამ არაა გამორიცხული, რომ მოხდეს მათი მიზანმიმართული და ორგანიზებული დაბრუნება.

ამ პრობლემის მინიმალიზაციას ემსახურება ჩვენს მიერ შემუშავებული სწავლა/სწავლების ინტეგრირებული მეტაკოგნიტური მეთოდი (სიმ-მეთოდი). ამ მეთოდის მეშვეობით, ხდება სიღრმისეული შესწავლა პიროვნების პროფესიული ინტერესების და შესაძლებლობების და ამ ადამიანების ღირსეულ განათლებაზე, განვითარებაზე და დასაქმებაზე ორიენტაცია.

სიმ-მეთოდის მეშვეობით ხდება მინიმალიზაცია სასწავლო/პროფესიული დეპრივაციის. პიროვნებას უჩნდება იმედი, რომ მან შეიძლება მიაღწიოს ბედნიერებას. ამერიკელი სპეციალისტების მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ყველაზე ბედნიერი პროფესიის ადამიანები სასულიერო პირები არიან. მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა შედეგი ამ კვლევის, რომლის თანახმად ბედნიერების საფუძვლად გამოკითხული ადამიანები შემოსავლებს და ქონებას კი არ თვლიდნენ, არამედ იმას, რომ მნიშვნელოვანია შენი ცხოვრების განმავლობაში რაც შეიძლება მეტ ადამიანს დაეხმარო.

რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ხელმძღვანელმა, ბატონმა ზაზა ვაშაყმაძემ, ერთ-ერთ შეხვედრაზე, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტში, ისაუბრა იმაზე, რომ აუცილებელია შემწყნარებლობის კულტურის შესასწავლად მრავალმხრივი და ინტერდისციპლინარული კვლევების ჩატარება. სასურველია, რომ თბილისში დაარსდეს შემწყნარებლობის კულტურის საერთაშორისო კვლევითი ცენტრი ან ინსტიტუტი. მისი ინიციატივით, ხელი შეეწყოს საუნივერსიტეტო საზოგადოების აქტიურ ჩართულობას რელიგიური პოლიტიკის წარმოების პროცესში, რაც უპრეცედენტო მოვლენაა პოლიტიკურ მენეჯმენტში.

ასევე, სასურველია შემწყნარებლობის მუდმივმოქმედი მუზეუმის შექმნა. ასეთი ტიპის მუზეუმი წარმოადგენს უსაფრთხოების სისტემის უშუალო ელემენტს და თავისებურ ზეგავლენას მოახდენს ინდივიდუალური თუ კოლექტიური აგრესიის გამოვლინებაზე. ამ მუზეუმში ერთი მხრივ, დადებითი გამოცდილების მაგალითები უნდა იყოს წარმოდგენილი, ხოლო მეორე მხრივ კი უარყოფითი მაგალითები.

მეტად მნიშვნელოვანი იქნება, რომ სასულიერო სასწავლებლებში დაინერგოს სიმ-მეთოდი, რათა მოხდეს სასწავლო/პროფესიული დეპრივაციის მინიმალიზაცია არა მხოლოდ სამღვდელოებაში, არამედ მთელ საზოგადოებაში. სიმ-მეთოდ გამოვლილი მოსწავლეები და სტუდენტები ფლობენ უფრო მეტ ინფორმაციას საკუთარ თავზე და საკუთარ შესაძლებლობებზე. მათ გააჩნიათ მეტი რწმენა ბედნიერი მომავლისა, რომელიც შედგება უამრავი პატარა და დიდი სიხარულისგან. მეტად მნიშვნელოვანი იქნება ის, რომ ამ მეთოდით ისარგებლონ სასულიერო პირებმა.

